mladima odgovaram

ivan fuček

23892

100

Ivan Fuček

MLADIMA ODGOVARAM

Biblioteka Obnovljenog ŽIVOTA — 12

Lektura: Mirko Cerovac

Korice: Ignacije Belak

Tisak: Velebit, OOUR »Grafotisak«, Zagreb,
Palmotićeva 5

IVAN FUČEK

MLADIMA ODGOVARAM

Zagreb 1977.

S dopuštenjem crkvenih i redovničkih poglavara

Izdao: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, Jordanovac 110

Odgovara: Rudolf Koprek

PREDGOVOR

Zbirka *Mladima odgovaram* sastoji se od odgovora upućenih mladima preko *Glasnika Srca Isusova i Marijina,* preko *Kane* i *Obnovljenog života.* Upiti su mi, kao i danas, redovito stizavali poštom. No ima i nekoliko usmenih pitanja izrečenih prigodom osobnog razgovora. Uopće, osobni razgovori s mladima davali su mi mnoge konkretne poticaje i inicijative. Iako su odgovori upravljeni pojedincu koji pita, oni će ipak zanimati mnoge jer ih muče isti problemi.

Više puta su me molili sami mladi i njihovi roditelji, braća svećenici i sestre katehistice da te odgovore izdam kao knjigu. Svećenici i katehistice će ih upotrebljavati u radu s mladima, sami mladi kod svojih sastanaka kao materijal za daljnju razradbu, a roditelji kao potrebnu informaciju i obogaćenje u odgojiteljskom nastojanju s odraslijom djecom. Da pomognem svima koji ste me molili, skupio sam već tiskane odgovore, dotjerao ih koliko je bilo potrebno ili bolje razradio. Takve vam, evo, šaljem kao pomoć u radu i izgradnji.

Zbirka je nastajala pomalo kroz tri prošle godine. Teme ni na koji način nisu birane, nego su gola potreba trenutka. Odgovori su izrasli iz koncilske i pokoncilske teološko-ćudoredne nauke i iz nekih naših specifičnih domaćih naglasaka. Oni su odraz konkretne suvremene situacije svijeta i Crkve koju živimo, a posebno još sadašnjih naših okolnosti.

Naslove pojedinih skupova, kao nekih improviziranih poglavlja, diktirala je sama građa pitanja i odgo-

vora. A njihova rasporedba u knjizi izrasla je iz osjećanja bila životne logike i psihološke induktivne potrebe. Posljednja dva naslova, tj. *Vjera* i *Crkva* smješteni su pri svršetku knjige samo zato jer su pisani drugim, malo višim stilom i jer imaju nešto drukčiju unutrašnju strukturu, budući da su izrasli iz tipično studentske problematike.

Zahvaljujem svima koji su mi pomogli da ova zbirka bude tiskana, posebno svom bivšem odgojitelju i profesoru o. Ivanu Kozèlju, koji mi je mnogo vrijedio svojim napomenama, i o. Rudolfu Kopreku, koji je preuzeo teret izdavanja.

Ivan Fuček SJ

SADRŽAJ

Predgovor 5
Kratice 10

Ljubav

Jednu voliš — s drugom hodaš? 13
On navezan na mamu, a ja na službu — da li da se uzmemo? 19
Napustiti neprikladnog partnera — kako? 23
Dijeli nas samo bijeli ovratnik? 27
Možda bi ipak bilo manje zlo . . . ? 32

Radost

Može li vjernik biti radostan? 39
Što je s obiteljskom pjesmom? 45
Radost pjesme i glazbe — kršćanska radost? 49

Odgoj

Jesmo li samo mi mladi krivi? 55
Odgajamo li pravilno? 59
Može li krivnja vozača automobila biti teška? 64

Molitva

Obiteljska zajednička molitva — kako? 71
Sole nam pamet — kako da se postavim? 77
Ma jesu li ti karizmatici normalni? 81

Poziv

Da se odazovem — a nisam ni dohovan ni čist? 81
Moj Zdravko da postane svećenik?
— Sačuvaj Bože 91
Nema li Irena ipak pravo? 95
Zašto je mama razorila sreću? 100
Da postanem svećenik? — mama želi 105
Nije li besmisleno danas ući u zatvoreni samostan? 110
Ljubav na »drugi način«? 114

Brak

Ostala je trudna — moram li je uzeti? 121
Mogu li se promijeniti? 126
Jeste li se ispravno voljeli? 130
Može li »dobra namjera« posvetiti »zlo sredstvo 134
Je li pobačaj zaista štetan? 138

Pomirenje

Nemam li bolesnu savjest? 147
Brine li se Bog za nas? 151
Ispovijed — ima li još smisla? 156
Gdje nam se opraštaju grijesi? 161

Vjera

Da sam musliman, hinduist ili budist . . .? 173
Rođenjem kršćanin . . .
Stavom relativist . . .
Vjerom protusvjedok
Životom grešnik

Može li čovjek susresti Boga? 182
Čovjek — »slika Božja«
»Susresti« Boga u svijetu?
»Susresti« Boga u povijesnoj religiji?
»Susresti« Boga u samome sebi?

CRKVA

Zašto neslaganja, antagonizmi, hereze u Crkvi? 197
Židovske predaje
»Kraljevstvo Božje«
»Prozeliti pravde«
Rješenje čvora
Mi smo Crkva

Daje li kršćanstvo smisao povijesti 208
Krist — cilj ljudske povijesti
Krist — sveobuhvatni smisao povijesti
Krist — zadnja jasna »cezura« povijesti

KRATICE

AA = Apostolicam actuositatem (konc. dekret o apostolatu laika)

DH = Dignitatis humanae (konc. deklar. o vjerskoj slobodi)

DS = Denzinger-Schönmetzer, Enchiridion Symbolorum

GS = Gaudium et spes (konc. konst. o Crkvi u suvremenom svijetu)

LG = Lumen gentium (konc. konst. o Crkvi)

NA = Nostra aetate (konc. deklar. o odnosima s nekršćanskim religijama)

NK = Novi katekizam, Stvarnost, Zagreb 1970.

PC = Perfectae caritatis (konc. dekret o obnovi redovničkog života)

PO = Presbyterorum ordinis (konc. dekret o službi i životu svećenika)

SC = Sacrosanctum Concilium (konc. konst. o svetoj liturgiji)

UR = Unitatis redintegratio (konc. dekret o ekumenizmu)

LJUBAV

JEDNU VOLIŠ — S DRUGOM HODAŠ?

Zaljubljen sam već više godina u jednu djevojku. S njom sam i hodao. Ona je sve naglo prekinula, jer da ništa ne osjeća i da ne može glumiti. Bilo mi je strašno. Čini mi se da ne mogu bez djevojke, pa sam nedavno počeo s jednom telefonski razgovarati, posjećivati je; pošli smo prilično daleko. Ona je od mene znatno starija i zbog toga ne mislim s njom ući u brak, pa i ne volim je, jer još uvijek volim svoju prvu djevojku. No ta se druga prilično zapalila, a meni je to drago i godi mi. Prije sastanka, da ne dođe do najgorega, izabirem kao preventivu manje zlo: ja se sam zadovoljim.

U međuvremenu sam se s mojom prvom djevojkom opet sprijateljio. Toliko bih volio da se u njoj porodi ljubav! Ukoliko ne, s vremenom ću biti načistu jesam li slobodan od nje ili ne, iako svoje osjećaje prema njoj neću više nikad moći ugasiti. Dok sam s ovom daleko od svakog tjelesnog dodira, ona mi je druga potrebna radi zadovoljstva, premda ne želim ići do kraja.

Kad je ispovjednik shvatio moju situaciju, rastužio se i rekao mi je da ovu drugu moram svakako napustiti, jer da je to u isto vrijeme imati dvije djevojke — jednu radi ljubavi, dok s drugom griješim — da je to protiv dostojanstva ljudske osobe; da je to podvojenost i uvježbavanje u dvoličnosti za kasniji bračni život; da je to za mene teška grešna prigoda, pa dok je ne napustim, da ne mogu mirne savjesti ići na sakramente. Teškom mukom sam odlučio napustiti je, no ne odmah, a kasnije uvijek želim ostati s njom prijatelj.

Što ispovjednik kaže uviđam, osim ovo da ne mogu na sakramente. To me pogađa. Savjest mi kaže drukčije; da mogu ići na pričest. Što vi mislite o tome?

R. B., student — Rijeka

Tvoj je slučaj mnogo teži nego misliš. Prva i jedina tvoja djevojka, vidi se, ne mari za te. Ti ponovno pokušavaš uspostaviti kontakt na prijateljskoj bazi. Nastojiš da se u njoj porodi ljubav prema tebi. Bojim se da pokušavaš u njoj iznuditi ljubav na silu i umjetno. Možda će se u njoj nešto i pokrenuti. No hoće li to biti dovoljan temelj za vaš brak? Nemoj misliti da ćeš biti sretan u braku s onom od koje si isprosjačio mrvu ljubavi. Ona se kasnije može prema tebi veoma bahato ponašati.

Vrijeme je da se prema svojim osjećajima, koji se na nju odnose, postaviš kritički, zrelije, da je ne idealiziraš. I upravo tvoja nekritičnost, premalo refleksije o toj vezi i nezrelost zavele su te u ćor-sokak nove munjevite veze, dok ovu prvu želiš ne samo sačuvati nego i razbuktati, razviti do moguće i potrebne visine. Nužno je da što prije sa svojim osjećajima prema toj prvoj djevojci dođeš na kraj. Nisi više dječak. Čudno je da si se toliko navezao na djevojku koja te odbija, s kojom nemaš realne nade.

Što se tiče druge djevojke, kao posljedice tvoje nestrpljivosti i teške slabosti, ta je veza u korijenu loša. Ne misliš s njome ozbiljno, ali želiš »zadovoljstvo«. Želiš sve, ali ne »ići do kraja«. Ne poznaješ zakone ljudske psihologije i zakona »prostoga pada«. Kad se kamen od brda odvali, gdje će se zaustaviti? Tvoja grešna »preventiva« kao sredstvo »manjeg zla«, kako se izražavaš, također je teška. Time se i karakterno i moralno iznakazuješ. Ne vidiš li da je sve to zapravo uvertira u ljubakanje i srozavanje u padove? Bez djevojke ne možeš? To, jednostavno, nije istina! Istina je

drugo: ti nećeš shvatiti da možeš bez djevojke. Nije li ti jasno da se spolni život ne smije živjeti izvan zakonitog braka? A ti izričito tražiš spolni život. Sam veliš »godi mi«. Ne misliš altruistički na nju, koje posljedice, šokovi, traume mogu iz toga nastati. Ona će se naći u istoj situaciji u kojoj se sada ti nalaziš s obzirom na prvu svoju djevojku.

Imam dojam da si se namjerio na razborita i valjana ispovjednika, koji te voli, ali koji niti može niti smije zatajiti svoju dužnost služitelja sakramenta pomirenja. On se postavlja točno prema tvome unutrašnjem stavu; želi te istrgnuti iz te situacije.

Prvo, zaista se radi o dvije djevojke u isto vrijeme: jednu voliš, s drugom hodaš, pa ste, veliš, pošli i »dosta daleko«. Nećete li sutra poći još i dalje? Takav moral nema ništa zajedničko s onim što Krist proglašuje: »A ja vam kažem da je svaki koji s požudom pogleda ženu već u svom srcu — s njom učinio preljub« (Mt 19, 28). Dakle, pohotni pogled je zlo. A što onda da sudimo o pohotnim poljupcima, zagrljajima, ostalome; o svemu onome što čovjekovoj pohotnoj slabosti »godi«, ali što je nespojivo s Evanđeljem? Tu se radi o »flirtu« i »pettingu«, tj. o posebnim očitovanjima međuspolnog približavanja, seksualnih igara, emotivno-erotičkih intimnosti. A sve je to izvan okvira prave ljubavi. Radi se o programu dviju osoba na erotičko-seksualnoj bazi izvan nakane budućeg zajedničkog života u braku. Radi se o sastancima zabave, bez ikakvih odgovornih zadataka, jedino s ciljem seksualnog zadovoljavanja i manipulacija, koje se zadržavaju na planu erotičkih umijeća i tehnicizama.

Zapravo se radi o »rastavi tijela od srca«, pa više sfere osobnosti i vrijednosti ljudskog dostojanstva ne dolaze u obzir. Dva tijela, pokrenuta umjetnim stimuliranjem, postaju dva »stroja«, podvrgnuta, kao u kakvom laboratoriju, isforsiranim reakcijama sa svrhom da se dođe do sjetilnih užitaka. Neki taj sistem ponašanja nazivaju »prijateljstvom druge vrste«, tj. prijateljstvom

na seksualnoj bazi u svemu, osim samoga čina. Prijateljstvo »prve vrste« bilo bi normalno prijateljstvo kao među školskim drugovima ili kolegama na radnom mjestu. A »prijateljstvo treće vrste« uključivalo bi i same spolne odnose. Impulsi koji su određeni da budu u čovjeku živi dio »ljubavi«, tim se načinom nasilno dijele od njihovih dragocjenih zadataka, da bi za sobom ostavili fatalna stanja napetosti i psiho-afektivnih ruševina.

Krist Gospodin nije donio neki »novi kršćanski« nemogući i neostvariv moral. Ne! On je samo deklarirao kakav treba da je plemenit, čestit čovjek, da bi se u životu mogao ostvariti kao čovjek, tj. kako dolikuje ljudskom dostojanstvu. Dakle, što Krist kaže, jednostavno obvezuje kršćanina toliko kao i svakog drugog čovjeka.

Drugo, zaista si upao u tešku podvojenost. To je uvježbavanje u buduće teške padove i bračne nevjere. Iznakazit ćeš si plemeniti značaj, pa je opasnost da u životu postupaš po paroli propalih ljudi: »Ako me moja ne zadovoljava, potražim si drugu«, ili »Svoju želim imati u časti, druga mi je seksualni rezervat«. Takve se krilatice, nažalost, danas sve više šire, dobivaju potvrdu preko dnevnog tiska, TV-emisija, filmova i ilustriranih časopisa. No ti isti stavovi nemaju ništa zajedničko sa stavom Isusa Krista, ali niti s onim općeljudskim etosom ili moralom, koji nam je u punini objavio isti Gospodin, a koji čovjek u sebi oduvijek nosi.

Treće, ispovjednik je točno rekao da si u grešnoj prilici. Ali ovdje se ne radi samo o opasnosti pojedinih većih ili manjih padova, nego u prvom redu o grešnoj situaciji, koju si sebi sam izabrao i koju ne napuštaš, a koja je u korijenu zla: seksualno se više ili manje zabavljati. Ti si, tobože, »odlučio« djevojku napustiti, a ne vidiš da u isto vrijeme tu odluku obaraš drugom odlukom koja glasi: »ali ne odmah«? Zapravo, odluke nemaš; ti bi htio, ali nećeš. Jer kad bi zaista imao volju, ubrzo bi našao i načina kako da s njom prekineš. Ti si, dakle, izabrao opasnost grijeha, u tom se elementu kreće u stalnoj vjerojatnosti da padneš. Uostalom, nisu li tvoji dosadašnji postupci s istom djevojkom već padovi, jer kažeš »pošli smo dosta daleko«?

Ne osjećaš li nikakvu grižnju savjesti? Ako je zaista tako, nije li to onda očit znak da ti savjest nije ispravna i da je treba formirati prema objektivnim vrednotama? Tvoj je postupak u korijenu teško opasan, veoma r'skantan.

Ne vidiš li zašto si dužan izbjeći tu grešnu prigodu? Evo: onaj koji želi ili čak bira grešnu prigodu, a nema za to dobar opravdan razlog, samim tim uključno želi i sve ono što je s tom prigodom nužno ili vjerojatno povezano. A nužno, ili bar vjerojatno, s prigodom su povezani i padovi. To ne možeš poreći, ta to ti je i namjera: »radi zadovoljstva«. U takvim je sastancima uvijek prisutna opasnost mnogovrsnih slabosti. Takva se opasnost lako pretvara u neminovnost najtežeg pada. A budući da si dužan izbjeći grijeh, dužan si izbjeći i sve ono što do grijeha vodi: telefonske razgovore, sastanke, poljupce, zagrljaje i sve ostalo.

Stoga, tko neće da izbjegava takvu grešnu prigodu, iako bi to, kad bi samo htio, mogao s malo napora izvesti, takav očito ne izbjegava ni zlo koje se može dogoditi; makar o tome i ne mislio, on isto zlo uključno želi i odobrava. A dok grijeh makar samo uključno odobravamo i želimo, srce nam se nije obratilo; ono se nije odvratilo od zla i biralo Krista. Naprotiv, ono je takvim postupcima bar uključno biralo zlo i ostalo uz zlo.

Ispovjednik ti je rekao da si u »teškoj grešnoj prigodi«. Mislim da točno sudi. Veza, naime, između teške grešne prigode i pada u grijeh veoma je vjerojatna, tj. veoma je vjerojatno da u takvoj prigodi (pomisli samo na način vaših sastanaka!) padneš. Pa ako i ne padneš ni lakšim ni težim padom, ipak se uvijek izvrgavaš opasnosti pada. Dok si tako raspoložen, izabravši grešnu situaciju, ne možeš s time spojiti »mirnu savjest«, koja bi bez problema smjela pristupati sakramentima. Tako stoje stvari, gledamo li ih objektivno.

Gledamo li pak stvari subjektivno tj. sa strane tvoje osobne savjesti, kakva je sada, ispovjednik, mislim, može ti ipak dati odrješenje zbog slijedećeg razloga. Ti još ne uviđaš objektivnu vezu između grešne prigode i grijeha. Nisi još došao do te jasne spoznaje. Iako si u krivome i krivo misliš da možeš spajati takvu grešnu prigodu i pričest, ipak, dok tako zaista iskreno pred Bogom i svojom savješću misliš, dok si u to čvrsto uvjeren, možeš dobiti odrješenje, ali s time da prihvatiš kao ozbiljnu dužnost da svoju subjektivnu — u svom slučaju pogrešnu savjest — što prije ispraviš i formiraš je prema objektivnim zahtjevima, kako sam to malo prije iznio.

Na kraju ti prijateljski kažem da se problem neće riješiti sam od sebe, onako »s vremenom« bez tvog ozbiljnog nastojanja. Zlo te je zahvatilo i sutra te može upropastiti.

»Još danas«, »još samo jednom« da se vidimo, sastanemo, porazgovorimo i slično... Tim putem se neminovno srlja u sve opasniju situaciju. Nemoj tako, nego hrabro izvedi svoju odluku odmah! Tu djevojku svakako treba da napustiš!

A što se tiče prve djevojke, uz ono što sam rekao, ne vidiš li da je tvoja ljubav prema njoj besperspektivna? Budi kritičniji prema svojim osjećajima! Mislim da bi trebao biti slobodan i od te djevojke da se u miru, vođen razumom, možda uz pomoć prijatelja, svog ispovjednika, okreneš za normalnom družicom života. Nemoj biti malodušan ni slab! Malodušnost je najveći neprijatelj uspjeha, a ako popuštaš slabosti, opasnost je da si pokvariš budućnost.

ON NAVEZAN NA MAMU, A JA NA SLUŽBU — DA LI DA SE UZMEMO?

Hodam s mladićem već dvije godine. Počela sam s njim hodati onda kad sam shvatila da mi je čitav niz godina iskazivao znakove pažnje, premda sam tada hodala i kanila se udati za drugoga. Sada, kad smo oboje završili studij, a mojem mladiću predstoji samo vojska, još se nije iskristalizirala odluka da li da stupimo u brak, premda nas neke posebne okolnosti ne priječe da donesemo odluku koju bismo u dogledno vrijeme ostvarili. Ne mislim da bih ja trebala o tome prva govoriti, a moj mladić uporno šuti. Ne znam koliko u tome treba gledati elemenat »usve'e« što ga nisam prije primjećivala.

On očekuje da će mu se žena moći posvetiti više djeci i domu, bar onoliko koliko dopušta normalni radni dan, a sam karakter moje visoke stručne spreme takav je da zahtijeva uglavnom više od normalnog radnog dana.

Čini se da mojem mladiću predstavlja poteškoću uskladiti ljubav prema majci i ljubav prema meni, svojoj djevojci, a kaže da s time neće biti problema kad bude oženjen. Ne mogu, jer ga volim, jer je pošten katolički mladić, jer smo ove dvije godine hodali posve čisto, postaviti dilemu: ili prekinuti ili se konačno odlučiti.

Što vi mislite: kako i prema kojim mjerilima da se postavim u ovoj situaciji prema dilemi, koja postaje sve žešća što vrijeme više odmiče? Kako da gledam na moj položaj ako želim da budem dobra žena i dobra majka,

ali i da vršim tako odgovoran posao u pomaganju ljudima? Kako da se ocijeni stav mog mladića prema mami i meni?

Vesna, liječnik-stažist

Radi se o tipičnoj situaciji studenata. Ti ga voliš. Htjela bi biti načistu glede braka, normalno. On uporno »šuti«. Zašto šuti? Da se »osveti«, pitaš? Mislim da ne. Možda u njemu nije stvar sazrela? Možda je inače šutljiv i nespretan kad se radi o najvažnijim životnim pitanjima? Već si ga mogla ocijeniti.

Imam dojam da njegova ljubav još nije posve dozrela. On se lomi između tebe i mame. »Nijedna žena neće me voljeti kao mama«, znao sam čuti od pokojeg mladića. U takvih je pomanjkanje ljubavi prema djevojci, jer se nisu još otkinuli od mame. Dapače, neki se ne otkinu od mame čitav život na štetu sklada u braku, pa se dogodi da oženjeni muž i nakon dvadeset godina braka napušta ženu i djecu i odilazi k mami. Ono što je trebalo biti nadvladano u doba sazrijevanja produljilo se kroz čitav život. Treba dobro proniknuti nije li isti slučaj i kod tvoga mladića.

Rijedak je slučaj da mladić nema smisla za bračni život, iako i više godina hoda s nekom vrijednom djevojkom. Rijetko se desi i to da se još bori između djevojke i duhovnog poziva, što treba uzeti razumno i u duhu vjere, ne alarmantno afektivno — ta kažeš da je »pošten katolički mladić«. U svakom slučaju, ako ne bi riješio svoje poteškoće pa ušao u brak neriješenih problema, pitanje je stalnosti takvog braka, pitanje je prave ljubavi, dok iste okolnosti za tebe osobno mogu biti izvor patnje kroz čitav život.

Kako se ovdje radi o jednom od bitnih pitanja za skladnost vašega braka i za vašu buduću sreću, potrebno je da o tim vidicima s njim otvoreno progovoriš, i ne samo jedanput, niti samo usput. Ne boj se prva početi! Treba mu razbiti upornu »šutnju« i vidjeti što je

u pozadini. Bez takvih konkretnih, ponovnih, otvorenih i posve iskrenih razgovora, koji prethodno moraju riješiti mnogo toga, nemate šanse za sretan brak. Uđete li u brak a da niste riješili te i slične nejasnoće koje među vama još postoje, opasnost je da dođe do teških trenutaka u braku, pa čak i do loma.

A sada tvoj problem: želiš biti dobra žena i dobra majka, ali si navezana na svoju službu s visokom liječničkom kvalifikacijom. Liječnički posao je mnogostruk i treba mu posvetiti i dan i noć. No upravo taj vidik dogovora među vama presudan je za skladnost vašega bračnog života. Ti ne smiješ ulaziti u brak, a planirati svoj zasebno odijeljeni put i način života i rada s ljudima; vaši se međusobni planovi moraju posve uskladiti, svakako, uskladiti u svemu bitnome.

Ne bi li se moglo pronaći neko sretnije rješenje? Uzeti, na primjer, određeni broj radnih sati za ljude da se možeš dovoljno posvetiti sebi, mužu i djeci, i to ne tek s »ostacima« vremena, kad ćeš redovito biti preumorna, a vjerojatno i živčanija. U brak ne smijete ući prije nego ste riješili i taj čvor. Mnogi bračni slom vuče korijen iz činjenice što se tome »ekonomskom« činiocu nije posvetila nužna pažnja, niti mu se dala ona važnost koju zahtijeva.

Ti kao žena i majka treba da budeš trajno prisutna u svojoj obitelji koju planiraš, a on kao muž i otac isto tako ne smije biti izvan svoje obitelji, pa se jedino brinuti za financijski vidik. Dakako, s tim u vezi dolazi još jedan važan faktor, a koji je donekle uključen u tvojoj bojazni zbog tolikog zaposlenja s ljudima; to su djeca: koliko djece, kako česti porodi? Ukoliko biste zanemarili to pitanje ili čak bili »šutke« spremni na brak bez djece, jer ste prezaposleni i nemate za njih vremena, onda vam moram reći da je bolje da uopće ne ulazite u brak. Brakovi bez djece statistički imaju veoma malo mogućnosti da uspiju. A od brakova s djecom najveći je broj rastavljenih s jednim djetetom.

Vi, dakle, ne smijete ući u brak prije nego se u bitnim stvarima sredite: on mora veoma temeljito razmotriti i konačno riješiti pitanje svoje prevelike navezanosti na mamu, ne ostavljati ga neriješena za brak. Ono se samo od sebe neće riješiti. Osim toga, mora se izjasniti o definitivnoj odluci za brak s tobom.

Ti opet moraš žrtvovati nešto od svoje službe i darovati velikodušno to vrijeme obitelji. Osim toga, treba da imaš jasan stav što se tiče djece da te ta važna dimenzija bračnog života ne zaskoči nepripravnu. Kad steknete izvjesnu jasnoću u tim stvarima, kad među vama ne ostanu više bitna pitanja neriješena, ne ostanu neke nedoumice, sumnje, nego vam bude jasno što želite, tada stupite pred oltar i zamolite Crkvu da blagoslovi vaš brak.

NAPUSTITI NEPRIKLADNOG PARTNERA — KAKO?

Naši su sastanci počeli neočekivano. Ona me je zaustavila nakon neke priredbe i otkrila mi svoju ljubav. Bio sam iznenađen. Počeli smo izlaziti. Darivala bi me sitnicama. Ubrzo je došlo i do nedozvoljenih nježnosti. Od nekog vremena ona uporno želi brak, a meni je jasno da je zapravo nisam nikad zavolio i da ne mogu s njome ući u ženidbenu vezu.

Ali kako da je se riješim? Kad samo pokušam govoriti o toj temi, ona udari u plač jer da ne može zamisliti život bez mene; ako se ne uzmemo, da će se ubiti — i slično. Ponovo ispitujem svoju vezu: ona je zapravo i prilično dobra djevojka. Ja sam je neko vrijeme simpatizirao. Ali sada, što mi se više nameće, to mi je odvratnija. Jasno mi je: pođem li s njom u brak, neću biti sretan. Kako da se postavim?

Branko

Sastanci počinju na neki sličan način. Mladić i djevojka se »nađu« nekim tajanstvenim putovima i sad su »tu«. Prvenstvena im je dužnost da na vrijeme utvrde da li je izbor bio dobar, je li to uopće izbor, može li doći do konačne veze. U tvojem slučaju ona je »našla« tebe i »birala« tebe. To nije išlo obostrano, svakako ne završava obostrano jednako, jer kažeš: »... Pođem li s njome u brak, neću biti sretan.«

Počeli ste izlaziti. Bilo ti je drago da te netko voli, da ti je netko očitovao svoju ljubav. U tebi se pojavila simpatija i ona je neko vrijeme trajala. Možda se pojavilo i početno dublje prijateljstvo, teško je reći. No

pogriješio si što je »ubrzo došlo do nedozvoljenih nježnosti«. Nažalost, mladi danas redovito tim putem žele naći sreću. Ali tim putem mogu samo blokirati nježnu klicu ljubavi, ukoliko se u srcu pomalja. Ne misle na to. Pa tako ni ti nisi mislio. Ljubav se nije mogla roditi jer nije bilo temelja za to, a bez ljubavi nema braka niti bračne sreće.

Sam kažeš da je nisi zapravo »nikad zavolio« i što ti se više nameće, to ti je odvratnija. Znači, to nije djevojka za tebe. Ti imaš prilično jasnu ideju o njezinim kvalitetama, iako o tome izričito ne reflektiraš. Nešto te na njoj nije privuklo. Dapače, nešto te odbija i to toliko snažno da može doći do odvratnosti i gnušanja.

Iz svega toga zaključujem da uopće nije potrebno zaći dublje, u, inače, veoma važno pitanje o znacima kako će neki par utvrditi autentičnost svoje ljubavi. S tvoje strane nema one ljubavi koja se traži kao temelj bračne veze. Ona, naprotiv, sa svoje strane može zaista biti s tobom oduševljena, može te iskreno voljeti. Ipak nije pošla — kao ni ti — putem kojim se ljubav izgrađuje, nego ruši: »Ubrzo je došlo do nedozvoljenih nježnosti.« Kako da se mladima objasni da tim putem ne mogu niti stići do prave ljubavi, niti uzrasti u njoj; mogu samo sve srušiti, i to već u početnoj fazi. To je znanstveno dokazano.

Kako da je se riješiš? To je manji problem za tebe, za nju veći jer te ona neće tako lako napustiti. Sve će poduzeti da te zadrži. Ali ti treba da na human, prijateljski način — da je ne povrijediš — u punoj kontroli svojih osjećaja i cjelokupne situacije mudro i delikatno, ali nepokolebivo i odlučno postupiš. Tu se traži hrabrost, bez obzira na njene suze i slično. Traži se finoća i takt da shvati da ni ona ne može biti sretna uz muža koji u sebi nema onoga na čemu brak počiva. Ljubav se ne može isforsirati, niti umjetno stvoriti. Ona mora biti obostrana, ne tek početna simpatija, ne tek neko zaljubljivanje, niti je dovoljna ljubav u početnoj fazi, nego

se traži dostatno zrela obostrana ljubav da se na tome mogne graditi trajna bračna veza.

Zato, ponajprije, treba da se od nje fizički odijeliš. Znači, prekinuti svaki daljnji sastanak, telefonski poziv ili odziv, dopisivanje i slično, pošto si joj bilo usmeno, bilo pismeno jasno razumski i s dokazima obrazložio da od toga ne može biti ništa. Ukoliko te spopadne samilost, okani se one loše tendencije »pa još jednom«; time joj daješ nadu, samo postaješ slabiji.

Ona bi pak morala biti toliko razumna da prihvati tvoju odluku, a svoje osjećaje da smiri u društvu poznatih. Općenito bi se morala dati na provođenje zdravog društvenog života, ne zatvarati se u svoj svijet kompleksa, trauma, tugovanja, bježanja od ljudi... Samoubilačke misli u takvim se situacijama nerijetko vješto glume; ne daj se zavesti sličnim prijetnjama! Na tebi je da prekid delikatno, taktički — kako rekoh — ali hrabro i neopozivo izvedeš. Traži se apsolutan, potpun fizički prekid.

Osim toga, traži se i apsolutan definitivan duhovni prekid. Malo će pomoći fizička odijeljenost ako se u tebi ili u njoj obnavljaju uspomene, ako se podržavaju osjećaji. Ponekad se među dvoje mladih koji se nalaze u fazi raskida pojavi mržnja; no to može biti prikriven način da svoje srce pridržavaju jedno uz drugo. Zato na konkretnom planu: odstraniti sve što još bilo kako duhovno povezuje, kao npr. čuvati prijašnja pisma, darove (ne treba ih njoj vratiti, ali će redovito biti pametno odstraniti ih), ukloniti njene i vaše zajedničke fotografije i slično.

I ona i ti treba da od tog trenutka počnete misliti na druge stvari, na interesantne osobe koje vas vole (rođake, prijatelje), na drage uspomene iz života. U toj fazi redovito dolazi dosada i kajanje: »Ma zašto sam je napustio, sad sam osamljen.« To su lažni osjećaji, koje treba neutralizirati dobrim osjećajima: u vjeri, u Kristu, u sakramentalnom i molitvenom životu, u či-

tanju našeg katoličkog tiska, u razgovoru s prijateljem svećenikom. Za nju to još dvostruko više vrijedi. Tražiti »ohrabrenja« u drogi, u neumjerenom pušenju, u novom munjevito sklopljenom prijateljstvu, da se potraži »nadoknada« u novim »nedopuštenim nježnostima«, u flirtu — sve su to putovi koji ne dovode do zrelosti, nego do još veće labilnosti i slabosti.

Kod djevojaka se u sličnim situacijama znade dogoditi da iz očaja pokucaju na vrata nekog samostana, da se počnu zanositi radom u dalekim misijskim krajevima. To nisu autentična zvanja, nego razočaranje u ljubavi i bijeg od života. Ne kažem da se ponekad ne može iz takve situacije roditi i autentično redovničko zvanje, ali to su rijetke iznimke.

U takvu slučaju kao što je vaš, ako su mladi sposobni za brak i naklonjeni mu, moraju razumski shvatiti da na svijetu postoje mnogi drugi prihvatljivi partneri. Zato su ti trenuci za vjernika veoma važni, kad bi trebao da se utječe iskrenoj molitvi da bi mogao dobro izabrati prikladnu osobu za svog životnog druga. Prevažno je naglasiti mladima da u takvoj situaciji sačuvaju prisutnost duha i veliku strpljivost, te da nakon raskida ne učine nikakav novi nesmotren korak.

DIJELI NAS SAMO BIJELI OVRATNIK?

Mlada sam. Imam 20 godina. Hodam s mladićem nešto više od godine dana. Voli me i želi da stupimo u brak. Naša je ljubav bila čvrsta i nikad nisam pomislila da bi ga jednom mogla početi mrziti.

Živim u obitelji u kojoj su svi katolici. Odgojena sam pravim kršćanskim odgojem. Redovito idem u crkvu.

A onda jednoga dana ugledah njega, tj. drugoga. Bila je nedjelja i išao je u crkvu. Svećenik je. Tada je tek bio došao i kod nas je to bio novi svećenik. Prošla sam mimo njega, pozdravila ga, a on mi je odgovorio uz osmijeh. Otada se nešto čudno počelo događati u meni. Vidjela sam ga često. Razgovarali bismo, jer je poznavao moje roditelje i bio je, kao i sada, veoma dobar s njima. I sad nakon mjesec dana shvatila sam da ga volim, da ne mogu bez njega, jer bi samo s njim mogla dalje u život. Osjećam da sam tako nesretna. Nitko ne zna što se sa mnom događa, čak ni on. Znam da je nemoguće da bilo što tražim od njega. On je svećenik, zato ga i cijenim.

Ali ja ga volim. Pomišljam sada da napustim svoga mladića, jer ga mrzim i ne osjećam prema njemu više ništa. Ne želim da budem s njim kad volim drugoga. Znam da ne smijem, da sam pogriješila, ali ne znam što se sa mnom događa. Ne mogu bez njega. Kad ga ugledam, potrčala bih mu ususret, a vidim dijeli nas samo bijeli ovratnik. Pomozite mi!

Anamarija

Hodaš s mladićem »više od godine dana«. On te voli i želi s tobom stupiti u brak. I ti si ga voljela, jer je »ljubav bila čvrsta«. Sada ne osjećaš prema njemu više ništa. Ne želiš da budeš s njim kad voliš drugoga. Dapače, kažeš da ga »mrziš« i da pomišljaš da ga napustiš.

Odakle taj preokret? Ako je »ljubav bila čvrsta«, kako je moguće da se tako brzo raspala i pretvorila u mržnju? Je li taj preokret bio na pomolu prije susreta s onim svećenikom ili nakon susreta? Ako se zbio prije, tada bi morala više pripaziti što znači »voljeti«. Čini mi se da ti taj pojam nije jasan. Ako se preokret dogodio nakon susreta i zbog susreta sa svećenikom, tada je u pitanju tvoj »kršćanski odgoj« i shvaćanje životnih vrijednosti prema tom odgoju. Kažeš, naime, da je odgoj bio »pravi kršćanski«.

Imam dojam da »ljubav«, da »voljeti« poistovjećuješ s osjećajem ili s afektom; točnije s erotskim afektom. Svakako, ljubav nije tek neka simpatija, pa bila ona i veoma jaka. Ljubav nije ni samo prijateljstvo, iako ono ima mnogo zajedničkih svojstava s ljubavlju. Ljubav nije ni zaljubljenost dvoje mladih koja traje više ili manje da onda ili prestane ili sazrije u pravu ljubav. Ljubav nije ni samo erotsko-afektivni doživljaj, samo takva privlačnost i takva vezanost uz neku osobu, mada je to važan vidik ljubavi. Najmanje je pak ljubav sam seks, kako god se on očitovao. To je nešto dublje i šire, što, doduše, uključuje sve ovo, ali što zahvaća cijelu osobu čovjeka pod mnogostrukim vidicima, ne isključivši razum i vjeru. Ljubav treba da je razumna, a kod nas vjernika treba da se provodi u odgovornosti pred Bogom. No o tome, ako želiš, možeš postaviti još posebno pitanje.

Tvoj je problem susret s dotičnim svećenikom i zaljubljenost koju u sebi osjećaš. Odgovaram u vidu tvoga »kršćanskog odgoja«, tj. kao kršćanki koja vjeruje. Na tvoj prvi pozdrav, veliš, odgovorio ti je »uz osmijeh«, što s njegove strane može biti puka učtivost. Ali u tebi se

nešto »čudno počelo događati«. I nakon samih mjesec dana shvatila si da ga »voliš« i da »ne možeš bez njega«.

Je li pravo da ono što nastane na prvi pogled nazovemo »ljubav«? Nakon mjesec dana usputnih susretanja i površnog poznanstva ti »ne možeš bez njega«? Ne radi li se, vjerojatno, o pukoj privlačnosti? Možda sasma erotskoj? Jesi li točno reflektirala?

Zašto kažeš da si »tako nesretna«? Osjećaš da si skrenula na krivu stazu. Tako je! Sama kažeš: »Znam da je nemoguće da bilo što tražim od njega. On je svećenik ... Znam da ne smijem ..., ali ne znam što se sa mnom događa.« Osjećaš da je svećenik mnogostruko vezan, da nije slobodan kao svaki drugi mladić. Pa unatoč tome ponovno kažeš: »Ne mogu bez njega.« I posve krivo sebi sugeriraš: »... dijeli nas samo bijeli ovratnik.« Dijeli vas premnogo toga, dobro uviđaš.

Nikad svećenikovo odijelo u tome nije bilo bitno, pogotovo ne danas. Pravoslavni i grkokatolički svećenici također nose »bijeli ovratnik«, a mnogi od njih imaju zakonite žene. Dakle, radi se o nečemu mnogo dubljem. Ti si zavedena napašću prema čovjeku koji na poseban način pripada Kristu i Crkvi. Ti bi željela posjedovati za sebe svećenika koji se dao posjedovati jedino od Krista. U biti bi ga željela odvratiti od njegova svećeničkog poziva i službe, zato ti savjest ispravno reagira.

Uostalom, zašto nije moguće poći sa svećenikom u brak? U prvom redu to je pitanje vjernosti. Nitko od mladića koji su se odlučili za celibat i koji su ga izabrali i obećali »radi kraljevstva Božjega«, nije bio na to natjeran, niti je bio dužan poći tim putem. On je to izveo promišljeno i slobodno nakon dugog spremanja, razmišljanja, savjetovanja i molitve. Tko je jednom obećao takav život i na nj se zavjetovao pred Bogom i Crkvom, obvezan je na vjernost. A vjernost pozivu je temeljna krepost, koja izvire iz novog i vječnog Saveza Boga s čovjekom i čovjeka s Bogom.

Netko je postao svećenik ne samo zato da propovijeda vjernost drugima, nego upravo on sam vlastitim životom mora biti nepokolebiv svjedok vjernosti. Djevojka koja bi željela svećenika za sebe i tako ga nastojala odvratiti od njegovih zadataka koje je pred Crkvom svečano preuzeo, griješila bi također protiv vjernosti; ona bi drugu osobu uvodila u napast da sagriješi protiv iste kreposti vjernosti.

Nadalje, je li dopušteno krasti? Onaj koji nastoji svećenika odvući od njegove službe, krade Božjem narodu istu službu. Odgoj i izobrazba svećenika stajali su roditelje i Crkvu milijune. Tko odvlači svećenika, postaje krivac propasti golemih svota uloženih za Božji narod. Ali to je tek materijalni vidik, najmanji, jer je služba dobrog svećenika neusporedivo više vrijedna od svih materijalnih izdataka. Ispravno je, dakle, da Božji narod takav korak djevojke osuđuje, da se postavlja negativno prema djevojci koja želi egoistički samo za sebe posjedovati svećenika, odvukavši ga od njegovih zadataka celibata i njegove službe Božjemu narodu. Naravno, ni svećenik koji se dade zavesti nije bez krivnje, ali o tome na ovom mjestu ne govorim jer to nije pitanje.

Nadalje, svećenici moraju propovijedati vjernost bračnim drugovima, jer i za ove postoji opasnost da se zaljube u treću osobu. Ta je opasnost danas pojačana kad, recimo, muž godinama zajedno radi s tuđom ženom ili nekom djevojkom. Svima koji su kršćanski odgojeni jasno je da se dotični muž mora svladati u takvim i sličnim napastima. On mora nadvisiti svoje osjećaje, jer je vezan uz bračnog druga. Isto je tako jasno da se neka djevojka mora suzdržati od zaljubljivanja u oženjena čovjeka. Htjeti posjedovati svećenika samo za sebe nije manje teško od nakane da oženjenog čovjeka udalji od njegove zakonite žene.

Ponekad se čuje: »Svećenik X nije sretan u svom pozivu. Ako nije dobar svećenik, ako ne služi Kristu i

Crkvi kako valja, željeti ga oženiti i nastojati ga odvratiti od njegove službe, po sebi ne bi bila nepravda prema Crkvi. Ali čemu ženiti čovjeka koji je u najljepšoj službi, u zajedništvu s Gospodinom i u propovijedanju Evanđelja frustriran i nesretan? Pruža li on ikakve šanse? Žena koja se želi udati za frustriranog svećenika ne upada li u težak rizik u mnogostrukom smislu?

Nije isključeno da neki bogoslov ima neispravne motive u izboru svećeničkog poziva, na primjer, ne ljubav prema Kristu i njegovu djelu, nego interes. Nije li on pročistio svoje motive i nije li nastojao da bude čovjek molitve, neće moći živjeti celibat. Ovaj se, naime, ne može održavati bez molitve i radosnog sjedinjenja s Gospodinom. Isto tako, da bi bio kadar živjeti sakramenat ženidbe, mora pročistiti svoje motive, inače niti brak za nj neće postati put spasenja i posvećenja. Time što se netko oženi nije izuzet od općeg poziva na svetost i ozbiljnog rada oko svoga spasenja.

Ne isključuje se mogućnost da neki svećenik može imati razloga da iznova promisli svoj izbor za celibat. Ali to treba da učini samostalno, unutrašnjom i vanjskom osobnom slobodom. Djevojka, koja na svaki način želi utjecati i praviti pritisak na svećenika, u stvari nije spremna da se objektivno postavi u poštivanju prema njegovu opredjeljenju; ona ga uvelike blokira u njegovoj slobodi.

Kažeš: »Znam da ne smijem, da sam pogriješila . . .« To »da ne smiješ« očit je znak da ti je savjest proradila. Pa zato i moliš: »Pomozite mi!« Savjest ti točno kaže da ne smiješ pustiti maha svojim osjećajima prema svećeniku. Jesi li »pogriješila« ili nisi, ne želim suditi, no jasno mi je: svećenika moraš radikalno napustiti, ne tražiti ga, s njim se ne sastajati, ne misliti na njega, svoje osjećaje odvratiti od njega. Pročitaj si prethodni odgovor o načinu kako valja napustiti neprikladnog partnera, pa to primijeni na sebe!

MOŽDA BI IPAK BILO MANJE ZLO...?

Upoznali smo se na pjevačkim probama. Ubrzo smo počeli ozbiljno »hodati«. Sve bi to možda bilo dobro da se nismo počeli razbacivati poljupcima. U početku su to bili oni obični, kratki, ali što smo mi dulje hodali i oni su postajali dulji i dublji. Nismo ni bili svjesni čemu nas to vodi. Poljubac u usta jako me je uzbuđivao, a preko mene i njega. Iza toga mladić mi je obično predlagao intimne odnose. Ne, ne želim se opravdavati, jer je i po meni »rovarila« ista želja. Samo pomisao na posljedice odvratila me je od toga. I napokon on tako više nije mogao izdržati. Otišao je, ostavio je sve: Crkvu, Boga, pjevanje, mene. Razočarao se. Upao je u loše društvo. A bio je kršćanin.

Da li sam ja u ovom slučaju krivo postupila? Možda bi ipak bilo manje zlo da sam pristala na intimne odnose, pa što bude?

Zahvalna Verona

Po sebi je blagodat ako se djevojka i mladić upoznaju u pjevačkom zboru, u vjeronaučnoj ili molitvenoj zajednici, u crkvi ili kod pričesti. Danas su okolnosti života takve da bi po sebi bilo idealno kad bi se katolički mladić i djevojka upoznali u blizini oltara. To bi bar donekle mogla biti garancija za neporočnost njihova prijašnjeg života, kao i za buduću vjernost i stabilnost braka. Time ne želim zanijekati da se i »oko oltara« može naći nevrijednih osoba.

Kažeš da ste »ubrzo počeli ozbiljno hodati«. Što razumijevaš pod tim izrazom »ozbiljno«? Mislili ste s vremenom ući u brak? Ali vi ste učinili pogrešku, koju čine tisuće drugih, nažalost, i katoličkih mladića i djevojaka: ubrzo se spuste na nisku razinu spolnih uzbuđivanja, gdje jedno drugome postanu zavodnikom, umjesto spasiteljem. Je li među vama uopće bilo prave ljubavi? Ljubav je otkupiteljska i spasiteljska. Zaljubljeni treba da jedno uz drugo rastu u svakom smislu ljudskih i kršćanskih vrlina a ne da padaju. Ako padaju, znači, nešto je krivo postavljeno. U tom rastu oni se zanosno spremaju za zajedničko nošenje tereta života; za vjernost, za rađanje djece, njihov odgoj i uopće za sve ozbiljne zadatke koji stoje pred njima. Kao svjesni kršćani pred Kristom preuzimaju odgovornosti života.

Međutim, kažeš, počeli ste se »razbacivati poljupcima«. I razlikuješ: »obične«, »kratke«, »dulje«, »dublje«. Priznaješ da te je poljubac u usta »veoma uzbuđivao«, a preko tebe i »njega«. Mladi često ne znaju da blizak i dulji doticaj usnica stvara u oba partnera snažne živčane podražaje spolnih središta u velikom mozgu. Ne znaju da prvim poljupcem zapravo počinje prvi tjelesni doticaj i da prestaje faza približavanja. Iza toga dalje sva ostala sjetila dolaze u pozadinu, dok doticaj ima odlučujuću ulogu. »Može se reći da žena koja dopusti muškarcu poljubac istodobno prešutno dopušta i da je posjeduje« (I. Bloch). Istina, danas je erotski poljubac ušao u običaj raznim prilikama. Ljudi ne poznaju zakone tijela, niti misle na njih. A zapravo je to opasno igranje vatrom.

Mladi materijalistički orijentirani ljudi baš hoće takva uzbuđenja koja će ih dovesti sve do finala. Kršćani katolici morali bi biti upućeni da se tu radi o nečemu što logički dovodi do čina i da se poljupcima nipošto ne smiju »razbacivati«. Ali i naši se mladi često razbacuju poljupcima takve vrste, nerijetko stoga jer vide da drugi tako rade. Na taj način nesmotreno upadaju u zamku, što i sama priznaješ: »Nismo ni bili svjesni

čemu nas to vodi.« A vodilo vas je do definitivnog pada. »Mladić mi je obično predlagao intimne odnose«, nakon takvih uzbuđivanja, a i po tebi je »rovarila ista želja«, priznaješ dalje. Točno tako. Dakle, vidiš da su sastanci na tom nivou zapravo međusobno zavođenje. A kad se jednom krene niz tu strminu, tko će zaustaviti? (Uostalom, o poljupcima vidi u mojoj knjizi »Predbračna ljubav«, str. 77—80.)

Kažeš da te je od najgorega odvratila »samo pomisao na posljedice«. Koje? Ne bi se mogla kasnije udati za drugoga? Mogućnost djeteta? Sramota pred ljudima? A nisi li pomislila kao kršćanka na Boga i na Božji plan s čovjekom preko zakonitog braka? Niste li imali baš nikakvu kršćansku motivaciju, koja bi vas podigla? — Odgovornost pred savješću? — Odgovornost pred Božjim narodom? — Odgovornost pred Bogom? — Igranje sa životom kao najvećom ljudskom vrednotom na zemlji? Ništa se ne »osigurava« predbračnim »intimnim odnosima«: niti ljubav, niti vjernost, niti buduća sreća, niti rast u nesebičnosti, niti izgrađenost, nego se samo zadovoljava egoizam časovite slabosti. Pa ako se to još naziva »ljubav«, onda se radi o teškoj zloporabi te riječi.

»I napokon on tako više nije mogao izdržati. Otišao je, ostavio je sve: Crkvu, Boga, pjevanje, mene.« Možda je u tvojoj, iako kolebljivoj i slaboj, ipak konačnoj odlučnosti, on shvatio Boga, Crkvu, crkvenu zajednicu kao prezahtjevne? Bio je »kršćanin«, kažeš. No je li on uopće poznavao kršćansko čudoređe? Je li po njem ikad ozbiljno pokušao živjeti? Svaki katolički mladić i djevojka koji vjeruju, koji se mole, koji primaju sakramente, mogu Božjom pomoću izdržati ako hoće i ne spuštaju se na taj sklizak i opasan teren. Oni se ne razočaravaju niti u Bogu, niti u Crkvi, nego doživljavaju ljepotu života po Evanđelju i spremni su ga drugima predati. Oni se samo razočaravaju nad sobom i svojom slabošću. Ne napuštaju kršćanstva zbog toga što je visoko ćudoredno i ispravno u svojim zasadama, ne upadaju u loša društva, nego hrabro ostaju na braniku i svjedočenju autentičnih kršćanskih vrijednosti. I zato je novo pitanje: je li on zaista bio uvjereni kršćanin ili je bio kršćanin iz tradicije, ali bez osobnog uvjerenja? Kao što je on nastupio, tako kršćanin ne nastupa.

Jesi li ti krivo postupila? »Možda bi ipak bilo manje zlo da sam pristala na intimne odnose, pa što bude?«, pitaš se. Odgovaram: nikad nije dopušteno činiti zlo da se postigne dobro. U vašem je slučaju to »dobro«, tj. vaša buduća veza, bilo još veoma u pitanju. Ta sama o tome govoriš tek samo kao o mogućnosti: »Sve bi to, možda, bilo dobro da se nismo počeli . . .« Kažeš »možda bi bilo dobro«. Ali pošto ste skrenuli na skliski teren, to »možda« pretvorili ste u »sigurno«, tj. sigurno nije bilo dobro. Nikad se zlim sredstvom ne može postići dobra svrha. Svrha, naime, ne posvećuje sredstvo.

Izvuci pouku iz svog slučaja! Da ste čisto hodali, vjerojatno biste s vremenom vidjeli razvija li se među vama prava ljubav ili samo neka privlačnost, vjerojatno bi ti uspjela mladića predobiti za lijepo i plemenito, vaša bi ljubav bila čista i spasiteljska; Krist bi bio među vama i s vama i ne bi došlo do razočaranja.

RADOST

MOŽE LI VJERNIK BITI RADOSTAN?

U posljednje vrijeme vjera mi se učinila gotovo nestvarnom. Naime, vrlo često čujem razne zabrane, većinom o opasnostima koje vrebaju u današnjem svijetu. Povremeno sam već pomišljala da bi čovjek trebao čitav život provesti na koljenima ukoliko bi želio ostati imalo čist. Često se npr. spominje životni standard, »trka za boljim životom«, i gotovo sam svaki put čula da je to loše. Ali ne samo da su loši pojedini načini kojima se to postiže, već i sama želja da se to ostvari. A sve se te osude izriču u ime vjere. Takva mi vjera djeluje vrlo tvrdo i tužno. Ona me straši, pa biti kršćanin ne izgleda mi nešto privlačno i radosno, što bi me punilo idealizmom i poletom već, naprotiv, nešto što me pritišće kao teret.

Dubravka

Tvoje pitanje izriče bojazan mnogih mladih, kao da se svi ostali smiju radovati životu, napretku, dostignućima svake vrste samo mi kršćani ne. To je sasvim netočno, dapače lažno.

Stav prema svijetu, svjetskim stvarnostima, napretku, životnom standardu, izgradnji zemaljskog grada, zaista u nekih kršćana i nekih svećenika jest i bio je preuzak i prestrog. Takvo stanovište ispravlja Drugi vatikanski sabor, upozorivši kršćane kako ih upravo vjera obvezuje da, dok putuju prema nebeskom gradu,

»nastoje svojim zemaljskim dužnostima vjerno udovoljavati« (GS 43).

Kršćanska vjera je vjera budućnosti. Okrenuti smo prema životu koji će se ukazati iza zastora smrti. Ali se varaju oni »koji misle da zbog toga mogu zanemariti svoje zemaljske dužnosti, zaboravljajući da ih sama vjera još više obvezuje na njih, svakoga prema njegovu pozivu. Jednako se varaju oni koji, obratno, misle da se mogu tako predati zemaljskim poslovima kao da su ovi posve tuđi vjerskom životu, koji bi se po njihovu mišljenju sastojao u vršenju nekih čina kulta i nekih moralnih dužnosti. Taj nesklad kod mnogih između vjere koju ispovijedaju i svagdašnjeg života treba ubrojiti među najteže zablude našega vremena« (GS 43).

Koncil, nadalje, jasno uči da ne postoji opreka između profesionalnog društvenog djelovanja i vjerskog života, između nastojanja da se podigne ekonomski standard i izvršavanje vjere: »Kršćanin koji zanemaruje svoje vremenite dužnosti zanemaruje i svoje dužnosti prema bližnjemu i prema samome Bogu te dovodi u pogibelj svoje vječno spasenje« (GS 43). Tako iščekivanje budućeg svijeta, »nove zemlje«, nipošto »ne smije oslabiti, nego mora, dapače, razbuditi u nama brigu za izgradnjom ove zemlje, gdje raste ono Tijelo ljudske obitelji koje već može pružiti neku sliku budućeg svijeta« (GS 39).

Htio sam ti sve ovo iz koncilskih tekstova predočiti da vidiš koliko je protivno kršćanskom duhu »u ime vjere« — kako kažeš — napadati i osuđivati napredak, standard i slično. Ta Bog je svijet stvorio za čovjeka. Kad čovjek svojim radom oblikuje svijet »na ljudsku priliku« i prilagođuje ga sebi, on izvršava Božju namjeru i volju, on sudjeluje u trajnom Božjem stvaranju i razvoju, koji još i danas traju, a položeni su u ljudske radničke ruke. Time čovjek postaje sličan Bogu. Čini li to još kao vjernik i kršćanin, kao član Kristova Tijela,

tada oblikuje svijet na kršćanski način, suoblikuje ga Kristu. Time sudioništvuje na spasenju svijeta i tako sam postaje kristolik. Budući da je svijet stvoren za čovjeka, a čovjek i kršćanin svojim radom svijet pripaja sebi, tako pripaja svijet Kristu i pripaja ga Bogu.

Iz toga slijedi da »izgrađeni svijet«, svijet visoke civilizacije i kulture po sebi više slavi Boga negoli »neizgrađeni svijet«. Kažem »po sebi« više slavi Boga. Znači, mogu postojati razne okolnosti po kojima manje slavi Boga, ukoliko bi npr. napredak tehnike čovjek učinio svojim bogom, kome bi kao nekom apsolutu sve žrtvovao. Po sebi »netaknuta priroda« nije Bogu bliža negoli priroda koju je čovjek »očovječio«. Zvjezdano nebo nije Bogu bliže negoli veličanstveni moderni milijunski gradovi, negoli tvornička postrojenja, negoli najkompliciraniji kompjutori. Ako je rad »očovječenje« prirode kao suradivanje na Božjem trajnom stvaranju, budući da to stvaranje još nije dovršeno, onda je upravo sam čovjek mjerilo za oblikovanje svijeta. I samo ondje gdje bi neki pronalazak mogao služiti isključivo negativnim svrhama ili bi tvorio znatnu napast u tom smislu, ne bi se smio izvršiti. To je stav vjere i stav kršćanske etike.

Kako onda toliki glasnogovornici upozoravaju na »razne zabrane«, na opasnosti »koje vrebaju u današnjem svijetu?... A sve te osude izriču u ime vjere«, kako se izražavaš, pa doživljavaš da te ta vjera »pritišće kao teret«.

Tu treba mnogo razbora i pameti u prosudbi! Isti Koncil kaže: »Kristova Crkva, puna pouzdanja u Stvoriteljev plan, priznaje da ljudski napredak može služiti istinskoj sreći ljudi. Ali ona ipak ne može a da ne naglašuje onu Apostolovu: 'Nemojte se prilagođivati ovome svijetu' (Rim 12, 2), to jest onom duhu taštine i zlobe koji ljudsku djelatnost, određenu da služi Bogu i čovjeku, pretvara u sredstvo grijeha« (GS 37).

Prema tome, opasnosti postoje. Zlo u svijetu postoji. Ono vreba na vjeru, na javni i privatni čovjekov i kršćanski etos, na ispravno shvaćanje ljubavi, čistoće i ostalih etičkih vrijednosti. Pomisli na javno omalovažavanje i izrugivanje vjere, religioznosti, na ateističku propagandu, na sredstva društvenog priopćavanja ukoliko se služe lošim programima u tisku, na TV, u seks-filmovima! Sjeti se općeg mentaliteta koji je zavladao u pitanjima kontracepcije, predbračnih odnosa, slobodne ljubavi, abortusa! Nije, dakle, sve bezopasno. Opasnosti postoje i veoma su glasne. One su nerijetko toliko glasne da zagluše i prevladaju dobro. Nemoj se čuditi ako onda i neki govornici po crkvama pretjeruju u žigosanju tih slabosti!

Sve te opasnosti tvore izvanjsku ugroženost tvoje vjere i ćudoređa. Ta ugroženost, kako je očito, ima svoje porijeklo u duhu vremena, koji je umnogome zaista protivan vjeri i moralu, pa čak bezvjeran i borbeno ateističan. A Crkvi pripada pravo i dužnost da od svojih članova udaljuje vjeri i ćudoređu neprijateljske utjecaje. Nekoć je, na primjer, »popis zabranjenih knjiga« — glasoviti »Index« bio znak takve crkvene brige. Crkva je Index ukinula g. 1966., ali time nije ukinula niti može ukinuti dužnost brige da svaki kršćanin ostane nepovrijeđen u svojoj savjesti. Ostaje nam, dakle, odgovorna dužnost da svoju vjeru i svoje ćudoređe ne izlažemo nepotrebno ugroženosti.

Nadalje, budući da je vjera vrhunaravnog reda, po čemu čovjek izgrađuje svoj život usmjeren prema Bogu, ona će »tjelesnom čovjeku«, to jest čovjeku koji pred očima ima isključivo ovozemne vidike, ovozemna dostignuća i stremljenja biti »nestvarna«. Vjera će mu djelovati »tvrdo i tužno«. Ona će »strašiti« i biti »teret«, »sablazan za Židove, ludost za pogane« (1 Kor 1, 23).

Međutim, mi u svojoj vjeri treba da budemo realisti. »Trka za boljim životom« po sebi je dobra, ali

može biti i prava napast, ako se zbog toga zanemaruju više vrednote; ako netko zbog toga npr. ne želi rađati djecu jer su ona nepoželjna, jer smetaju udobnosti života; ako se, nadalje, zaboravi da se ljubav može ostvarivati jedino odreknućem sebe; ako se smetne s uma da »svu ljudsku povijest prožimlje teška borba protiv moći mraka«, kako upozorava Koncil, da se čovjek ubačen u tu borbu »mora neprestano boriti da bi prionuo uz dobro. I jedino uz velike napore i pomoć Božje milosti može (čovjek) postići svoje unutrašnje jedinstvo« (GS 37).

Vjera nas uči da se iz te stvarne situacije kršćanin ne smije spašavati: niti zanoseći se »netaknutom prirodom«, a odbacujući tehniku kao nešto đavolsko; niti prepuštajući se kulturnom pesimizmu, budući da mu to zabranjuje njegova svijest o Božjem zadatku trajnog stvaranja svijeta; niti se smije zanositi apsolutnim obožavanjem napretka jer mu to brani njegovo znanje da postoji na svijetu grijeh, da postoji opasnost od zavođenja na grijeh, da postoje tolike sablazni. Znajući to, prosvijetljen vjerom, obodren milošću kršćanin radosno prihvaća tu svoju situaciju u svijetu, koja stvarno postoji takva. U toj gigantskoj borbi između dobra i zla u samome sebi i u svom svijetu, čovjek i kršćanin trajno sve više treba da usavršava sebe i svijet koji mu je dan kao zadatak.

To je jedino realističan, pa i radostan stav naše vjere. Ne prionuti uz grijeh, s poletom ljubiti Boga, svijet i čovjeka. Znači, odreknućem kad je to potrebno i u borbi (u kojoj nismo sami, nego je Bog s nama i uz nas!), a ne samo »na koljenima«, može čovjek ostati »čist«, dapače, može postati i svetac! Svaki »čovjek otkriva da je nesposoban da sam od sebe uspješno suzbija nasrtaje zla, tako se svatko osjeća kao okovan verigama. No sam je Gospodin došao da oslobodi čovjeka i da ga ojača ... A grijeh umanjuje samog čovjeka, sprečavajući ga da postigne svoju puninu« (GS 13).

Kad se tako očima vjere uoče stvari, onda je za svako poletno biće »biti kršćanin« nešto privlačno i radosno, nešto što čovjeka puni idealizmom i oduševljenjem. Pa ukoliko se ponekad i osjeća »teret vjere«, kako se ti izražavaš, on je tada nama drag jer nam sam Gospodin jamči: »Jaram je moj sladak, a moje je breme lako« (Mt 11, 30). On nam pomaže darom milosti da taj »teret«, tj. svoj kršćanski život snosimo bez kontestacije ili revolta, već smireno, predano i radosno, pa tako svima koji ne poznaju Krista svjedočimo o natprirodnoj dimenziji stvarnosti.

ŠTO JE S OBITELJSKOM PJESMOM?

Moja mama nema nikada ferija. Subotom i nedjeljom je više zaposlena nego u ostale dane tjedna: čisti, sprema, uređuje... Tata subotom ne radi, a ni ja, brat i seka nemamo subotom škole. Odemo u kino ili u društvo, ponekad odemo i u brda s prijateljima — što mami nije drago. Ali ona ni u ljetnim praznicima ni inače nema vremena za odmor. Nervozna je i ljuta.

Ne podnosi našu pjesmu. Istina, mi se kojiput deremo. Smeta joj i pjesma s ploča i s magnetofona. Uvijek nam prigovara da imamo loš ukus, da ne znamo birati prave pjesme. Ljuti se i na bratovu gitaru i na moju harmoniku. Ja mislim da njezini postupci nisu pravilni. Što vi mislite? Može li se tu što pomoći?

Zdravko, srednjoškolac

Nije samo s tvojom mamom tako. Mnoge mame jednako ne nalaze odaha ni u velikim praznicima, ni u dane vikenda. A ipak trenuci odmora krajem tjedna i za vrijeme praznika treba da promiču obiteljski život, da prodube ljubav među članovima, pročiste osjećaje, učvrste zajedništvo, da dadu prilike roditeljima da bolje upoznaju svoju djecu i djeci da upoznaju svoje roditelje, da sjedine sve članove obitelji u nepatvorenoj kršćanskoj radosti.

Mnogo je poteškoća tome na putu, pa se to ne može lako provesti. Upravo je, priznaj, mama ona koja često ostaje zaboravljena! Otac i vi imate slobodno vri-

jeme, ali mama rijetko ili nikad. Osjećaš da tu nešto nije u redu, da nema ravnoteže među članovima iste obitelji. A da vam obitelj stekne takvu ravnotežu, potrebno je da svoj odmor i razonodu uskladite s maminim zaposlenjima. To je moguće izvesti na dva načina. S jedne strane, svatko od vas može joj izdašno pomoći, odteretiti je bar u nekim neodgodivim poslovima. S druge strane, treba joj pomoći da si uzmogne bolje organizirati vrijeme, da pojednostavni svoje poslove, da zasad zanemari one koji nisu nužni, da dopusti sebi pravu razonodu i potreban san iako još nesvršene čekaju razne dužnosti; to će uglavnom biti dužnosti drugotnog značenja.

Ako se muž i žena ne zanimaju i ne zauzimaju složno za iste stvari i za iste probleme, pogotovo za iste kućne brige i poslove, opasnost je da svaki »vozi« svojim kolosijekom. Tada nema ni obiteljskog zajedništva niti jedinstva srdaca. Treba se potruditi i pronaći one zajedničke poslove, koji će majci zaista olakšati situaciju, a vas sve s njome zbližiti i tješnje međusobno povezati, pripomoći vam prisnijem razgovoru i boljem sporazumijevanju, te tako probuditi odgovornost svih za sve što se u kući čini. Takvim će načinom postupka mama brzo biti rasterećena, neće više osjećati osamu u svojim nerijetko dosadnim i uvijek istim poslovima. Nemojte se izgovarati: »To su ženski poslovi!« U obitelji su svi poslovi za sve!

Spominješ, nadalje, »kino«, »društvo«, »brda«, »prijatelje«. Općenito vrijedi pravilo: roditelji su dužni zajedno bdjeti nad ćudorednim vidikom onih odmora i zabava koje njihova djeca odabiru: kino, disko-klub, plaža, prijatelji, brda, zabave ...

Isto tako moraju paziti na zdravlje svoje djece i pripomoći im da uklone od sebe opasnosti: da se ne survaju u brdima, da se ne utope pri kupanju, da ne nastradaju u cestovnom prometu i slično.

Ne raste li mamina nervoza i ljutnja upravo zbog toga što se svaki od vas brine samo za sebe, dok nju

ostavljate samu u njenim dužnostima? Imate li dovoljno smisla za nju? Ne osjeća li se ona usred vas osamljena i neshvaćena, pa je onda i nervozna, i ljuta, i razočarana, i ogorčena? Jeste li je zaista dovoljno dobro shvatili i sami joj pomogli na račun neke svoje razonode?

Veliš da ne podnosi vašu pjesmu. A jesi li se pitao kako izvodite pjesmu? Priznao si da se kojiput »derete«. Je li to samo »kojiput«? Inače pjesma ima upravo tajanstvenu moć. I ja vjerujem da to vaša mama shvaća.

Dijete pjeva da bi izrazilo svoju radost i zadovoljstvo, a kad je samo, da bi svladalo dosadu i bojazan samoće. Mladić pjeva misleći na budućnost. Djevojka pjesmom izražava čežnju srca. Vojnici najčešće pjevaju jer moraju. U prošlosti nije bilo domaće svečanosti (imendana, rođendana, zaruka, krstitki, svadbe, mlade mise ...) bez pjesme. Pjevamo u crkvi, u školi, s prijateljima ... Ali, nažalost, u obitelji se više ne pjeva kao prije, svakako ne u obitelji nas Hrvata. Velika šteta! Pjesma sjedinjuje, razbija mučnu atmosferu, unosi vedrinu. Ona, jednostavno, izražava radost zajedništva, tjera žalobne misli iz srca, rasplinjuje neraspoloženja i stanja depresije, izglađuje međusobne zadjevice.

Nikakva namrgođenost i udaljenost jednih od drugih ne mogu se održati u krugu gdje svatko ima svoj dio: gdje otac koristi trenutke, gdje veća djeca svojim glasovima sugestivno povlače za sobom manju. Ukoliko ima više djece u obitelji, pjesma ih izvanredno združuje, povezuje, proniče. Prije spavanja pjesma ublažuje hrapavosti dana, ujedinjuje na poseban način sve članove, pomiruje, odmara ih i čini da se zaborave brige, nedaće, tegobe, neuspjesi, neugodnosti ...

Pjesma mnogo pomaže zdravom »disanju« svakog člana obitelji, zdravom zajedničkom životu ognjišta, spremnosti da se izvrše i teški zadaci, koji nerijetko pritišću svojom odgovornošću.

Djeca brzo nauče pjesmu s radija, s ploče ili s vrpce. Da bi se izbjeglo da upoznaju samo otrcane pjesme bez značenja, one vulgarne ili čak one s nečednim izrazima, roditelji bi ih trebali poučiti o pjesmama bolje kvalitete. Hvala Bogu, takvih pjesama imamo obilno! Pošto su roditelji jednom formirali dobar ukus djece, ona će kasnije sama znati dobro i kvalitetno birati. Zazirat će od vulgarnih i niskih pjesama.

U obitelji se osobito zgodno može čuvati blago prošlosti: mnoge narodne pjesme, folklorne pjesme, pjesme pojedinih naših krajeva. »Kućna diskoteka« ili magnetofonska vrpca može pomoći i poslužiti onda kad sami članovi obitelji nisu u »formi«. Ipak je idealno ako čitava obitelj pjeva.

Danas prisustvujemo veličanstvenoj obnovi i proširenju religiozne pjesme. Pomislimo samo na poplavu međunarodnih religioznih šansona, koje su za nas uprilićili »Žeteoci«, »Kristofori«, »Prijatelji« i drugi »visovi«. Još ih premalo poznajemo. Slušamo tranzistore, zanosimo se našim festivalima na TV, ali, nažalost, u mnogome vlada loš ukus. Pa i škola na tom području prilično zakazuje.

Dobra je metoda stvoriti sebi izabrani repertoar, naučiti ga napamet, pomoći si pločama i vrpcama kad god je to potrebno. Pjesma ne smije zamuknuti po našim kućama! Bio bi to loš znak. Pjesma čitave obitelji (oca, majke, djece zajedno) jest kao navještaj Evanđelja radosti, svjedočanstvo obiteljske sreće i jedne punine svježeg života.

U tom smislu shvati i bratovu gitaru i svoju harmoniku: stvarati i naviještati radost, najprije u obiteljskom krugu, olakšavati majci i ocu, sebi — svima — nositi terete života i tako pjesmom i glazbom vršiti kućni-obiteljski vedri mladenački, a toliko vrijedan i potreban, apostolat.

RADOST PJESME I GLAZBE — KRŠĆANSKA RADOST?

Vi mi u zadnjem odgovoru niste ništa detaljnije kazali o bratovoj gitari i o mojoj harmonici. Rekao sam da se mama ljuti na naše instrumente. Zato moramo hvatati priliku kad je nema doma, kad ode na tržnicu ili kamo drugamo da si malo zasviramo i tako dademo oduška.

Osim toga, vaš savjet da stvorimo izabrani repertoar, iako je lijep, nije izvediv. Mama teško shvaća da je pjesma navještaj »Evanđelja radosti«, kako se izražavate, da je radost pjesme i glazbe kršćanska radost. Ona sav problem promatra pod vidom novca i smatra da je to uzaludno trošenje, da su to mladenački hirovi, da se povodimo za pomodarstvom, a iznosi i sto sličnih razloga, koji ni meni ni bratu ne izgledaju opravdani.

Zdravko, srednjoškolac

Želiš da ti s našeg kršćanskog stanovišta nešto reknem o bratovoj gitari i o tvojoj harmonici. Što se tu može reći s općeljudskog stanovišta, vrijedi i za nas kršćane.

Muzička kultura mladih u neprestanom je porastu. Ukusi su raznoliki. Dobar ukus sluša dobru muziku, loš ukus sluša lošu muziku. Slušati vrijednu muziku dobro je, korisno, nekad i potrebno, ali je bolje uz to još i svirati neki instrument. Pretpostavljam da ti i brat do-

bro svirate svoje instrumente, pa to onda ne mora biti razlog što se vaša mama ljuti. Sviranje može ići na živce, osobito prezaposlenim ljudima, kao što je vaša mama.

Poznajem mladiće i djevojke koji su s velikim žarom počeli učiti neki instrument (klavir, violinu, klarinet, fagot...), ali su se brzo zamorili. To je i razumljivo jer satove muzike valja pridodati satovima školske nastave, koja je nerijetko ionako pretrpana, uz još izvanredan studij nekog jezika i slično. Jedva se smogne snage za sve to. A često izgleda da radni dan djece i mladeži ne traje samo osam sati, već mnogo dulje nego radni dan roditelja. U cjelokupni taj program valja »umetnuti« i redovite satove vjeronauka, a za one koji su u zboru, još i izvanredno vrijeme vježbe crkvenog pjevanja. Toliko toga!

No ukoliko se netko odluči za jedan od instrumenata, a danas jedva možemo zamisliti izobražena čovjeka a da baš ništa ne svira, onda se očekuje da će mu okolina dati podršku, da će ga bodriti na ustrajnost. Nakon prvih teškoća i kušnji opasnost je da se sve baci u stranu i ostavi. To vrijedi, prije svega, za teže instrumente. Veći je broj onih koji sviraju neki lakši instrument, kao ti harmoniku, a brat gitaru. No i njima treba dati podršku. Dobra pjesma i dobra glazba zaista podižu ljudski duh prema lijepom i uzvišenom, čine da načas zaboravimo mnoge teškoće i nedaće, pune srce radošću, oplemenjuju nas i produbljuju, potiču nas da budemo bolji i prema sebi i prema drugima, tješnje nas povezuju međusobno i s Bogom.

Ako se mama toliko ljuti na vaše instrumente, valja potražiti razlog tome. Nije li to vaša loša izvedba? Loš izbor? Prevelika bučnost, pa smetate susjedima? Ili ne pazite na pogodno vrijeme; svirate kad bi se drugi odmarali? Ili svirate bez mjere? Možda se dajete na sviranje kad je najviše posla u kući, kad vlada napetost i nervoza, kad se ne može stvoriti klima dobrog raspoloženja? Ili trošite vrijeme na račun učenja, vjeronauka, studija nekog stranog jezika i slično?

Ima mnogo razloga zbog kojih bi se mama mogla ljutiti. A treba još i nju samu uzeti u obzir, njezine poslove, živce, umor... Jedva vjerujem da bi mama načelno bila protiv dobre pjesme i vrijedne glazbe, koja i njoj samoj može biti izvrsno olakšanje, predah, pravi odmor i rasterećenje od dnevnih napetosti.

Što se pak tiče izbora ploča, je li mama zaista protiv toga samo zbog novca ili više zbog vašeg lošeg ukusa, pa vam prigovara da se povodite »za pomodarstvom«? Svakako, dobar izbor ploča i magnetofonskih vrpca danas više nije luksus. Ne zato što se takvi repertoari svagdje stvaraju, što je to ušlo u sve slojeve kao neka moda, nego jer gledajući sa sasma kršćanskog stanovišta, ista sredstva mogu biti izvor radosti u obitelji, povećanje sloge, dubljeg povezivanja, međupronicanja, boljeg razumijevanja — a danas su to tako važne karakteristike obiteljskog života, kad toliko toga na istu obitelj utječe depresivno i negativno.

Ipak, pri uređivanju »diskoteke« valjalo bi ići planski. Ne valja olako se zadovoljiti »bučnim« uspjehom nekog festivala, maštovitošću mode, nego više gledati na vrijednost skladbi koje nisu samo od danas do sutra. Ako pravo birate, vjerujem da se mama neće uzbuđivati što trošite novac. A što se tiče »pomodnih pjesama«, protiv kojih ona nastupa, dobro je da znadete načela zdrave pedagogije, koja mlađima ne dopušta da prerano slušaju same pomodarske stvari s ploča jer se time stječe loša navika da takve ploče nezreli i još muzički neformirani počnu smatrati jedinim glasovnim i glazbenim izvorom, pa više nisu u stanju da steknu smisao za klasične i druge uistinu vrijedne stvari. Ne izgrađuje niti diže svaka pjesma jednako, a niti svaka ploča oplemenjuje na isti način.

Pri kupnji neke ploče valja više gledati na kvalitetu registracije negoli na cijenu. Ima ih koji zbog bolje mu-

zikalne kulture nabavljaju izvedbu istog djela u različitim varijantama; uspoređivanjem tako dolaze do obuhvatnijeg i bogatijeg uvida u djelo. Ima ih opet koji, dok se ploča okreće, slijede partituru; naravno da tim načinom dublje stvar usvajaju. Svakako, da se izvedba uzmogne dobro ocijeniti, valja je slušati u tišini i sabranosti.

Nije potrebno ovdje istaknuti koliko zajedničko slušanje dobre ploče u obitelji neposredno povezuje i sjedinjuje sve članove, iako estetski doživljaj nije u svakome jednak. Vjerujem da i ti i tvoj brat čeznete za takvim obiteljskim trenucima. To se može osobitom pomnjom prirediti za veće blagdane, kao za Božić, Uskrs, rođendane, imendane, i u drugim zgodama kad je obitelj posebno sjedinjena.

Takvi su trenuci za obitelj prava milost: svi ste si bliži, u sve ulazi neko svečano raspoloženje, u svima raste ljubav i međurazumijevanje, raste spremnost da se jedni drugima više darujete, da vam ljubav bude čistija i nesebičnija. I bila bi prava šteta neiskoristiti takve časove, ne misliti na njih već unaprijed, pa ih brižno ne pripremiti. Valja ih umnožiti, jer je život po sebi toliko suh, razbijen, prepun rastresenosti, zahtjeva i nerijetko težak da je glazba i pjesma koja obitelj okuplja i sjedinjuje zaista lijek i osvježenje.

Ono što Apostol naroda piše Efežanima, vrijedi jednako za sve nas: »Razgovarajte među sobom psalmima, hvalospjevima i duhovnim pjesmama! Pjevajte i slavite Gospodina u svom srcu! Svagda i za sve zahvaljujte Bogu i Ocu u Imenu Gospodina Isusa Krista« (Ef 5, 19—20).

Radite li u tom duhu, uvjeren sam da će mama zaista shvatiti da je dobra pjesma navještaj Evanđelja radosti, da je »radost pjesme i glazbe kršćanska radost«, koja u mnogom smislu obogaćuje, pročišćuje, podiže, daje novi elan za životnu borbu i zadatke života.

ODGOJ

JESMO LI SAMO MI MLADI KRIVI...?

Kao da nikad nisu bili mladi. Otac ima 43 godine, majka 40. Dva smo brata i jedna sestra. Između roditelja i nas stalno dolazi do trvenja, nerazumijevanja i svađa. Što god učinimo, sve im je sumnjivo, ni u što nemaju povjerenja. Kao mlađi volio sam ih, sada se u me uvlači mržnja. Oni misle da se sve mora izvoditi kao prije 30 godina. Mi ništa ne znamo, ništa ne shvaćamo, ništa ne valjamo. Teško podnosim njihove stalne optužbe. Sigurno, mi nemamo životnog iskustva, ali neka njihova iskustva ne bih želio ni imati.

Stalno govore koliko za nas potroše, kako je sve skupo. Pozivaju se na sebe, ne vide kako često jedno govore, a drugo rade. Dok od nas traže da budemo idealni, sami životom to ne potvrđuju. Naši su odnosi iz dana u dan sve teži i napetiji. Jesmo li samo mi mladi krivi, a oni ništa?

Tuna, srednjoškolac

Ti si, moj Tuna, zabugario pjesmu koju neprestano slušam. Možda si ipak previše optužio roditelje, a sebe, brata i sestru ispričao? Pitanje odnosa ili sukoba starije i mlađe generacije, roditelja i djece složeno je i teško životno pitanje. Nije ga moguće riješiti, pogotovo ne nekim ovako kratkim odgovorom na tvoje pitanje. Kad bi to bilo moguće, to bi već davno drugi učinili. Mogu ti samo dati neke vidike za ispravnije ravnanje. Ploda neće biti ako i roditelji ne pročitaju ove retke.

Reci mi, kakvi bi to bili roditelji koji se ne bi brinuli za budućnost svoje djece? Oni živo osjećaju svoju nespremnost za ovo naše doba i svoju nesigurnost pred mnogim pitanjima vas — nove generacije. A gdje bi tu spremnost stekli? Ipak ih ta nesigurnost i nespremnost nerijetko dovodi do pretjerane strogosti u zahtjevima prema vama.

Vi se opet stalno tužite da roditelji nemaju razumijevanja, da nemaju ni smisla ni širine za vaše probleme i interese. Odatle mnogi nesporazumi i mnoge zategnutosti. Treba pošteno reći da takvi sukobi među generacijama nisu isključivo plod našega vremena. Uvijek ih je bilo. Može se ipak utvrditi da su danas naglašeniji pod utjecajem ovog naglog društvenog razvoja i preokreta, uvećanog protivljenja i osporavanja, životnih suprotnosti i mnogostrukosti shvaćanja itd.

Ne smiješ zaboraviti da je današnja obitelj u sebi podvrgnuta dubokoj preobrazi. Nekoć su odnosi među roditeljima i djecom bili označeni ulogom očeva i majčina autoriteta, s jedne strane, a poslušnošću djece, s druge strane. Danas, naprotiv, igra veliku važnost u obitelji smisao za zajedničko traženje i zajedničko suodlučivanje roditelja s djecom. Pažljiva međusuradnja, podjela odgovornosti s djecom — nove su vrednote koje bi roditelji trebali da shvate, da nauče i primijene u praksi. Gdje se to uspjelo sretno ostvariti, ondje obitelj postaje djeci vrlo dobra škola za sve ostale društvene uređene odnose.

Nažalost, u mnogim obiteljima ne dolazi do takvog željenog sklada. Stvari ipak ne treba uopćavati, niti je pravo da se krivnja svaljuje samo na jedne. Redovito će biti obostrana: roditelji nerijetko boluju od nedostatka zdravog podnošenja (tolerancije), a vi, djeca, od nedostatka poštivanja.

Nadalje, potrebno je da i roditelji i vi djeca naučite da možete jedni druge trajno obogaćivati tolikim vrednotama. To je preduvjet da se uzajamno u različitosti mišljenja i stavova, ali ipak u ljubavi prihvatite.

Mladi često ne shvaćaju da se budućnost ispravno gradi u pravilnom odnosu s prošlošću, pa da i u ovo naše doba iskustvo života ima za sve svoju veliku vrijednost. I tako na temelju vlastitog iskustva roditelji mogu vama djeci zaista dati mnoge vrijedne vidike i životne smjernice, kojih nigdje drugdje nećete dobiti.

Griješe roditelji ako se brinu samo za materijalno dobro svoje djece; da im sve kupe i obilno nabave. A što je s vjerskim, moralnim i duhovnim dobrima djece? U tom su pogledu roditelji nenadoknadivi, pa ako tu zataje, ruši se ono bitno. Od djece se opet zahtijeva da poštuju roditeljsku riječ. Može se reći da priličan dio bezvlađa u društvo ulazi iz obitelji, iz obostranog neodržavanja onih međuodnosa koji su osnovica zdravog ljudskog, da ne kažem kršćanskog života.

Roditelji ne smiju zaboraviti da im djeca danas žive u novom vremenu, s novim pitanjima, s novim interesima, koji su umnogome drukčiji od onih prije 20 ili 30 godina, kad su oni bili mladi. Moraju razmisliti o pravima svoje djece, osobito u izboru vlastitog puta života i životnog usmjerenja.

Odgoj neće donijeti ploda ako sami roditelji ne pružaju djeci ono uvjerljivo svjedočanstvo ispravnih obiteljskih međuodnosa, solidnosti u zvanju i u službi, vjernosti zadacima kršćanskog života. Nije istina da mladi očekuju od roditelja samo nekakve super-moderne načine ponašanja i isključivo sve veću širinu slobode, nego prije svega od njih očekuju poštenje, ispravnost i plemenitost u svim životnim očitovanjima, kao i solidan primjer kršćanskog života, bez ikakve namještenosti, maske, farizejštine, tj. dvoličnosti. Mladi u svemu traže autentičnost.

Ako bi se roditelji zatvorili u svoj egoizam, gradili bi nestvarnu budućnost; izvana bi davali svom društvenom i vjerskom ponašanju izgled poštovanja, a zapravo bi to bilo teško pomanjkanje ljubavi. Već mala djeca opažaju takve roditeljske proturječnosti, a odrasliji to nazivaju pretvaranjem ili farizejstvom. Time bi si ro-

ditelji rušili čitavo odgojiteljsko djelo, i svoj roditeljski autoritet uopće, koji je ionako danas mnogostruko poljuljan.

Nema sumnje da je sada spor među generacijama stvarna poteškoća, pa na zategnute odnose nailazimo i u tzv. »sređenim obiteljima«. No ne smiješ zaboraviti da su sukobi jednostavno dio ljudskog života i da se ne mogu pokriti plaštem tobožnje jalove ljubavi prema bližnjemu. Svaka obitelj treba da za sebe zrelo razmišlja o uzrocima svojih sukoba, pa u zajedničkom dogovoru i sporazumu treba da nađe prikladan put rješenja.

Vjerničke naše katoličke obitelji moraju znati da iz sakramenta ženidbe izlazi neprocjenjiva snaga za nadvladavanje poteškoća života. Taj Božji dar traži od čovjeka odgovor, koji se sastoji u životu vjere, slavljenju Euharistije u nedjeljne i blagdanske dane (ali ne samo tada), u sakramentu pomirenja i pričesti, u zajedničkoj i privatnoj molitvi, što sve daje motive za međusobno prihvaćanje i razumijevanje kad nadođu najteži životni trenuci.

Pokušate li, dakle, u tom smislu najprije dogovorom ili dijalogom, bez afekta, smireno i spremno da saslušate jedni druge do kraja i nakon toga da razmislite u traženju puta za rješenje pojedinih problema; pokušate li ozbiljnom zajedničkom molitvom i sakramentalnim životom, uvjeren sam da vaši odnosi neće biti »iz dana u dan sve teži i napetiji«, kako se tužiš, nego će biti sve lakši i jednostavniji, s više međupronicanja i ljubavi.

ODGAJAMO LI PRAVILNO?

Često mislim o kolegicama. Zavidna sam im, jer imaju bolje prilike od mene. Ja sam kćerka inače dobro stojeće službeničke obitelji. Sad mi je petnaesta. Sama sam uz roditelje. Oni rade. Ne slažu se. Rastem bez roditeljske ljubavi. Ni otac ni majka nemaju za mene ništa vremena, osim da mi drže ponovne svoje ambiciozne nagovore kako moram biti prvi đak u razredu i kako ne smijem osramotiti našu obitelj. Ne puštaju me ni u kakvo društvo, ni na vjeronauk, osim na misu i s mise ravno kući. Od dosade sam počela pohađati glazbenu školu, ne toliko iz želje za glazbom koliko da pobjegnem od kuće. Težim za društvom koje mi se uskraćuje. Kad mi roditelji govore kako su oni nekada bili odgajani, vjerni vjeri i moralu, a sada ih gledam kako se ne slažu, kako su egoisti, kako se odnose prema meni, tada dolazim u opasnost da takav nesnosan život laži i izvanjskog dekora raskinem, pa dogodilo se što mu drago.

Možete li reći koju riječ roditeljima kako da se ponesu prema meni; da nađu malo više vremena za svoju kćerku?

... moli Lela

I tebi samoj bih imao štogod reći, no odgovorit ću na tvoju molbu, ali više načelno, dajući time pravac i drugim roditeljima. Hoćeš li se usuditi zamoliti roditelje da to pročitaju? Budi jaka i zamoli ih!

Nema sumnje. Roditeljski odgoj je izvanredno važan i bitan za skladan uzrast osobnosti njihova djeteta.

Svi se stručnjaci slažu u tome da pomanjkanje ljubavi, neznanje, a iznad svega roditeljska nemarnost u djeci stvaraju neraspoloženje, odbojnost od roditelja, gubitak roditeljskog autoriteta pred djecom. Nerijetko takvi roditeljski nedostaci pospješuju dječju nervozu, razne slabosti sve do delinkvencije. A malo kasnije su slični roditeljski nedostaci uzroci nezrelih ličnosti, često previše seksualno naglašenih ili čak opsjednutih, nesposobnih da se normalno uključe u zadatke ljudske zajednice.

Prije svega, ispravan roditeljski odgoj danas bi morao izbjeći dvije veoma raširene opasnosti: 1. Roditelji se ne bi smjeli toliko udaljiti i odalečiti od svoje obitelji da zapravo više nisu kadri ni živjeti u njenoj sredini, a kamoli cjelokupno ognjište držati na okupu i progresivno ga razvijati. Mnogi se više ne nalaze u svojoj obitelji, jer im je duh daleko: u nekom njima dragom društvu, u novostima, prekomjernim angažmanima izvan porodice, u društvenim zadacima, rekreativnim programima itd. Dom se tada pretvara u neki penzionat, gdje se još spava i hrani, ali gdje se više ne živi srcem i dušom. 2. Često su roditelji krivi što su si članovi porodice stranci, koji žive jedan pokraj drugoga kao skup hladnih pojedinaca. Tako dolazi do izolacije od obiteljske zajednice, jer se članovi osjećaju neshvaćeni; nisu okruženi ljubavlju. Nije, stoga, čudno što u takvoj obitelji nisu sposobni uspostaviti toplije intimnije međuodnose; njezini članovi zapravo se i ne poznaju, a ponekad se i preziru.

S time u vezi treba reći da odgojiteljski rad u obitelji nije samo posao oca i majke, nego upravo svih članova. Djeca (braća, sestre) odgajaju se recipročno s odgovornošću jedni prema drugima. Osobito je težak slučaj kad je u obitelji samo jedinac ili jedinica. Brojna ili brojnija obitelj ima mnogo više izgleda za dobar odgoj nego ona s jednim ili s dvoje djece. U brojnijoj obitelji dijete lako shvaća da mora ljubiti druge, da im

mora činiti male usluge, da se mora koječega odreći za ljubav drugih, da mora oprostiti, da treba pomalo i onima najmanjima u obitelji povjeravati male odgovorne dužnosti, da treba njegovati zajedničke društvene vrline, koje se najbolje razvijaju odmalena u zdravoj višečlanskoj obitelji.

Među pozitivnim svojstvima današnjeg dobrog odgoja u kršćanskoj obitelji valja svakako naglasiti:

Prvo, cjelokupni obiteljski odgoj treba da se odvija u toplom ozračju međusobne ljubavi. Domišljata ljubav roditelja prema djeci veoma je važna! Samo u zdravom osjećaju ljubavi raste i razvija se zdrava ljudska osobnost. A obitelj pruža iskustvo takve intimnosti koja se daje a da se ne iscrpljuje. Obitelj je oaza mira, osvježenja, osobnog susreta, međusobne pripadnosti koja se to više ostvaruje što se više jedno drugome otvara; što je prisniji taj odnos »ja« prema »ti« svih članova međusobno.

Svako dijete treba da progresivno bude vođeno prema neovisnosti vlastitog i unutrašnjeg i vanjskog života. Ljudsko očinstvo i majčinstvo nije nešto apsolutno. Naprotiv, to su vrednote koje pomažu djetetu da pronađe vlastiti put, vlastiti poziv i zadaću koju ima pred Bogom i pred svojim narodom, pa da pomalo na odgovoran način shvati kako će ih ispuniti. Stoga, roditeljski osjećaj, koji je u početku bitno autoritativan, treba da se pomalo pretvori u prijateljstvo i suradnju. Takav stav traži od roditelja odricanje od onoga što su mogli provoditi s malom i manjom djecom; oni moraju shvatiti da se od djece valja pomalo u tome odijeliti s punim poštivanjem osobe i slobode iste svoje djece.

Drugo, roditelji ne bi smjeli zaboraviti da je njihov odgojiteljski rad suradnja s vrhunaravnom milošću koja živi i radi u njihovoj djeci. U tome slijede poticaj vlastite milosti koju su primili sakramentom ženidbe. A krsna milost kod djece sadržava kao u sjemenu sav

razvoj milosti u jednom mladom čovjeku. Ali tu milost treba skladno razvijati prema zakonima istog unutrašnjeg milosnog organizma u djetetu.

Treće, važno je naglasiti da roditelji ne smiju gušiti inicijativu djeteta. Ona je prvi i nenadoknadiv faktor dobre izgradnje. Treba u djetetu razvijati osobni i duboki samoinicijativni odnos prema Bogu i prema bližnjemu. Roditelji treba da pripomognu da dijete otkrije samo sebe: svoje slabosti, svoje dobre strane. Treba u djetetu probuditi odgovornost i pobuditi ga na slobodan odgovor Božjem pozivu. Treba ga pritjeloviti crkvenoj i društvenoj zajednici, ali nipošto prisilno, nego više spontano. U profanom svijetu, u kome se kršćanske strukture slabo vide, sve je više potrebno razvijati kršćansku svijest i vlastitu odgovornost; cjelokupan odgoj više temeljiti na unutrašnjim neprolaznim vrijednostima.

Četvrto, taj odgoj treba da trajno ide naprijed i da se razvija prema zakonitosti normalnog rasta. Vrijeme radi svoje. Mi ne smijemo kasniti. Ali treba da smo i veoma strpljivi. Na taj će način prirodno doći do toga da se u djetetu razvije osjećaj i potreba kako bi se uključilo u aktualno društvo i na sebe preuzelo ozbiljne zadatke života. Na taj će način primiti i svjetlo što da izabere i na kojem području da ostvari svoju ljubav prema drugima: da li u bračnom životu ili u djevičanstvu, da li u ovoj ili u onoj profesiji.

S druge strane, svako dijete podsvjesno utječe i na roditelje, a utječe na njih u odgojnom smislu. Oni se odgajanjem vlastite djece sami usavršavaju i još uvijek sami dalje odgajaju i sazrijevaju; oni dolaze do novih spoznaja i novih iskustava. Ukoliko je sve normalno, oni nužno postaju bolji, dublji, uviđavniji, sličniji širini Božje ljubavi, čiji su oni pred djetetom i predstavnici i tumači.

Prema tim smjernicama, bar zbog tebe, neka roditelji dođu do toga da se bolje slažu, da imaju za te više vremena, da ostave svoje, kako veliš »ambiciozne nagovore« da moraš biti prvi đak u školi (a što ti i bez toga nastoj koliko je najviše moguće ostvariti). Time će roditelji steći veće povjerenje prema tebi, a ti prema njima, pa nećete živjeti »nesnosan život laži i vanjskog dekora«, nego život snošljivosti, dapače razumijevanja i tako se »naći« na zajedničkom nazivniku.

MOŽE LI KRIVNJA VOZAČA AUTOMOBILA BITI TEŠKA?

Volim svoj auto. On mi je odmor, sloboda, radost. Ugodno je sjesti u nj i odvesti se. Gdje nema milicije, raspalim. Za volanom ne spavam. Kad brzo vozim, osjećam se jačim, kao da sam više potvrđen. Tako iskaljujem ono što se u meni nakupilo, i to me smiruje.

Prošli tjedan doživio sam nesreću pred Zagrebom. Kriv sam. Kola su mi stradala, a u onim drugim kolima je dvoje teže povrijeđeno. U sebi osjećam tjeskobu. Još više sam to doživio kada mi je neki kolega dobacio: »Čuj, stari, cestovni propisi obvezuju!«

S tim u vezi pitam: može li krivnja vozača biti teška?

Mladen

A tko ne voli svoj auto? Kao ti, tako i svi osjećaju da im je nakon teškog osamsatnog rada automobil »odmor«, »sloboda«, »radost«. »Ugodno je sjesti u nj i odvesti se.« Auto pribavlja poseban užitak: oči gutaju kilometre, prostor, slike, ljude, krajolike. U njemu se opuštaš i dopuštaš si da budeš agresivan na sve što te je prije sputavalo, ograničavalo i pritiskalo. Kažeš sam: »Tako iskaljujem ono što se u meni nakupilo i to me smiruje.« Auto postaje neka vrsta droge, pilula za smirivanje, svojevrsna razonoda.

»Gdje nema milicije raspalim«, veliš. Upravo to je jedna od glavnih pogrešaka vozača: brzina. Ona je zavodljiva. Drugi automobili na cesti predstavljaju ti zapreku, koju valja prestići. Smetaju punom užitku gutanja kilometara. Ponekad ta smetnja uzrokuje razdraženost i izaziva najprostije uvrede, prostačke riječi i psovke. Radnik i intelektualac, vozač teretnih i osobnih kola — svi postaju jednaki. Smireni će vozač imati manje sklonosti da se iživljava u brzini pod svaku cijenu, dok će neuravnoteženi vozač biti pun unutrašnjih sukoba sa sobom i s okolnim svijetom. To će on iskaliti u manipuliranju ručkom kako bi postigao što veću brzinu.

Spominješ »miliciju«. Tebi je kao dobrom vozaču jasno da se moraš pridržavati određenih propisa, želiš li se na cesti spasiti. Ne radi se samo o strahu pred milicijom. Radi se o obvezi u savjesti! Brigom vlasti ceste su pune znakova koje je lako zamijetiti i odgonetnuti. Znakovi su tu zato da se izbjegnu opasnosti i da osiguraju dobar promet. Isti znakovi unose moralnost u cestovni saobraćaj. Pojava milicije upozoruje na moguću kaznu. A hvatanje prekršitelja na djelu ispunjava spasonosnu ulogu. Ljudi se zaboravljaju, pa je potrebna opomena na oprez.

Ti veliš da za volanom ne spavaš. Ta budnost vlasti nije potrebna samo za to da ne zaspiš za volanom, nego i zbog drugih pogrešaka, koje valja izbjeći. Na prvom mjestu među pogreškama vozača je, velim, pretjerana brzina. Razvijaš brzinu radi brzine, pa se više ne osjećaš ni ugodno, ni sigurno kao gospodar vozila, a i nesmotreno se izvrgavaš pogibelji. Koliki stradaju zbog nepoštivanja prednosti, zbog nepažnje u vožnji, zbog pretjecanja kad nisu dovoljno sigurni da to mogu izvesti bez pogibelji za sebe i za druge, zbog alkohola. Alkohol rađa preveliko samopouzdanje vozača i smanjuje reflekse. Može još pridoći i manjak vještine i upućenosti u veliki promet i slično.

»Kad brzo vozim osjećam se jači, kao da sam više potvrđen«, tako se izražavaš. Da, ali vozač koji ne bi

bio gospodar svoje brzine, bio bi odgovoran pred kaznenim zakonom zbog prekršaja propisa pa makar i ne prouzročio nikakvu nesreću. Razvijanje prevelike brzine u tebi instinktivno stvara neprijateljsko raspoloženje prema drugim vozačima. Ovi nisu osobe vrijedne poštivanja, nego objekti koje na svaki način valja prestići. Pješaci i biciklisti, jer ne posjeduju kola, osobe su drugorazredne vrijednosti.

Govoriš o »nesreći pred Zagrebom«, koju si nedavno doživio, o kolima koja su »stradala«, o »dvoje teže povrijeđenih«, o svojoj »krivnji« i »tjeskobi«. Ne navodiš razlog zbog kojeg je došlo do nesreće. No savjest ti nije smirena. Kod nas u cestovnom prometu pogine otprilike tri put više ljudi nego u Njemačkoj, četiri put više nego u Italiji, šest put više nego u Švedskoj, deset put više nego u Sjedinjenim Državama. Nijedna elementarna nesreća ili epidemija ne pokosi toliko žrtava.

Vozač se u svom automobilu neposredno sučeljuje sa zapovijedu: ne ubij! Nitko ne može po volji raspolagati vlastitim životom ili životom drugih. A na cestama toliko naglih prekida života, toliko osakaćenja za cijeli život, toliko pretrpljenih šokova! Crkva se moli da nas ne stigne »nagla i nepripravna smrt«. Ateističko društvo, koje ne vjeruje u prekogrobni život, smrt smatra najvećim zlom. Ali ni tjelesne povrede, ni psihički šokovi, ni pretrpljeni strah ne mogu se platiti nadoknadama od osiguranja. Kad bismo drukčije mislili, tada bismo dostojanstvo čovjekove osobe duboko degradirali i ponizili. Napad na ljudsko tijelo napad je na čitavu osobu.

Presudno pitanje: »Može li krivnja vozača biti teška?« Od vozača se traži ne pretjerana, nego redovita pažnja, a prekršaj u koji je uvučen i drugi sadržava uvredu bližnjega i u njegovim dobrima i u njegovoj osobi. Težina krivnje ovisi o slobodi volje vozača. On je već u korijenu pogriješio ako sjeda za volan pijan, teško umoran, ako su mu kola neispravna ... Zna da se izlaže

opasnosti nesreće i uza sve to kreće na put i prihvaća mogućnost da unesreći sebe i drugoga. Vozač je pogriješio u samom činu vožnje ako prouzroči nesreću zbog nepažnje, prevelike brzine, nepoštivanja prednosti — kako smo već malo prije kazali. U pitanje ulazi i težina tjelesne povrede: da li je ta povreda smrtna, teža i neizlječiva, ili je laka. Pitanje je: ima li nastradali ženu, djecu... Nadalje, materijalna šteta: velika, mala ... Sve su to elementi o kojima ovisi težina krivnje. Nema, dakle, nikakve sumnje da krivnja vozača može biti teška, nekad veoma teška, o čemu valja voditi brigu i kod ispovijedi.

Ipak postoje i olakšavajuće okolnosti. Za volanom ne sjede roboti ili apstraktni ljudi, nego muževi, žene, očevi, majke, radnici, đaci ... Svi nose sa sobom svoje brige, tjeskobe, razočaranja, nade, žalosti, radosti ... Za vrijeme vožnje nije moguće od toga apstrahirati i od vozača tražiti novu napetost u zaboravi svega što nije zadatak cestovnog prometa. U Njemačkoj je zapažen velik broj nesreća nakon silaska s auto-puta na uže ceste. Vozač nošen određenim ritmom sad se opušta i popušta. On bi uvijek morao u sebi nositi uvjerenje da susrećući druge susreće nešto vrijedno i sveto, važno i nenadoknadivo. Svaki čovjek je osoba i zato jedinstvena nepovrediva tajna, svoja veličina i dostojanstvo.

MOLITVA

OBITELJSKA ZAJEDNIČKA MOLITVA — KAKO?

Ja sam u drugom razredu srednje škole. Jedna seka se upravo zaposlila, a druga je počela studirati. U kući dolazi do napetosti između nas i roditelja zbog raznih stvari, no u zadnje vrijeme najviše zbog zajedničke molitve navečer. Oni rijetko s nama mole, dok mi moramo opetovati očenaše na razne — uvijek iste — nakane.

Veoma nam je dosadna ta molitva. Ali mi se često, da ne bi došlo do svađe s roditeljima, pravimo kao da molimo. Meni je strašno jer osjećam da sam počeo mrziti roditelje, koji mi se sada čine zaista primitivni, odviše tradicionalni i autoritativni, a počeo sam mrziti i vjeru. Vidim da se sve više razvijam u farizeja; pred roditeljima glumim i ja i moje seke. Oni nikako ne popuštaju i ne uviđaju.

Što vi mislite o tome? Možete li nam kazati koju riječ?

Davor

Imam dojam, Davore, da su vas roditelji nastojali lijepo odgajati. Ipak nisu na vrijeme bili dovoljno gibljivi. U tako svetoj stvari nije smjelo dolaziti do napetosti. Da što temeljitije odgovorim na pitanje, koje ne muči samo tebe i tvoje seke nego i mnoge mlade, gdje se još zajednički u obiteljima moli, držat ću se nekog redoslijeda.

Što treba načelno misliti o zajedničkoj obiteljskoj molitvi?

Donosim naprije dva koncilska poticaja u tom smjeru: »Ako roditelji prednjače primjerom i zajedničkom obiteljskom molitvom, djeca će, i svi koji žive u krugu obitelji, lako naći put čovječnosti, spasenja i svetosti. Supruzi će pak, u svom dostojanstvu i zadaći očinstva i majčinstva, brižno ispunjavati dužnosti odgoja, osobito vjerskoga, što u prvom redu na njih spada« (GS 48). »Kršćanski supružnici jedno drugome, svojoj djeci i ostalim članovima svoje obitelji suradnici su milosti i svjedoci vjere. Oni su svojoj djeci prvi prenosioci vjere i odgojitelji; riječju i primjerom... Tu će misiju ispuniti ako se članovi, uzamajnom nježnošću i zajedničkom molitvom Bogu, pokažu kao domaće svetište Crkve, ako se sva obitelj uključi u liturgijski kult Crkve...« (AA 11).

Budući da je obitelj utemeljena na sakramentu ženidbe, snagom istog sakramenta primila je zadaću da u Crkvi promiče bogoštovlje. Posredništvom sakramenta ženidbe Krist sjedinjuje muža i ženu da oni tim načinom izraze svoje odano štovanje Bogu. »Tamo gdje je samo jedno tijelo treba da je i samo jedan duh: supružnici zajedno mole... Međusobno se poučavaju, međusobno jedno drugo potiče, međusobno se podnose« (Tertulijan). A kad bračni par preraste u obitelj, molitva supružnika otvara se u obiteljsku molitvu. Veliki cilj plodnosti kršćanske obitelji treba da bude u podizanju i odgoju »klanjalaca u duhu i istini«, da na našem planetu ne zamre štovanje pravoga Boga. Radi toga djeca — sinovi i kćeri — treba da su pridruženi molitvi svojih roditelja, kao na plodnom stablu cvijeće i plodovi. Obiteljska je molitva, stoga, plemenita, prvotna i temeljna aktivnost kršćanske obitelji.

U crkvenom smislu otac ima na neki način ulogu biskupa u svojoj obitelji, kaže sv. Augustin. Pa iako je danas taj crkveni i onaj sakramentalni vid obiteljske molitve veoma izblijedio, ipak je potrebno da se sjetimo da je obiteljska molitva, kako smo rekli, utemeljena na izvorištu samog kršćanskog braka; ona izvire

iz sakramenta ženidbe i zahtijeva da joj se pridruže svi članovi koji su bilo kako tim sakramentom obuhvaćeni — uz roditelje, svakako djeca.

Stariji ljudi svjedoče da je upravo takva zajednička obiteljska molitva na njih odlično utjecala; to su bili najdragocjeniji trenuci vjerskog života i međupronicanja. Dobro odgojena djeca imaju čak i potrebu za takvom zajedničkom molitvom i draga im je sve tamo do dvanaeste godine. U kasnijim mladenačkim godinama dolazi do krize. U zajedničkoj molitvi osjećaju se teškoće, djeca je žele odbaciti jer im ponajviše ne izgleda da su kod toga iskreni. Čini im se kao da glume i da se farizejski ponašaju, upravo kako sam kažeš za sebe. Srce im teži za drugim, a oni još uvijek moraju zadržavati, jer roditelji tako naređuju, neku dječju, bar je tako doživljavaju, vježbu, koje se čak počinju i stidjeti. I u najboljim obiteljima danas je to redovit slučaj. Odrasla djeca su šutljiva i rezervirana pred takvom molitvom. Molitveni načini više ne odgovaraju. A to je i doba kad se djeca žele posve osloboditi od obitelji i njenih obreda. Roditelji se redovito ne snalaze i nisu gibljivi da preudese ono što bi trebalo preudesiti. Kako da roditelji postupaju s djecom u toj fazi njihova razvoja?

Bilo bi od njih neodgovorno kad bi dignuli ruke od svega. Sabor nas drukčije uči: »Svakoj obitelji — budući da je ona društvo koje ima vlastito iskonsko pravo — pripada pravo da slobodno uređuje svoj vjerski život u kući pod ravnanjem roditelja« (DH 5). Nerazborito bi bilo siliti odrasliju djecu na bilo kakvu formu koja im ne odgovara, osobito nakon adolescencije, jer ista saborska deklaracija o kršćanskom odgoju kaže da »ljudska osoba ima pravo na vjersku slobodu. Takva se sloboda sastoji u tome što ljudi moraju biti slobodni od pritiska bilo pojedinaca bilo društvenih skupina ili bilo koje ljudske vlasti« (DH 2). Znači, treba da su slobodni i od roditeljskog pritiska i roditeljske vlasti. Nužno je, dakle, da ih shvatimo, osobito kad je više dje-

ce različite dobi, da budemo s njima strpljivi, da ih prijateljski — ne autoritativno — potičemo, blago navodimo na prisan razgovor, na otvoren dijalog, da se uživljavamo u njihove razloge, koji mogu biti opravdani i, dapače, duboki, da ih blago i smireno savjetujemo.

Danas je česta pojava da djeca ušavši u pubertet, osobito u mladenaštvo, odviše silovito brane rečenu vjersku slobodu protiv naglašeno pobožnih ili autoritarnih roditelja, ili nastavljaju vjerskom praksom jedino zbog toga da im roditelji odviše ne prigovaraju, da ne dođe do scena, dok u stvari srcem više ne sudjeluju niti su zainteresirani, nego još samo simuliraju. Tu se nerijetko radi o krizi vjere, o vjerskoj lijenosti i sveopćem popuštanju. Problem nije jednostavan. Od roditelja se traži fina psihologija i pedagogija u postupku da silovitim nastupima djecu definitivno ne odbiju, nego da ih odgoje u slobodne i odgovorne osobe. Sazrijevanje u toj slobodi, mada to zvuči paradoksalno, traži i njeno ograničenje, osobito kad su djeca manja i u situacijama kad je potrebno da osjete granice. Hoće li roditelji pitati sina ili kćerku da li će danas poći u školu, da se ne povrijedi njihova (tj. dječja) sloboda? — pita jedan suvremeni pedagog. Ili će ih pitati da li će radije poći na igru negoli na dužnost i prepustiti im da sami slobodno biraju?

Ipak je veoma važno naglasiti roditeljima da neće postići željena cilja nikakvim propisima, niti bilo kakvim prisilama, nego dijalogom, uvjeravanjem... Ili će, naime, navike i prakse koje su sinovi i kćeri imali u dječjoj dobi, kad odrastu, postati dio njihove osobe i osobnog uvjerenja, ili su te prakse osuđene da nestanu kao neka ambalaža koja se nerado tegli, kao beznačajne geste s mogućom mržnjom i na roditelje i na vjeru. Odgojiteljski zahvati na svim područjima, uključivši i vjersko područje, odnosno religiozno, osuđeni su da postanu beskorisni kako pomalo sinovi i kćeri rastu, jer se ne može održati tutorski stav izvan određene dobi. U toj

određenoj dobi i uzrastu nužno je da mladi steknu, uz mudru asistenciju svojih roditelja, osobno uvjerenu religioznost, izgrađene čvrste zrele vjerske stavove.

Osim dijaloga s odraslom djecom nužno je da roditelji pružaju primjer izgrađenih zrelih vjernika. Mi drugima pomažemo više onim što činimo ili izostavljamo učiniti negoli onim što im govorimo. Jedino sredstvo da roditelji pouče djecu u molitvi jest u tome da oni kao prvi s njima predmole. No moljenje ne smije biti sa svrhom da djeci »dadu dobar primjer«, nego iz uvjerenja i potrebe. Odgajajući, roditelji treba da sami sebe uvijek nanovo dalje odgajaju.

Nalazimo se zaista u novim vremenima i promijenjenim prilikama, koje traže nove svježe oblike zajedničke molitve. Recitiranje i ponavljanje uvijek istih molitava, pa bio to i Očenaš, ne privlači, ne govori ni o kakvoj invencioznosti, ni o kakvom osvježenju kod molitve. Zašto se u tih 5 ili 10 minuta večernje molitve ne bi pokušalo ostvariti neke od elemenata kakve susrećemo u obnovljenoj liturgiji riječi? Zašto se, recimo, ne bi počelo s minutom šutnje kao minutom pribiranja? Zašto se, nakon toga, ne bi otvorila Biblija i pročitala neka misao Objave? Ako su bile Isusove riječi, zašto se ne bi pomislilo da su upravo nama za ovu situaciju upravljene? Zašto se zajednica ne bi malo zamislila nad pročitanim iz Biblije i zatim glasno izrekla »molitvu vjernika«: svaki član da kaže svoju molitvu srca? Ako su se pri čitanju čule Isusove riječi, zašto se ne bi svi članovi — svaki napose — upitali, što mi Gospodin poručuje? Ili: kakvi me osjećaji podilaze? Malo-pomalo doći i do toga da se u iskrenosti ti osjećaji izreknu pred svima, da se svi pred svima optuže ako treba, zahvale, uzraduju! Zašto na koncu ne bi otac ili neki od starije braće završio ili formularom neke liturgijske molitve ili vlastitim spontanim riječima koje mu sada nadolaze na temelju pročitanog i promišljenog? Zašto ne bismo na takav ili sličan način otvorili nove inicijative obiteljskoj molitvi, koja bi osvježena i obnovljena bila

tada ponovno kadra zahvatiti srca naše djece, naših adolescenata, pa i odraslih?! Čitava bi obitelj tada doživjela molitvu kao nešto lijepo, nešto što članove međusobno povezuje, što ih duboko izgrađuje i ispunja, podiže i oduševljava.

Tvoj je i vaš problem, Davore, ne u tome što biste kao djeca, već odrasla djeca, željeli zbaciti molitvu, nego je problem »takvosti« molitve. Roditelji nisu kadri molitvu osvježiti i ažurirati, a »takva«, tj. dosadašnja molitva vas odbija. Potrudi se sam sa sekama i predloži roditeljima nove načine! Vjerujem da će i roditelji biti radosni, da će popustiti i uvidjeti, pa i vi ćete se dublje izgraditi, i svi ćete se naći opet zajedno u jedinstvu srca.

SOLE NAM PAMET — KAKO DA SE POSTAVIM?

Rekao sam mu da je poludio i on i ti njegovi frajeri. Zamislite, taj Marko odjedanput postao svetac! Jučer mi dva sata tupi zašto on i ti njegovi s katehetom svaki tjedan jednom zajednički mole. Poziva me da i ja pridem. A meni je to užasno strano i pretjerano. To nije realno. Po mom mišljenju gube vrijeme i bježe od stvarnosti. Kad već hoće nešto kršćanskog činiti, zašto po gradu ne potraže tolike napuštene starce i starice da im očiste stan, operu posuđe i rublje, da im kupe što trebaju, da poduzmu i veće zahvate. To bi bilo nešto!

Istina, ja niti volim, niti znam moliti. Čim se saberem, dolazi mi na pamet tisuću stvari, samo ne molitva. Uostalom, koliko danas još ljudi shvaća molitvu ozbiljno? Ja ne vidim potrebu, to sam jasno rekao Marku. Strašno sam se razljutio kad mi je nekoliko puta ponovio: »Ti si na krivom putu.« Mislim da nisam. Želim biti dobar kršćanin. Pa i pomolim se na svoj način. Prije spavanja slično nekako kažem Bogu: »Oprosti, Bog! — sutra se vidimo!«

Idu mi na živce ti bogomoljci koji su počeli zajednički moliti. Kao da ih ne poznam: isti su ko i ja. To me užasno ljuti. Oni nam sad svima odjedanput sole pamet. Kako da se prema svemu tome postavim?

Zvonko

Ti se ljutiš, osjećaš da ti tvoji »frajeri«, koji nisu ništa bolji od tebe, sad odjednom sole pamet. Marko ti čak dva sata drži predavanje o molitvi. Naravno, to te

ponizuje. Što on sad o molitvi najednom zna više nego ti? I čini ti se da se prave, da su navukli maske lažne svetosti, da sebe drže boljima od drugih. Ne bih, Zvonko, ulazio u to da ih sudimo. To i nije tvoj problem. Tvoj je problem molitva kao takva.

Marko se, veliš, hvali kako oni s katehetom jednom tjedno zajedno mole. Općenito dobro znaš da današnji čovjek — taj s ulice, iz tvornice, poduzeća, s fakulteta, iz škole — ne dolazi lako na pomisao da je ponekad potrebno izvršiti »duhovni vikend«, napustiti bar nakratko redoviti ambijent i naći se sam sa sobom i s Bogom. Abraham, Ilija, Mojsije, Gospodin Isus osjećali su potrebu da napuste na neko vrijeme svoj redoviti ambijent, pa su otišli u »biblijsku pustinju«, čak kroz četrdeset dana. Ljudi Crkve, tebi poznati, kao Benedikt, Franjo, Dominik, Ignacije, Foucauld i mnogi drugi tražili su svoje razdoblje »pustinjaštva« da se više nađu s Bogom. Možda smo se mi odviše predali trci života, pa se sada nalazimo u pravoj nemogućnosti da se saberemo. Ako se Markovi skupljaju jednom tjedno na molitvu, držiš li da bi to bilo zaista pretjerano? Oni sigurno puno sati utroše i u razne programe, izgubljeno vrijeme, mnoge trice.

Nego, problem je dublji. Kažeš da to »nije realno«, da »gube vrijeme«, da »bježe od stvarnosti«. Rekao si Marku da ne vidiš »potrebu« molitve. A jesi li ikad razmišljao u čemu vide potrebu molitve muslimani, hinduisti, budisti? Oni mnogo mole. Molitvu smatraju dušom svojih religioznih akcija. Mahatma Gandhi je govorio: »Molitva treba da bude ključ dana i zavornica večeri.« Čemu svake godine skupljanje tisuća mladih u Taizéu, oko glasovitog protestantskog samostana, i to na molitvu? Je li to samo pomodarstvo? Besciljnost? Bježanje od stvarnosti? Pravoslavci se mole, osobito u Rusiji. Ateisti se ne mole. Jasno, kome bi se oni mogli moliti, kad ne priznaju Boga?

Što misliš, možemo li mi išta učiniti za Boga bez Boga? Kako protumačiti općenitu neplodnost Kristove Krvi danas u svijetu? Jesmo li dovoljno molili? Apostol Pavao je tražio da se vjernici neprestano mole za sve ljude (1 Tim 2, 1—4). Bog očekuje našu molitvu. Što više budemo povezani s Bogom, naše će akcije biti to plodnije. I naše karitativno djelovanje sa starcima, koje predlažeš, i naše riječi, naši nastupi — sve će biti plodnije; više ćemo posredovati Boga kroz naše djelovanje, više će se Bog nama služiti kao svojim oruđem.

Javlja se sve više glasova da i najbolji vjernici niti vole, niti znaju moliti. U svim epohama čovječanstva i Crkve postojale su poteškoće s molitvom. Možemo ih nazvati »klasičnim« poteškoćama. Čovjek »po naravi« nije molitelj. Pred Bogom je tuđ, nespretan, osamljen, rastresen. Danas pridolaze društveni i psihološki novi razlozi. Bog nam je nekako dalje nego prije: ateistički nazor na svijet u koji smo uronjeni, opća laicizacija, kultura slike (TV, filmovi, ilustrirani časopisi...) obuzimaju maštu, osjećaje, volju, razum, jednostavno dušu današnjeg, osobito mladog čovjeka. Manjak religiozne svijesti sve više raste. Kriza vjere kulminira, a o molitvi smo sigurni samo u vjeri. Što ako u nečijoj savjesti vlastitom krivnjom vjera postane nesigurna? Ako je zapravo više nema? Može li takav moliti? U takvu stanju može li se mirne savjesti moliti?

Uvjeti suvremenog života, slabost živaca, preopterećenost mnogostrukom hitnjom djeluju na psihu modernog čovjeka tako da želi pobjeći od sebe, od sabranosti i šutnje. Zato on radije sve obavlja u buci, uz pjesmu s radio-aparata, uz glazbu s ploča ili vrpce. Današnji je čovjek »homo faber« — aktivist, čovjek tehnike. Ukoliko je vjernik, još će cijeniti »aktivne kreposti«: potrebnome »očistiti stan«, »oprati posuđe i rublje«, »nabaviti što treba«, poduzeti »veće zahvate« — kao popraviti kuću, autom dovesti potrebno. Molitvu smatra »pasivnim«, gotovo »izgubljenim vremenom« i

»bježanjem od stvarnosti«. Sam kažeš: »Gube vrijeme i bježe od stvarnosti.« Zanimljivo je kako kroz ove poteškoće Duh Sveti vodi vjernike. Teška im je pojedinačna molitva, a privlači ih zajednička. Zato daju prednost čitanju Biblije i zajedničkom razmišljanju, liturgiji općenito, Euharistiji. Molitve su danas spontane, osobne, ne podnose metode ili formulare. Sam priznaješ da se moliš »na svoj način«! Zadrži ga! Po mogućnosti ga produbi i malo proširi, pa nećeš reći da ne znaš moliti.

»Koliko danas još ljudi molitvu shvaća ozbiljno?«, pitaš. Osjeća se u Crkvi novi duhovni molitveni pokret. Ne mora u njemu odmah biti sve pročišćeno, sve na visini. Ali kao da Duh popunjuje u Crkvi što danas osjetljivo nedostaje. I zanimljivo je da taj način mnoge mlade privlači, da se otvaraju, da su spontani. Tko danas još moli na stari način? To su pitanje ponavljali i zadnji Pape. Upravo je potreba vremena da si pronađemo svoje nove načine.

U jednoj anketi o molitvi s 800 odgovora, koje su dali seljaci, radnici, studenti, službenici, liječnici, prosvjetni radnici, mnogi su izrazili mišljenje da je u ovim prilikama žurbe i razbijenosti molitva pravi uvjet zdravlja duše, dapače i tijela. Mnogi žale što nemaju više vremena za molitvu. Pokušaj se, dakle, najprije kritički postaviti prema svojoj osobnoj molitvi i ispravi se!

MA JESU LI TI KARIZMATICI NORMALNI?

S tim Markom i njegovima nije mi još mnogo toga jasno. Pročitao sam vaš odgovor pod naslovom »Sole nam pamet — kako da se postavim?« Imam dojam da ste i vi uz njih. To me razočarava. Ali to me je i potaklo da sam dva put bio na njihovim molitvenim sastancima. Što da kažem? Ondje sam se osjećao kao strano tijelo. Svi mi izgledaju kao neki sveci. Nije ih lako shvatiti. Govore o svom prijateljstvu s Kristom kao ja o prijateljstvu s Markom. Čudna mi je njihova molitva. Nad jednom djevojkom izvodili su neke ceremonije: polagali su ruke na njenu glavu i molili. Govore o nekakvom »krštenju«, što li? A jednom su lamatali rukama i izvodili neobične glasove.

Što da o svemu tome mislim? Ne radi li se o patološkim pojavama? Žao mi ih je. Ima ih sposobnih. Neki su i dobri prijatelji, spremni pomoći. No kao da su u strašnoj zabludi. Ma recite, jesu li ti karizmatici normalni!?

Zvonko

Drago mi je da si osobno pošao na njihove sastanke. Bolje je osobno se uvjeriti nego suditi po neobičnim vanjskim pojavama ili po tračevima. No zaista vidim da ti još »mnogo toga« nije jasno, pa i ne znaš što bi »o svemu tome« mislio. Čak si se razočarao zbog svog dojma da sam i ja »uz njih«, kako kažeš, a nisi opazio da se upravo ne želim prikloniti ni lijevo ni desno, nego

da pokušavam objektivno teološki sve to vrednovati s nastojanjem oko isto tako objektivne prosudbe tih novih pojava u Crkvi.

Zoveš ih »karizmaticima«. To nije prikladan naziv, jer je sužen na izvanjske pojave kao »govoriti jezike«, »proricati« i slično, jer se shvaća kao monopol »izabranih« i jer sugerira misao da svaka takva pojava zaslužuje pozitivnu prosudbu. »Karizma« znači milost, dar Duha Svetoga, prvenstveno osnovni dar svakom kršćaninu, tj. kršćanski poziv. Zato Drugi vatikanski sabor govori o cijeloj Crkvi kao karizmatičkoj (LG 12). Neki radije govore o »novom duhovskom pokretu« u Crkvi, kao o nekim »novim Duhovima«, kako se izrazio već i Papa Ivan XXIII., ili govore o »katoličkim pentekostalcima«.

Takav način sastanaka u naše doba počeo je na Staru godinu 1900. u kući jednog metodističkog pastora u Americi, koji je bio utemeljio školu za proučavanje Biblije. Promatrali su prvu Crkvu elastičnu, poletnu, dinamičnu, nošenu Duhom Svetim — kakva se pojavljuje u Djelima Apostolskim — pa su se pitali: kako to danas oživljeti? Počeli su molitvenim sastancima. Dok je, prema tome, taj način kod protestanata star 76 godina, kod nas katolika je veoma mlad: traje svega 10 godina (od 1966.). Kod nas se taj način razvio najprije među profesorima i studentima američkih sveučilišta. Kod protestanata se udaljuju od svoje službene Crkve, ali kod nas katolika nije općenito još ništa zapaženo što bi bilo protivno nauci i praksi Crkve. Svećenik je uvijek nazočan. Sastanci se ne shvaćaju kao zamjena za liturgiju, štoviše, mnogi su vođe oduševljeni pristaše obnovljene liturgije. Ali u takvim previranjima treba da smo uvijek spremni i na iznenađenja; zato je dobro da smo oprezni.

Taj duhovski pokret u Crkvi usko je povezan s nastankom tzv. »malih zajednica« ili »bazičnih zajednica«, koje niču na sve strane. To su kao neke »male župe« unutar sadašnjih župskih zajednica. Time su prijašnji oblici (strukture) poljuljani i u opasnosti. No te »male

zajednice« unose u Crkvu svježinu. Spontano niču, uvijek s oduševljenjem oko Biblije, Euharistije, molitve. Svakako, takve zajednice valja voditi i duhovno pomagati da ne bi prešle u sektaštvo.

U kriznim situacijama Crkve uvijek su se događali slični pokreti, jer se kršćanin pita: gdje imam još sigurnosti? I dok jedni traže sigurnost u starim oblicima — poput biskupa Lefebvrea i njegovih, drugi polaze novim putovima. Odatle prilika za nesporazume, predbacivanja, optuživanja. Kad ljudi više ne mogu doživjeti kako treba kršćansku datost, karakteristično je da se počnu okupljati u male zajednice. Ondje jedni drugima saopćavaju svoje vjersko iskustvo, pa s pravom zamjećuješ: »Govore o svom prijateljstvu s Kristom kao ja o prijateljstvu s Markom.« Zanimljivo je da mi kršćani, pa i svećenici i redovnici, mnogo govorimo o svojim raznim iskustvima (sportskim, znanstvenim, tehničkim...), ali gotovo nikad o svom vjerskom iskustvu. Toga se stidimo. Je li to posve pravo?

S jedne ti strane ti ljudi izgledaju »kao neki sveci«, s druge strane sumnjaš o njihovu psihičkom zdravlju: »Ne radi li se o patološkim pojavama?«, pitaš se. Konačno, bojiš se da bi mogli biti i u zabludi. Ako ćemo pravo, sve je troje moguće. Ima plodova: pravih obraćenja i povratka vjeri, brojnih obnova u molitvi, u apostolskom žaru, povratka u Crkvu, napuštanje droga, seksa, mnogostrukih otuđenja čovjeka. Ponegdje je očit procvat ljubavi, međusobnog prihvaćanja, dubljeg razumijevanja ili iskrene tolerancije. Ali ima i nezdravih pojava, osobito na bazi histerije, stanovitog nadmetanja, umišljenosti, prekomjernog sastančenja, opasnosti od iluminizma, tj. kao da oni imaju više Božjeg svjetla od drugih. Tu su opasnosti i od emocionalizma, tj. da se odviše toga temelji na čuvstvu i ishitrenim osjećajima. Opasnost je i od elitizma, tj. shvaćanja kao da su oni »neka viša kasta u Crkvi«. Pretpostavka obmane više ili manje bolesne, više ili manje svjesne, manipulirane od vraga, nije nikad isključena, kaže teolog R. Laurentin.

»Vrag i mašta mogu imitirati djela Božja, utoliko lakše ukoliko se sve temelji na osjećajima i afektivnom doživljavanju«, opominje isti teolog.

Zasad se u tom pokretu ne mogu opaziti nikakve vjerske ni moralne zablude. Ali kroz povijest je bilo sličnih grupa koje su završile izvan Crkve. Montanisti su u staroj Crkvi nosili oznake slične novoduhovskom pokretu u Crkvi. Organizirali su i masovna hodočašća, ali su završili u otpadu. Slično u srednjem vijeku valdenzi, fratičeli, begardi, begine, dijelom naši patareni itd. Otkako su ti pokreti bili ugušeni, izgleda da je karizmatičko gibanje u Crkvi premalo prisutno. Možda je ovo novi »znak vremena« za naše doba kad je propala molitva, pa i ona službena postala sterilna, da sam Duh Sveti oživljuje i osvježuje; da nas uči moliti, da budemo opet djeca.

Spominješ razna očitovanja na tim sastancima. U svim zdravim zajednicama prvo je vjera, ufanje i ljubav, osobito ljubav — taj općevrijedan princip koji ljude snažno povezuje međusobno i s Bogom, koji tjera na akciju. Molitva najrazličitijih vrsta, uglavnom spontana, na temelju nekih izreka Biblije; molitva u koju se i tijelo uključuje, gdje se ruke same šire, uzdižu (ti kažeš da su »lamatali rukama«) kako su nam prvi kršćani uklesali na zidovima katakomba; polaganje ruku, što je bio pradavni židovski običaj, sve su to samo nevažna vanjska očitovanja onoga preokreta srca što bi se imalo događati u dušama prisutnih. »Krštenje u Duhu« nespretan je izraz; ne označuje sakramentalno krštenje, nego predanje duše Bogu. Dakako, u svemu tome oprez, pokušati lučiti dobro od zla, jer »po plodovima njihovim ćete ih prepoznati« (Mt 7, 20).

POZIV

DA SE ODAZOVEM — A NISAM NI DUHOVAN NI ČIST?

Od malena sam imao želju da budem svećenik. S vremenom mi se ta želja skrivala pa se jasnije javljala sve do danas. Gledam realno sebe i svijet i želim donijeti odluku za koju se kasnije neću pokajati. Odluku za svećeničko zvanje ne mogu »definitivno« donijeti iz dva razloga: 1. to je duhovan stalež, a ja u sebi tako reći uopće nemam duhovnosti; 2. celibat — beženstvo, tu mi se nameće misao da se jedino za duhovni stalež mora boriti sve do smrti zbog opasnosti koje vrebaju celibat. Što da odlučim sada, kad sam svjestan da nemam nikavke duhovnosti, šo je najbitnije za duhovni stalež? Imam samo iskru želje da pomognem čovjeku prvenstveno duhovno, ali na koji način, ako ne kao svećenik? Želim poći u daljnji život s velikom sigurnošću da je stalež koji ću izabrati upravo onaj stalež za koji me je Bog predodredio, te da ću samo u tom staležu biti najsretniji. Na koji način da dođem do te sigurnosti, osim molitvenog načina?

Kristijan

Isti problem imaju devedesetorica od sto mladića koji su osjetili poziv. Kad treba reći »definitivnu« riječ, onda uzmiču. Zašto? Ta imali su »želju« kao i ti. Znači, Bog je u njima radio, pozivao ih je kao i tebe. I tako dugo dokle god su bili »otvoreni« Božjem pozivu, imali su »želju« kao i ti.

Četiri su faze (ne vremenske) te »želje«. Sjeti se! Najprije si doživljavao spremnost da se daš Bogu. Zatim, kako u tome ne možeš biti sam sebi sudac, ispovjednik ti je rekao da si sposoban. Kasnije si se i sam osobno ponudio Bogu, pa si to više put i ponovio. Ali kad bi trebalo poziv ostvariti — a to je četvrta faza te »želje« — sada uzmičeš i počinješ se ispričavati kao Mojsije: »Tko sam ja da se uputim... Ne bi li poslao koga drugoga?« (Izl 3,11 sl.)

Zašto si uzmakao? Upoznao si privlačnost »ljepote« života? Zadivila te neka djevojka pa si u dilemi? Sviđa li ti se užitak? Zavela te strast? I, napokon, htio si opravdati svoj uzmak »nepremostivom« poteškoćom: nisam duhovan i nisam čist! To je, znaj, stara klasična poteškoća svih mladića koji su pozvani! Put nijednog svećeničkog zvanja nije ravan. Svaki od pozvanih proživljava svoje tame, krize, nejasnoće, sumnje, razdoblja čekanja, neodlučnosti, uzmicanja. Nije namjestu ni tjeskobno istraživanje Božje volje, niti očekivanje »potpune sigurnosti« u toj odluci. Radi se o stanovitom riziku, što je slučaj u svim zvanjima. Treba se, stoga, vratiti u prvotnu fazu i u njoj bez ispitivanja ostati: biti spreman velikodušno se dati Bogu gdje i kako On to hoće!

Kažeš da ne želiš drugi stalež, nego onaj »za koji te je Bog predodredio«, jer zdravo i točno osjećaš da ćeš, prihvatiš li Božju ponudu, biti »najsretniji«. Tako je! Vrijedi i obratno: nikad nećeš kao kršćanin biti sretan u staležu koji si po svojoj želji birao mimo volje Božje, pa bio to i svećenički poziv. Pogotovo nećeš biti sretan ako si birao stalež da zadovoljiš svome egoizmu, lijenosti, težnji za užitkom, strasti. A ti s pravom toliko težiš biti sretan u životu i usrećivati druge.

Kažeš da nemaš duhovnosti. Zašto je nemaš? Jesi li ozbiljno kroz dulje vrijeme nastojao živjeti »po duhu, ne po tijelu«? Tjelesan čovjek ne može prosuđivati duhovno niti se može odlučiti za duhovno. Da bi našao Božju volju, treba da živiš u atmosferi Duha! To vrijedi za sve izbore svih zvanja: najprije živjeti duhovnim životom da uzmogneš »vidjeti« ono što Bog od tebe traži.

Za pravilan izbor zvanja treba se pripraviti svetim životom. A svetost ili duhovnost treba »uvježbavati«. Pijanisti prije nastupa vježbaju sviranje i po osam sati na dan. A ti misliš da se postaje »duhovan« samo onako, samo od sebe. Pokušaj uvježbavanjem: ostaviti se grijeha, točno vršiti školske i druge dužnosti, svladavati lijenost i hrabro se prisiljavati na ozbiljan posao, držati se nekog dnevnog reda, prisustvovati Euharistiji, često primati sakramente, koristiti prijateljstvo da izgrađuješ druge, dnevno se iskreno porazgovoriti s Bogom, biti blizak Isusu. Nakon takvog dugotrajnog »uvježbavanja« uz pripomoć ispovjednika lako ćeš prosuditi da li jest ili nije tvoja duhovnost tolika da na njoj možeš izgraditi zgradu svećeničkog poziva.

Celibat zamišljaš kao trajnu neizdrživu borbu, odreknuće, anesteziju bića, tešku osamljenost... Celibat je Božji dar koji dolazi zajedno sa zvanjem. On se može izgubiti. Istina, to je i jedan ideal. A ideal se u svakom staležu osvaja stanovitom borbom i uvježbavanjem, kako je rečeno i za duhovnost. No celibat se ne sastoji prvotno u »ne smiješ«, »moraš«, nego je upravo punina ljubavi, bogatstvo i ljepota, oduševljenje i radost Božjeg djeteta u otvorenoj ljubavi za sve ljude. Takvu zaista nesebičnu ljubav, inače, ne susrećemo drugdje. Topla svećenička, pogotovo redovnička zajednica čini celibat laganim: tada ne postoji potreba tražiti ljubav izvan svoje zajednice.

Sigurno si se već dobro iskušao na području celibata. Reče mi jedan mladić: »Ja mogu bez toga« (mislio je na spolni užitak). »Ako možeš bez toga, onda je uz ostalo i to znak da te Bog zove«, rekao sam. Pa ona tvoja plemenita »iskra želje da pomažeš čovjeku prven-

stveno duhovno« očit je znak svećeničkog poziva. Nema, naime, svjetovnih zvanja u kojima bi se čovjeku prvenstveno duhovno pomagalo.

Dakle, sada još ne smiješ ništa odlučiti, dok se ne izgradiš i tako si ne stekneš duhovnu kondiciju. No ni tada neće biti matematičke sigurnosti. Uvijek ostaje stanovit rizik, na koji ćeš biti velikodušno spreman ako ti i ispovjednik potvrdi da te Bog zove. Očito je da Bog u tebi radi. On traži totalan prestanak sa životom grijeha. Traži tvoju slobodnu i velikodušnu suradnju. Spremiš li se tako u vjeri na »definitivnu« odluku, nećeš promašiti niti se pokajati, nego ćeš naći svoju najveću životnu sreću!

MOJ ZDRAVKO DA POSTANE SVEĆENIK — SAČUVAJ BOŽE!

Zdravka silno volim. Jedinac mi je. Znate, mi smo majke takve. Otkako se rodio, strepim nad njim. Uči odlično. Pošao je u gimnaziju i već od nekog vremena opažam da bi rado postao svećenik. Ne mogu to zamisliti! Plačem. Moj Zdravko da postane svećenik? Sačuvaj Bože! To bi za mene bila strašna žrtva. A za njega? Ne bih mogla podnijeti te žrtve. Jedna moja prijateljica reče mi nekom zgodom, kad je Zdravko bio prošao mimo: ‚Molite se za svoga sina da postane svećenik. On ima svojstva za svećenika.' Ja sam se nad tim zgrozila. Moliti da moj jedinac postane svećenik? Nikada! Ja sanjam o tome kako će se on što prije oženiti, kako ću imati dobru snahu i drage unučiće. Vi znate kako je danas svećenički život težak i nesiguran . . .

Irena, majka

Shvaćam. Jedna od najvećih briga majke i oca jest budućnost njihove djece. Zato ste Zdravka i poslali u gimnaziju, kasnije vjerojatno na fakultet. Lako ste podnijeli sve troškove i premnoge brige oko njegova školskog i profesionalnog uzrasta i sazrijevanja. Ali tu se za vas krije prilično važan problem na koji ne mislite. Prije nego ćete saznati što će vaš sin u životu raditi, treba da je za vas kao majku temeljno pitanje: što će vaš sin u životu biti. U tom se vidu ljudski život ukazuje kao »poziv«, kao »zvanje«. Prema tome je osnovno da

shvatite na što je vaš Zdravko od Boga pozvan, gdje će on moći u punini razviti svoje sposobnosti i sva bogatstva naravi i milosti, koja su mu dana.

Svako se dijete rađa na život s od Boga dosta određenim, sebi zacrtanim programom, mada ono još taj program ne zna nego će ga morati tijekom godina otkriti. Taj će otkriveni program morati ostvarivati kroz čitav život, bilo u civilnom, bilo u crkvenom društvu. Taj se program privodi u djelo tako da čovjek u životu do stanovitog vrhunca ostvari svoje sposobnosti, dobra svojstva i djelovanje — sve što, jednostavno, čini njegovo biće.

Tako je i sa Zdravkom. U tom je pogledu sasvim namjestu da se kao mati zanimate za poziv svoga djeteta. Životni poziv, naime, ili zvanje nije nešto što se čovjeku pridodaje kao novi kaput, šešir ili naočale. Taj poziv nije nešto što bi čovjeku izvana pridolazilo. Naprotiv, poziv je ono što neka osoba jednostavno jest u svim svojim vidovima i dimenzijama, u svojoj bitnosti i u svojim mogućnostima. Pa, budući da tako valja gledati na zvanje mladog čovjeka, možemo odmah zaključiti da pri tome roditelji imaju veoma važnu ulogu.

Ni otac ni majka ne smiju nametnuti neki životni poziv svome djetetu, ili svoj djeci odrediti jednaki životni pravac. Oni bi pogriješili kad bi htjeli djeci nametnuti neku profesiju a da pri tom ne vode brige o težnjama djece: na što je pojedino dijete naklono i za što u prvom redu pokazuje sposobnosti. Dosljedno tome, roditelji moraju biti svjesni da se pred svakim od njihove djece otvaraju različiti životni putovi, i to ne samo u smislu budućeg zaposlenja ili profesije (visoko kvalificirani radnik, inženjer, profesor...), nego također i prije svega ostalog u idealnom vidu njihova budućeg života. Zadatak je roditelja da djeci pomognu otkriti taj put na koji ih Bog zove i dati im poticaj da ga hrabro slijede. Dakle, ne izabire čovjek svoj životni put, nego Bog. Čovjekovo je da taj put otkrije.

Vi, gospođo, nažalost, o tom ni najmanje ne vodite brige. Odgajate svog Zdravka na način kao da na svijetu postoji samo jedan jedini životni pravac, onaj općeniti — ženidbeni. Time griješite jednostranim odgojem i stvarate negativne preduvjete u kojima se vaš sin ne može odlučiti u punoj slobodi. Nažalost, premnogi roditelji griješe na isti način. Ne mislite na ovo: ako zbog bilo kojeg razloga u budućnosti djetetu ne bude moguće da ostvari bračni život, ono će skroz ostati pod jakom traumom da je frustrirano, pod teškim pritiskom i razočaranjem. To se nije jednom dogodilo! I nemojte prebrzo kazati da se to s vašim Zdravkom ne može dogoditi.

Sjećam se mladog inženjera kojemu mati nije dala da uzme voljenu djevojku. On je majku napokon poslušao. Ali ni nakon deset slijedećih godina nije se bio oženio: »Pater, mama me je uništila. Prošlo me je sve što se odnosi na bračni život i mislim da se više nikad neću moći oženiti.« Mati nije bila svjesna što je učinila od života svoga djeteta. Drugom zgodom doživio sam ovo priznanje (mati je bila nazočna): »Morao sam postati svećenik, ali mama je kriva da to nisam postao. Jedinac sam i mama me nije mogla zamisliti kao svećenika. Imam ženu i petero djece. Ipak ja nisam bio niti ću u životu ikada biti pravo sretan. Jasno mi je da sam promašio zvanje samo zato jer sam popustio navaljivanjima svoje majke.« I čovjek je zaplakao.

U normalnoj atmosferi odgoja potrebno je, dakle, da roditelji pruže svojim sinovima i kćerima čitavu lepezu mogućnosti izbora zvanja: od bračnog života do života u beženstvu ili u celibatu, do svećeničkog i redovničkog života. U zdravoj, sređeno uravnoteženoj kršćanskoj obitelji ne govori se jedino o ljepotama ženidbenog staleža, nego se jednako govori i jednako se djeca informiraju i o ljepotama izbora za doživotnu čistoću »radi Kraljevstva Božjega«; o ljepotama svećeničkog života, kao i o ljepotama redovništva. Roditelji moraju biti svjesni da je obitelj rasadnik raznolikih zvanja, pa da

oni svojim stavovima mogu u djetetu pospješiti klicu zvanja da uzraste u stablo, ali je mogu i ugušiti, pogaziti i definitivno je uništiti. U tom bi slučaju izravno radili protiv Stvoriteljeva plana s njihovom djecom i bili bi rušitelji sreće vlastite djece.

Iz rečenoga je jasno da je vaš stav, gospođo, prema znakovima Zdravkova poziva negativan. »Žrtva« vam je da postane svećenik. A ne pitate što će biti ako ne ostvari sretan, nego nesretan brak? A što ako se kasnije podigne i protiv vlastite majke? Nadalje, »žrtva« je za nj ono što vi ne biste mogli podnijeti. Zaboravljate da o toj »žrtvi« ima u prvom redu razmišljati on sam pred Bogom i svojom savješću uz pomoć svoga duhovnog vođe i ispovjednika. Ali svećenički stalež nije prvotno »žrtva«, nego »darivanje« iz ljubavi; služenje bratu čovjeku. To je veće darivanje i veća ljubav nego u bilo kojem drugom staležu jer se ne bi smjelo ništa egoistički zadržati za sebe, ni za sebe posjedovati. Uvijek su naše kršćanske majke bile sretne ako bi Bog pozvao kojeg od njihovih sinova. Gdje je zadnji razlog da i vi ne možete biti sretni ako Bog poziva vašeg Zdravka?

NEMA LI IRENA IPAK PRAVO?

U Glasniku Srca Isusova i Marijina, br. 5—1975, pod naslovom 'Moj Zdravko da postane svećenik? — sačuvaj Bože!' vi ste odgovorom povrijedili nas majke. Mislite da je lako sinovima dopustiti da postanu svećenici! Osobito je značajna vaša zadnja rečenica koju izazivački upravljate majci Ireni: ‚Gdje je zadnji razlog da i vi ne možete biti sretni ako Bog poziva vašeg Zdravka?'

Vi kao da time izražavate sumnju u naš zdrav etičko-vjernički obiteljski život, kao da se vodimo predrasudama o svećeničkom pozivu. Znajte, nije lako moliti da vlastito dijete postane svećenik ili da ode u redovnike. Nema li Irena ipak pravo? I niste li vi prenaglasili ulogu obitelji s obzirom na poziv djece? Oprostite što sam toliko slobodna! Vaš odgovor nije me zadovoljio.

Vlasta, majka

Ne čudim se, gospođo, što vas moj odgovor nije zadovoljio. Stav kršćanskih roditelja se izmijenio. Nije se jedanput dogodilo da smo prigodom ulaska u novicijat ili u bogosloviju čuli slične jadikovke: »Zar on, pa tako je zgodan!« »Kako se može zdrav mladić odlučiti za takav život?« »Svršila je fakultet i otišla u samostan? Čudnovato!« Slične izreke slušamo ne od ateista (od njih drugo i ne očekujemo!) ili muslimana, nego od nas katolika; od onih koji kažu da vjeruju, da se mole, dolaze na misu i na pričest.

Nerijetko sam bio u ne maloj neprilici kad sam u sličnim prigodama slušao upite: »Zašto toliko galame oko njezina ulaska u samostan?« — »Čemu suze pri ulasku kolege u novicijat?« »Nitko se ne čudi kad se netko zaljubi, niti toči suze kad se oženi, makar i očito s nesigurnim uspjehom?« — »Nisu li upravo sinovi i kćeri u duhovnom pozivu bliži svojima, čistiji u ljubavi negoli oženjena djeca?« — »Čemu takvi neshvatljivi stavovi?«

Bio sam u neprilici što da odgovorim mladim ljudima koji su me tako pitali o mladima. Čudno je: i tetke, i strine, i kume, i djedovi, i očevi, nerijetko majke, prijatelji — svi ustanu protiv mladića ili djevojke koji se odriču braka »radi kraljevstva Božjega«. Čemu leleci, suze i lamentacije od ljudi koji kažu da imaju vjeru? Ponavljam pitanje upravljeno majci Ireni: »Gdje je zadnji razlog da i vi ne možete biti sretni ako Bog poziva vašeg Zdravka?« Zadnji razlog takvog našeg vjerničkog (nevjerničkog?) ponašanja? Nigdje u Objavi ili u Predaji ne nalazim opravdanja za slične stavove. Znači, razlozi su negdje drugdje, ali gdje? U općoj svjetovnosti, koja je zahvatila i naše najbolje obitelji? Niste li mi, gospođo, sami sugerirali neke razloge?

Predbacujete mi: »Vi kao da time (zadnjom rečenicom majci Ireni) izražavate sumnju u naš zdrav etičko-vjernički obiteljski život...« Bilo kako o mojoj »sumnji«, ako ćemo pravo, svećenički i redovnički poziv dar je Božji; klica kojoj treba pogodno tlo da uzraste. Poziv uspijeva na tlu kršćanske obitelji. Pri tom mislim, u prvom redu, na fizički zdravu i psihološki uravnoteženu obitelj. Znanost naglašava temeljnu važnost roditeljskog zdravlja. Pri ulasku u novicijat ili u bogosloviju, u samostan danas se pomno pazi na možebitne nasljedne bolesti, na psihološke ili društvene nepravilnosti. One su važan pokazatelj na moguće kontraindikacije budućeg života dotičnog kandidata.

Nadalje, sasvim je različito hoće li dijete biti dovedeno u život u vjerničkom ili nevjerničkom ambijentu, od ćudoredno zdravih ili od ćudoredno nezdravih roditelja. Odgojiteljski postupci također su različiti: je li od početka Bog prisutan ili odsutan. Religiozna sociologija i mnoge društvene ankete pokazuju da tzv. »duhovna zvanja« cvatu isključivo u vjerski probuđenim obiteljima i samo iznimno u vjerski indiferentnim ili u nevjerničkim. Još se vrednuje i broj djece, obiteljski sastav, društveni položaj, zemljopisni smještaj, narodnost — što sve igra ulogu pri izboru poziva. Pio XI. reče: »Zvanja u većini slučajeva duguju svoj početak primjerima i poukama oca punog vjere i muževnih kreposti i majke čiste i pobožne takve obitelji u kojoj vlada vrhunska čistoća ponašanja, ljubav prema Bogu i bližnjemu.«

Spominjete »predrasude«. Nažalost, ima roditelja s predrasudama o pozivu svoje djece! Misle da se poziv očituje u nečemu »čudesnom«, u nekoj posebnoj »objavi« koja se mladom čovjeku napose ima dati i koju on mora prihvatiti bez diskusije, pa oni kao roditelji pri tom nemaju upravo ništa činiti. Na taj su način sebi oprali ruke. Stav je neispravan! Ako je, s jedne strane, istina da svatko svoje životno zvanje u sebi i sa sobom nosi od rođenja, da mu je ono, jednostavno, sraslo s cijelim bićem, s druge je strane sigurno da Bog općenito ne daje program života utvrđen u svim pravcima i pojedinostima. I svoje zvanje i konkretan program svatko mora otkrivati, mora pronalaziti svoj put ostvarenja, koji je njegov vlastiti, a nije nečiji drugi. To se nerijetko postiže mučno i s naporom, kolebajući između tame i svjetla, jasnoće i nejasnoće, oduševljenja i suhoće. Nitko nema pravo, pa ni roditelji, onemogućiti djeci slobodno traženje i slobodno opredjeljenje. Naprotiv, roditeljska je ozbiljna dužnost pokazati svojoj djeci raznolike mogućnosti izbora, bez ikakve moralne prisile, bilo na lijevo, bilo na desno.

Mada mi je dobro poznato koliko je (osobito) majka vezana s djetetom, roditelji u stvari životnog izbora imaju samo savjetovati (to moraju činiti!), ali nije u njihovoj vlasti »dopustiti« ili »ne dopustiti« izbor njihova djeteta, nego poštivati ga. Često se pučki kaže: »Dopustila sam mu da pođe u sjemenište!« Ili se kaže: »Dao sam mu slobodu da se odluči.« To je kriv govor! Roditelji niti raspolažu zvanjem svoga djeteta niti njegovom slobodom. Njihovo je dijete samosvojno biće, kompletna slobodna osoba, koja ima pred Bogom sama odgovorno odlučiti o svojem životnom pozivu.

Koncil zahtijeva: »Djecu treba tako odgajati da, kad odrastu, mogu s punom sviješću odgovornosti slijediti zvanje, pa i svećeničko ili redovničko, i izabrati svoj životni poziv...« (GS 52) »Kršćanski supružnici jedno drugome, svojoj djeci i ostalim članovima svoje obitelji suradnici su milosti i svjedoci vjere. Oni su svojoj djeci prvi prenosioci vjere i odgojitelji; riječju i primjerom odgajaju ih za kršćanski apostolski život, razborito im pomažu u izboru njihova zvanja, i ukoliko u njima otkriju sakralno zvanje, treba da ga brižno podržavaju« (AA 11). »Neka roditelji, odgajajući svoju djecu u kršćanskom životu, njeguju i čuvaju u njihovim srcima redovničko zvanje« (PC 24).

Što se pak tiče roditeljske molitve za djecu, neka nam progovori Biblija! Ima primjera roditelja koji su molili za život djeteta. Ima ih koji su zvanje svoga djeteta smatrali posebnim Božjim darom: Abraham, Samsonovi roditelji, Zaharija i Ana... Dirljiva je molitva Samuelove majke: »Ojađena u duši pomoli se Ana Jahvi plačući gorko... ‚Jahve Sebaote! Ako pogledaš na nevolju službenice svoje i spomeneš se mene, i ne zaboraviš službenice svoje te dadeš službenici svojoj muško čedo, ja ću ga darovati Jahvi za sve dane njegova života'« (1 Sam 1, 9—11).

Povijest Crkve bilježi mnoga zvanja herojski izmoljena, osobito od roditelja. Ali posrednik poziva nekog

djeteta je cjelokupna obitelj, dakako, s ocem i majkom u središtu. »Roditelji i učitelji kao i svi oni na koje bilo na koji način spada poučavanje dječaka i mladića, neka ih odgajaju tako da budu spremni, znajući Gospodinovu brigu za svoje stado i gledajući potrebe Crkve — velikodušno s prorokom odgovoriti Gospodinu koji zove: ‚Evo me, pošalji mene' (Iz 6, 8)« (PO 11).

U tom svjetlu, gospođo, prosudite jesam li odgovorom majci Ireni prenaglasio ulogu obitelji u izboru poziva djece. Nisam li prije premalo rekao? Zar ne, čini se, Irena ipak nema pravo!

ZAŠTO JE MAMA RAZORILA SREĆU?

S ovo nekoliko riječi želim se priključiti diskusiji u vašem Glasniku od broja 5. i broja 8. ove godine 1975., pod naslovom ‚Moj Zdravko da postane svećenik? — Sačuvaj Bože!', te kao odjek na taj članak pod naslovom ‚Nema li Irena ipak pravo?', pod imenom Vlasta-majka, želim reći nekoliko misli.

Draga majko! Tebi, koja odobravaš stav majke Irene i koja želiš da se sudbina tvoga djeteta kroji jedino po tvom nahođenju i po tvojim prohtjevima, pa samo uskogrudno gledaš svoje sentimentalne osjećaje, tebi pišem ove retke. Nisam svećenik, iako sam žarko želio to postati. Upravo jedna takva egoistička ljubav spriječila je to i sad sam oženjen, jer je mati tako htjela. Svejedno sam morao napustiti svoj rodni dom, svoje roditelje i poći u novi svijet pun nepoznanica, jer se ionako nismo mogli složiti. Pitam se, da li je postignuta sreća za kojom se tako žarko čeznulo ili je stvorena samo mržnja?

Majko, da li si se ikad zapitala je li tvoje dijete sretno, ima li onaj mir u duši koji je toliko željelo, ili si mu u duši ostavila rak-ranu s kojom će poći i u grob? A ti, majko, uvijek ćeš samo tvrditi da treba poštivati i u svemu slušati starije, odnosno, roditelje. U jednoj stvari ne treba da se sluša ni da se popušta, a to je izbor svoga puta u život, o kome zavisi hoće li dijete biti sretno ili nesretno. Ti treba da imaš na umu da si ti po Božjoj odredbi pozvana da vodiš i odgajaš svoje dijete u sjeni Križa i da ga upućuješ malo-pomalo u tajne vjere. Smatraš li da si ti dužna određivati sudbinu

svoga djeteta, tada znaj da si promašila svoj majčinski autoritet i da si se iznevjerila svome majčinskom pozivu. Znaj da se sreća sastoji samo u dobrom i zdravom izboru svoga životnog puta, odnosno zvanja i da se jedino tim načinom može postići željeni mir u duši. Znaj da se izvanjsko stanje ne može mjeriti s nutarnjim i da se onaj mir koji čovjek u duši osjeća ne bi mogao dati za sve blago svijeta.

Moje se srce cijepa kad vidim svoje vršnjake kako se penju na oltare predvođeni svojim staricama majkama, koje su se za njih znale žrtvovati kako bi postigli željeni cilj i sad su sretni. Koliko se također sreće vidi na licima majki koje su velikodušno znale prinijeti žrtvu i darovati vlastite sile da im sin postigne veliki ideal svećeništva.

A ti, majko, kad promatraš kako ti se sin suši poput trave na suncu, jesi li sretna? Kad vidiš da sa snahom napušta tvoj dom, koji si htjela na njemu podići, sad, kad ostaješ razočarana i sa suzama u očima, jesi li sretna, reci iskreno! Ne bi li bilo ljepše da je tvoj sin našavši sreću u svom zvanju mogao doći i reći ti: ‚Majko, sretan sam!' Ne bi li ti na tu riječ bila još sretnija? Ovako samo tuga i bol . . . !

Majke, budite velikodušne! Izmolite svom djetetu sreću svećeničkog zvanja, ako samo vidite da za to pokazuje naklonosti! Budite ponosne što je baš vaš sin izabrao najbolji dio koji mu se neće oduzeti!

Ove sam retke napisao da se zna kako je teško živjeti onim životom koji je čovjeku nametnut. I mislite li da su zbog takvog postupka, što su nametnule životni put svome djetetu, majke zaslužile poštivanje?

Antun — Krapina

Fatalno je, Antune, kad roditelji djetetu nametnu neželjeno zvanje. U tom smislu, nažalost, povijest svjedoči o teškim i potresnim promašenim egzistencijama. Roditelji ni u kojem slučaju ne smiju određivati životni

put svoga djeteta, pa se još i hvaliti: »Oženila sam ga«, ili »dala sam ga u svećenike«. Sve je to krivo. Djeca su u tom samostalna i ne treba da prosjače nikakvu slobodu od roditelja. Roditeljska je dužnost spremiti ih da uzmognu dati pozitivan odgovor na Božji poziv, kakav god taj bio. Ali oni ne smiju svom djetetu blokirati slobodu nametanjem nekog životnog poziva.

Što konkretno roditelji moraju učiniti? Ništa izvanredno! Radi se o njihovu načinu ili stilu života. U svakidašnjici roditelji treba da djecu privikavaju na hrabro izvršavanje svakidašnjih dužnosti, na velikodušnost prema Bogu i bližnjemu, što se postiže uvježbavanjem ljudskih kreposti svake vrste, životom vjere, primanjem sakramenata, molitvom. Kao pokazatelj na raskrsnici cesta, tako nekad Bog djetetu stalno pokazuje određeni pravac. Da dijete shvati takvo Božje pokazivanje životnog puta, mora se trenirati i u tome biti pažljivo. Stvar se postiže samo zdravim kršćanskim odgojem, koji treba da ima tri neminovne komponente:

Roditelji moraju u svom djetetu poštivati narav i milost. Pogrešno je ako se roditelji ne usuđuju zahvatiti kad je potrebno, kad ga zbog prešírokog shvaćanja slobode i nekog straha prepuštaju samome sebi. Tada, umjesto da su pomoćnici Božji, mogu postati zatornici milosti. S druge strane, zbog preuskog shvaćanja slobode i primitivnog poimanja roditeljskog autoriteta, opasnost je da u djetetu sve poruše sileći ga na ono što sami misle da je bolje, nerijetko iz sasma ovozemaljskih motiva. Vrsta je to nasilja na slobodu djece! Naprotiv, u poštivanju osobnosti i slobode svoje djece, roditelji su dužni na vrijeme upozoriti ih na raznolike mogućnosti životnog izbora. Štoviše, u tome treba da ih podrže i da im pomognu, osobito kad se radi o težim životnim izborima, kako bi djeca hrabro i odgovorno uzmogla preuzeti svoje vlastito mjesto u Božjem planu spasenja. Prejako naglašavanje, kako neki rade, da nitko nije »dužan« postati svećenik nego da ima potpunu slobodu

(makar u sebi i osjećao nagnuće), mladom čovjeku oduzima slobodu da to i postane.

Roditelji treba da poštuju unutrašnji život svoje djece, gdje se odvija onaj tajanstveni dijalog duše s Bogom, kamo nitko nema prava ulaziti. U pitanju izbora zvanja dijete ima prvu i zadnju riječ. Svi odgojitelji, ne samo roditelji, u stvari izbora zvanja treba da se drže mudro i suzdržano; ništa autoritativno ne smiju određivati. Moraju znati da dijete prolazi kroz razne krizne faze svoga izbora dok konačno ne nađe ono pravo. U tim situacijama će ponekad biti dovoljno da roditelji šute i mole, jer je u stanovitim trenucima života najbolja suradnja s Bogom molitva šutnje, koja, uostalom, i jest prvenstveni način posredovanja roditelja u zvanju svoje djece. Nekad će ipak roditelji moći o tome s djecom progovoriti u atmosferi punoj ljubavi i razumijevanja, svjetovati ih, uputiti ih i podržati.

Konačan sud o svećeničkom zvanju donosi Crkva. Zvanje ne samo da se rađa u Crkvi, nego i za Crkvu. Njezino je da ustanovi kriterije po kojima prosuđuje ima li netko ili nema poziv. Ali Crkva nikako ne želi nadomještati ili čak isključiti obiteljski odgoj i njen zadatak. Protivno tome, Crkva želi surađivati s domaćim odgojem, jer je upravo obiteljski zdrav odgoj nenadoknadiv za ljudsku i osjećajnu ravnotežu mladoga čovjeka.

Tvoja je majka, Antune, pogriješila. Ali budi joj blag sudac zato jer ona nije sve to poznavala. Općenito, da bi se roditelji mogli pravo postaviti, morali bi poznavati razne životne putove, i svećenički i redovnički, a ne samo bračni; onda bi mogli djecu objektivno uputiti u slobodan izbor. Nitko ne može drugome predati neki ideal, pa ni roditelji djeci, ako ga ne poznaje. Nije dosta bilo kakvo poznavanje, osobito danas, jer se pronose toliki krivi, lažni sudovi i siju nepovjerenja prema svećenicima i redovnicima. Valja pripaziti na takve glasove; njima je prilično ispunjeno suvremeno društvo, a takvi su glasovi izvanredno rušilački; to su nerijetko oluje za

nejaku biljku zvanja u mladiću. Ima i vjernika koji zbog tog općeg mentaliteta više ne shvaćaju vrijednosti duhovnih zvanja, pa ih smatraju nekorisnima ili čak parazitskim, »neunosnim«, zastarjelim. Izgubili smo smisao za vrijednost potpuna posvećenja Bogu. Zaboravili smo da to zapravo i nije drugo nego logično sazrijevanje milosti krštenja.

Upravo zato bi danas više nego jučer kršćanska obitelj morala biti »domaća Crkva«, »prvo sjemenište«, jer mlad čovjek izvan obiteljskog ognjišta, ili čak u kontrastu s njim, ne može lako živjeti svoju vjeru, niti može osjetiti privlačnost uzvišenih životnih ideala.

DA POSTANEM SVEĆENIK? — MAMA ŽELI

Pohađam drugi razred ekonomske. Škola mi nije problem. Problem je moja mama, koja nada mnom strepi i stalno mi govori kako je za me zabrinuta. Nije zadovoljna što sam izabrao srednju ekonomsku. Neprestano mi je za petama, a sklona je slušati razne žene, koje joj pune uši pričanjem kako su me vidjele s onom djevojkom ili s onim društvom. Ona je već mnogo puta izrazila želju da ja postanem svećenik. U našoj se kući godinama zajednički moli očenaš za svećenička zvanja. Ne osjećam se više slobodan: niti se usudim poći svojim putem, niti se usudim poći u svećenike. Ponekad mi se učini kao da bi to i bilo za mene, kao da imam i sposobnosti, ali nakon toga mi se takvo šta čini apsurdnim, jer ja ipak volim mladost, društvo, djevojke ...

Ipak mi u zadnje vrijeme sve više dolazi misao da prekinem svoju školu i pođem u sjemenište, ne toliko da ugodim mami, koliko da konačno vidim što je to, pa da se definitivno odlučim. Što vi kažete?

Branko

Tužiš se na mamu da »nije zadovoljna« s tobom, da je zabrinuta, da »strepi« nad tobom. Ipak priznaješ, sam si slobodno »izabrao« svoju školu. Znači, krenuo si u život samostalno. Roditelji, mada nemaju pravo nametati zvanje svojoj djeci, imaju pravo i dužnost svjetovati. Pošto su svjetovali i svoje mišljenje solidno obraz-

ložili razlozima, treba da puste slobodu da se djeca sama po savjesti odluče.

»Roditelji«, kaže Koncil, »i učitelji kao i svi oni na koje bilo na koji način spada poučavanje dječaka i mladića, neka ih odgajaju tako da budu spremni, znajući Gospodinovu brigu za svoje stado i gledajući potrebe Crkve — velikodušno s prorokom odgovoriti Gospodinu koji zove: ‚Evo me, pošalji mene' (Iz 6,8)« (PO 11). I mudro nastavlja da se poziv djece »razabire i prosuđuje iz znakova po kojima razboriti kršćani danomice spoznaju Božju volju« (PO 11).

Veliš da je mama mnogo puta izrazila želju da postaneš svećenik. To te nipošto ne smije blokirati u tvojoj slobodi. Nije li ipak tako postupala jer je u tebi razabrala nešto što ti sam nisi još kadar razabrati? Jesi li siguran da ona to želi samo zato jer joj se prohtjelo imati sina svećenika, bez obzira na tvoje objektivne sposobnosti i tvoja nagnuća? A ipak ti je pustila slobodu izbora škole.

Kažeš da ti je neprestano »za petama«. Ponekad su majke zaista pretjerane u brizi za djecu pa ih nehotice i krivo odgajaju. Ali djeca se mogu naći u pravim opasnostima. Kažeš: »... ja ipak volim mladost, društvo, djevojke...« Što zapravo sve to u praksi znači? Nadalje, istina je da se nađe i prepobožnih žena, koje se ponekad pretjerano brinu za druge, osobito mlade. Ali, priznaj, što bi bilo od mnogih mladih da se za njih nisu na sličan način brinuli? Svakako, mama takve glasove ne smije slušati nekontrolirano i nekritički.

Kažeš da se u vašoj kući godinama moli očenaš za svećenička zvanja. Zaista, dinamizam svećeničkog poziva slijedi zakon spontanog rađanja kao plod suradnje između Božje milosti i prirodno dobrog odgojiteljskog okoliša u kome se mladić nađe. Upravo to je jedan od važnih vidika obiteljskog odgoja svećeničkih zvanja. Molitva za svećenička zvanja može djelovati neprimjetno na tvoje zvanje, slično kao u onoj župi gdje se trajno moli za svećenike i iza svake nedjeljne mise pjeva »Daj

nam, Bože, svetih svećenika!«, pa ih zaista i ima 20 živih na broju. Radi se o zakonu milosti i ljudske suradnje. Daj Bože, da mnoge naše obitelji i župe tako rade!

U tvom me pitanju najviše zbunjuje to što se ne usuđuješ poći »svojim putem«. Koji je to put? Je li plemenit? Ili je to želja da se povedeš za tolikim vršnjacima: »iskusiti životne radosti«? Nakon takvih iskustava, misliš li da je mladić sposoban plemenito odlučiti o svome životnom pozivu? Riječ »svojim putem« — oprosti mi! — zaista se može shvatiti kao bijeg od Gospodina. Ne mora tako biti. Sam znaš o čemu se radi. No jesi li siguran da te Bog ne zove?

Priznaješ, ponekad ti se čini da imaš sposobnosti za svećeništvo, nakon toga opet sve izgleda apsurdno. To je normalo i karakteristično: izmjena svjetla i tame u duši, jasnoće i magle, jednom kao da si pozvan, drugiput kao da je sve to glupost. Možeš li mi reći u koje si doba pozitivno raspoložen, a u koje negativno? Jesi li pozitivno raspoložen kad se više priljubiš svjetovnom životu, društvu koje te odvlači od Boga, nasladi, želji za djevojkom, ili obratno? Ako je obratno, da te svećeništvo privlači kad si dobar, mogao bi to biti znak pravog poziva.

A što se tiče općenitih znakova po kojima možeš razabrati svećenički poziv, svodimo ih na dva: prikladnost i ispravna nakana. Da bi mladić bio prikladan, treba da posjeduje one psihičke, fizičke, intelektualne, moralne i duhovne sposobnosti koje uvjetuju da uzmogne postići cilj zvanja pa da uzmogne vršiti dužnosti koje se od njega zahtijevaju. Napominjem, ne vidim da bi tebi neko od bitnih svojstava manjkalo. Majka, možda, strepi nad tvojom moralnom sposobnošću. A nije li baš to područje u većoj opasnosti?

Ispravna nakana znači da mladić mora imati volju za tim pozivom, mora biti u svom izboru slobodan, bez ikakve prisile. Tvoja volja nekad bi, drugi put ne bi. Zašto ne bi? Je li razlog zašto ne bi takav da ćeš u

životu biti sretniji ako ne pođeš? Da ćeš biti manje egoist i manje tražiti sebe? Da ćeš više učiniti za Boga i za ljude? Nije li, možda, obratno?

Ukoliko mladić posjeduje sve te bitne sposobnosti zajedno, može se sa sigurnošću reći da ga Bog zove. Ukoliko makar jednu od tih bitnih sposobnosti ne posjeduje, znak je da ga Bog ne zove tim putem. Uostalom, sigurno je načelo da Bog nikad ne zove na poseban životni put a da u isto vrijeme ne daje sve nužne darove da se zadaća uzmogne dobro i izvršiti. Tako bi, na primjer, bio znak neispravne nakane ako bi netko htio postati svećenik zato da stekne glasovito ime, moć pred ljudima, da ode na studij u inozemstvo, da se svidi mami, da izbjegne životnim zadacima... Naprotiv, znak je ispravne nakane ako mladić bira svećeništvo jer s Kristom želi služiti ljudima, naviještati, biti predvoditelj Euharistije, djelitelj sakramenata...

Pazi, te se sposobnosti u nekom mladiću ne rađaju odjednom. Polako sazrijevaju i rađaju sigurnost o pozivu. Nastoj da budeš vjeran svom sakramentalnom životu i molitvi. Može doći i do negativnog rezultata, pogotovo ako se mladić zanemari moralno i duhovno.

Na kraju me pitaš o prekidu srednje ekonomske i o stupanju u sjemenište. Govorim otvoreno. Idealno mjesto sazrijevanja svećeničkih zvanja je sređena obitelj i zdrava obiteljska atmosfera. Ali danas treba da smo stvarni: mnoge obitelji nisu prikladne za procvat svećeničkih zvanja, pa i okolina, ambijenat, društvo umnogome negativno utječu. Tvoja je obitelj namjestu, no nije li ambijenat u kome se krećeš bar donekle opasan?

Zbog toga sjemenište ima svoju vrijednost, bez obzira na razne kritike koje se danas na nj upravljaju. Najveći broj svećenika na svijetu još i danas izlazi iz sjemeništa. A nitko ne može pokazati kolik postotak zvanja biva pokopan zbog negativnog utjecaja modernog ambijenta.

Neki niječu da je moguće u tvojoj dobi odlučiti se o zvanju. Ali sociološka istraživanja pokazuju da je najveći broj svećenika mislio na zvanje već prije trinaeste godine, a najbolji idealni raspon vremena za samo odlučivanje jest od 17. do 21. godine. To je doba idealizma, oduševljenja, sposobnosti da se prihvate teški životni zadaci.

Sjemeništa su tako uređena da pružaju kompletnu ljudsku i vjersku izobrazbu. Nivo studija je više-manje isti kao i u državnim gimnazijama; uostalom, danas sjemeništarci krajem godine polažu razredne ispite u državnim školama. Mladenačke igre, zabave, široka kulturna izobrazba, sport — nerijetko su bar na tolikoj visini kao i u državnim školama itd.

U svakom slučaju mladićima je ostavljena puna sloboda da sami odluče o svome životnom putu prema vlastitoj savjesti, jer nikome, a najmanje Crkvi, nije u interesu da stvara ljude koji ne bi bili na svome mjestu niti bi bili u životu sretni.

Što, dakle? Da pođeš u sjemenište? Nemoj nagliti! Promatraj sebe pod tim vidicima kako sam ti izložio! Nastoj po tome živjeti, bez obzira na mamu, jak prema svojoj okolini! Nakon tvog drugog razreda ekonomske, pogotovo nakon mature situacija će ti biti jasnija.

NIJE LI BESMISLENO DANAS UĆI U ZATVORENI SAMOSTAN?

Već prilično dugo kolebam se da li da vam pišem. Kao što vidite, ipak sam smogla hrabrosti za to. Problem je u ovome: moja najbolja prijateljica, veoma lijepa djevojka od 22 godine, koja studira jezike, želi poći u samostan. Kako sam i sama vjernica, oduševila sam se za to, jer je ona veoma lijepa i plemenita duša. No kad je izjavila da će u kontemplativan red, ja sam se zgrozila, a zgrozili su se i njezini roditelji, inače dobri katolici. Ta koje li vrijednosti od tih sestara? Uopće ne shvaćam kakav li je to život u samo četiri zida. Bilo bi bolje da bude redovnica u svijetu, pa da učini nešto ,konkretno' za ljude. Ovako . . .?

Nećete vjerovati, ali ona kaže da je veoma sretna što ju je Bog odabrao baš na takav put. I što da učinim? Znam satima plakati zbog te njezine ludosti. Kako da joj otvorim oči?

Zato vas molim odgovorite mi što prije! Recite da li nešto tako okrutno i skrajnje besmisleno može biti volja Onoga koji nas toliko ljubi?

Žalosna Zvjezdana

»Vjernica« si, veliš. I njeni su roditelji »dobri katolici«. Najprije si se »oduševila«, jer ti lebdi pred očima redovnica u svijetu, koja izvodi nešto »konkretno« za ljude. A kad je nadopunila svoj izvještaj i ti shvatila da namjerava u zatvoreni samostan, »zgrozila«

si se, kao i njeni roditelji. Sad satima plačeš »zbog te njezine ludosti«, kako se izražavaš. Želiš joj »otvoriti oči«, pa bi htjela da ti u tome pomognem, jer ne možeš shvatiti da »nešto tako okrutno«, čak »skrajnje besmisleno može biti volja Onoga koji nas toliko ljubi«. Kome će trebati »otvoriti oči« — njoj ili tebi?

Nabrojila si sve njezine kvalitete: najbolja je prijateljica, veoma je lijepa, mlada je, inteligentna, duboka i plemenita duša, i naravno, ne možeš pojmiti da bi dobri Bog takvo biće mogao pozvati u zatvoreni samostan. U tvojim se riječima skriva i dvojba je li uopće život u zatvorenim samostanima po Božjoj volji. Ti kažeš: »Uopće ne shvaćam kakav li je to život u samo četiri zida?« Kasnije takav život nazivaš »okrutnim« i »besmislenim«, a njenu želju da se posveti »takvom putu« proglašavaš »ludošću«. Tko je u pravu — ti i njezini roditelji ili je u pravu ona, suvremeno kontemplativno redovništvo i sama Crkva, koja i nakon Drugog vatikanskog sabora blagoslivlje takav život? Dapače, Crkva smatra takav život posebnim darom neba. Tko je dakle u pravu?

Nije li ljubav najviša životna vrednota? Nije li ljubav počelo svega plemenitog djelovanja? Ta je riječ »ljubav« mnogoznačna, ali ovdje mislim na onaj sadržaj koji je toj riječi dao sv. Pavao: »Ljubav je velikodušna, dobrostiva . . . , ne zavidi, ljubav se ne hvasta, ne nadima se . . . , ne traži svoje . . . , sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi« (1 Kor 13, 4—7). Bez te ljubavi život nam je prazan, ne koristi ništa. Sve ostalo veliko u životu, čak i »premještati brda«, razdijeliti »sav imutak«, predati se na smrt, »ništa ne bi koristilo« (1 Kor 13, 1—3). Ljubav, dakle, jest motor svakog života — laika, kao i redovnika i svećenika — ili se uopće ne može govoriti o »životu«. Život će proći, svijet će proći, ali ljubav neće nikad proći jer je ona »najveća« vrijednost zemlje i neba (1 Kor 13, 8—13).

Po ljubavi čovjek beskrajno nadrasta sama sebe. Više smo ljudi što smo manje zatvoreni u se, što smo

više raspoloživi za druge, što smo otvoreniji prema Bogu i braći ljudima (J. Ratzinger). Krist je u ljubavi potpuno nadrastao sebe i tako je uistinu našao sama sebe. Kad se zatvaramo u se, gubimo sebe; kad se otvaramo tako shvaćenoj ljubavi, nalazimo sebe, ostvarujemo se kao ljudi. Bit ćemo suđeni po ljubavi, jer je ljubav ono što vrijedi. Čitav svijet, sva njegova evolucija, sva povijest sa svim što se u njoj odigrava u službi su ljubavi. To je dar osobne, trojedine Ljubavi koja nas sve poziva na udioništvovanje njegove vječne Ljubavi. Ovaj svijet je samo »prolaz«, »most«, »kušnja«, »trkalište«. Izgrađujući svijet, čovjek treba da izgradi sebe, da se prokuša, pročisti, da sazrije za poziv na vječnu gozbu Ljubavi, na život Ljubavi koji nema više sjena, niti svršetka.

U službi ljubavi je svijet i Crkva, bračni stalež i redovnički stalež. I u tom smislu je redovnički život namjerno tako strukturiran da od jednog ljudskog — od Boga pozvanog bića ukloni po mogućnosti sve zapreke i pruži mu sva pomagala kako bi uzmoglo što korjenitije živjeti Evanđele i s Božjom pomoću dospjeti do što savršenije ljubavi, što očišćenije od svakog neurednog prianjanja uz svjetovno. Redovnički poziv se ostvaruje kroz određenu strukturu dotičnog reda. U bitnom određenju svi su redovi jednaki: svi su pozvani na »savršenu ljubav«: »Budite, dakle, savršeni kako je savršen vaš nebeski Otac« (Mt 5, 48). Razlike među redovima sa strane same objektivne strukture su mnogostruke: apostolski redovi, kontemplativni redovi, svjetovni instituti, pobožni pokreti — svi imaju svoje. Ali ovdje valja naglasiti da ta izvanjska raznolikost uopće nije bitna. I drugo, da su u tom bitnom pozivu na savršenu ljubav pozvani ne samo ljudi po samostanima nego i svi laici bez iznimke u svim, ne znam kako profanim staležima. O tome govori Sabor u konstituciji o Crkvi br. 38—42. Okolnosti u kojima valja provoditi život po ljubavi mogu biti veoma teške.

Zamisli djevojku koja silom prilika mora uzeti namještenje u nekom ozloglašenom ugostiteljskom poduzeću s obvezom na noćni rad, i drugu djevojku istih godina, koja na Božji poziv stupa u zatvoreni samostan da živi iza rešetki. Mi vjerujemo da se ona prva može i u lokalu posvetiti, pa da ih ima koje su postigle čak savršeniju ljubav prema Bogu i bližnjemu od pokoje redovnice, a možda i od mnogih od njih. Ali će ipak redovnički stalež kao takav, zbog svoje posebne strukture i zbog toga što u njemu vladaju posebno povoljni uvjeti za ostvarenje potpunije i radikalnije ljubavi prema Bogu, Crkvi i narodu, ostati uvijek mjesto gdje se ta ljubav »intimnije« ili »potpunije« i živi, kako se izražava sam Sabor (LG 44).

I sada dolazimo na ono odlučujuće u biranju nekog životnog puta. Ne biram si prvenstveno ja sam. Ne bira tvoja prijateljica ono što joj se svidjelo. Bog bira za nas i poziva nas. Naše je da to otkrijemo, pa pošto smo otkrili što Bog od nas hoće, da to bez izmicanja vlastitim izborom potvrdimo i prihvatimo spremno, radosno i velikodušno. To znači dati se na život Ljubavi koja poziva. Motivacija s kojom netko stupa, recimo, u Karmel ili u brak, jest ono odlučujuće za smisaonost i vrijednost njegova koraka. A ta je motivacija: ne što ja, nego što Bog za mene hoće; On mi je to u ljubavi spremio. Ja treba da u ljubavi prihvatim i ljubav živim. Izvanjska strogost, određene vježbe, dnevni red dobivaju svoje pravo značenje i vrijednost od te unutrašnje jezgre. Bogu nije važno vanjsko djelo, uspjesi, pljesak ljudi, nego ljubav, tj. srce i duh što mu ga poklanjamo. Jer je tvoja prijateljica birala po tom pravilu, razumijem da je »sretna što ju je Bog odabrao baš na takav put«. I ti s njom budi sretna!

LJUBAV NA »DRUGI NAČIN«?

Pročitala sam vaš odgovor Zvjezdani pod naslovom: »Nije li besmisleno danas ući u zatvoreni samostan?« Nisam zadovoljna. Redovnički ste život previše stavili pod nazivnik ljubavi i time ste ga prenaglasili. Htjeli ste reći da je to život ljubavi na drugi način? A ipak mi nije jasno kakva je zapravo razlika između našeg svjetovnog zvanja i redovničkog? Vi ste iznijeli neke vidike, no željela bih da to bude očevidnije. Ispada kao da je redovnički život daleko iznad svjetovnog.

Drugo što me ne zadovoljava: niste opravdali čemu uopće kontemplativni život u Katoličkoj Crkvi? Nisu li to ljudi izmislili, pa su onda isto proglasili kao »volju Božju«? Danas zaista nije lako uočiti potrebu kontemplativaca, koji ništa aktivno ne rade. Kako oni djeluju na progresu svijeta? U čemu je zapravo njihova prava aktivnost, osim njihova osobnog egoističkog ‚posvećenja'

Hvala na odgovoru!

Marijana

Veliš da sam redovnički život previše stavio pod nazivnik »ljubavi«, pa da sam ga time »prenaglasio«. Nije ti jasan taj »život ljubavi«, ali ne na isti način kako se to provodi u braku, nego »na drugi način«? Iz mog odgovora je bjelodano da u Crkvi postoje dva staleža ili dva načina života: »svjetovni« i život evanđeoskih »savjeta«, koji mi konkretno označavamo kao život u čistoći, siromaštvu i poslušnosti. Kako u bračnom staležu,

tako i u staležu savjeta treba ostvarivati načela kršćanske savršenosti. Znači, treba živjeti »po ljubavi«, »iz ljubavi«, »za ljubav«. Radi se, dakle, o dva različita načina ostvarivanja kršćanske ljubavi. Time je redovnički život zaista »ljubav na drugi način« negoli u svjetovnom staležu. Zasad da naglasim jednu razliku: u bračnom staležu se živi ljubav i na tjelesnom planu kao nešto bitno, dok se u redovničkom životu, s obzirom na taj tjelesni vid ljubavi, provodi slobodno izabran i dragovoljan doživotan post »radi kraljevstva Božjega«. U tom je odreknuće, ali i nova plodnost »na drugi način«. Želim to još objasniti.

Jedan način »ljubavi«, dakle, žive svjetovni ljudi u braku. Oni slijede Krista kroz brak, kroz svoje profesije, službe, zaposlenja i dužnosti. Oni ne žive svoju ljubav u kršćanskom smislu, niti slijede Krista ako to ne ostvaruju u vjeri i u nadi, ako se ne krijepe na izvorištu sakramenata, napose Euharistije i Pomirenja, ako ne nastoje ostvarivati ciljeve zajednice kojoj pripadaju: zajednice obitelji, uže ili šire zajednice društva i Crkve. Naša braća u svjetovnim zvanjima okrenuti su prema svijetu, rade i žive za izgradnju svijeta. Bojim se da ćeš odmah shvatiti da je to »manje vrijedno«. Nipošto! Druga božanska osoba — Isus Krist — utjelovljenjem, smrću i uskrsnućem rekao je ovom svijetu svoj definitivni DA. Svijet nije proklet ni odbačen, nego spašen i prihvaćen, u Krista ugrađen, okristovljen. Ljudi u svjetovnim zvanjima zajedno s Kristom ostvaruju vrednote svijeta. Te su vrednote dobre i svete jer ih je isti Gospodin Isus Krist prihvatio i definitivno potvrdio. Time je kršćanin pozvan da radi na izgradnji i razvoju svijeta »poput kvasca« u tijestu, poput »duše u tijelu«, poput »unutrašnjeg i sržnog« u tom izvanjskom i materijalnom (usp. AA 2; GS 34).

Drugi način »ljubavi« žive ljudi u staležu savjeta. Oni slijede Krista na »nov način«. Taj novi način, koji postoji od Krista ovamo, sastoji se u ostvarivanju nepo-

sredne ljubavi Božje prema čovjeku. Što želim reći? Evo! U svjetovnim zvanjima se Božja ljubav prema svijetu doživljava na »materiji ovoga svijeta«. Time je »vrhunaravnost« iste ljubavi kao prikrivena velom materije i brige za materijalno. Stalež savjeta tu ljubav »jasnije« i »više« objavljuje. I upravo zbog toga mora postojati u Crkvi neko »simboličko« stanje, koje se odriče tih svjetovnih vrednota. Tim se odricanjem posvjedočuje da iste svjetovne vrednote po sebi nisu kadre iznuditi »vrhunaravno zajedništvo« između Boga i čovjeka. Takvo »simboličko stanje« je upravo stalež »savjeta« ili redovnički život, koji živi ljubav u dragovoljnoj čistoći, siromaštvu i poslušnosti.

Kao što su sakramenti, napose Euharistija, bogoštovno-vidljivi znakovi ljubavnog sjedinjenja Boga i čovjeka — a to je sjedinjenje ostvareno već po Isusu Kristu, te će se na neopoziv način pojaviti o Njegovu ponovnom dolasku — tako je i stalež »savjeta« moralno vidljiv znak tog nazočnog sjedinjenja u ljubavi između Boga i čovjeka. Isto će se sjedinjenje savršeno očitovati u budućem životu. Prema tome se stalež savjeta ili redovnički život ima shvatiti ovako: on ima zadatak u Crkvi i u svijetu da simbolički — kao u znaku — proživljava već sada, a za budući život predoznačuje savršenstvo spasenog čovjeka ili savršenstvo spasenja u Isusu Kristu. Druga tumačenja nisu dostatna.

Postoje, prema tome, dva puta nasljedovanja Krista, dva načina proživljavanja ljubavi, dva staleža. Jedan se način ostvaruje kroz svjetovna zvanja, drugi kroz stalež savjeta. Ali važno je ovdje naglasiti da jedan stalež uvjetuje drugi. Kako »uvjetuje«? — pitaš. Evo! Svjetovnim se staležom potvrđuju vrednote ovoga svijeta; taj stalež prihvaća svijet i sve što je na njemu vrijedna zato što ga je Bog u Isusu Kristu prihvatio i neposredno mu se u potpunosti i definitivnosti predao. Ali upravo pod tim vidikom »predanja Boga svijetu« svjetovni stalež zahtijeva stalež savjeta. Zašto? Zato što stalež savjeta to »neposredno predanje Boga ljudima« simbolički kao u znaku proživljava i predoznačuje. No vrijedi i obratno: time što stalež savjeta simbolički kao u znaku proživljava i predoznačuje vrhunaravnu ljubav Božju prema svijetu, zahtijeva se postojanje svjetovnog staleža, kome je zadatak da potvrdi i ostvari svjetovne vrednote, a koje je Bog svojim predanjem u Isusu nosiocu Spasenja definitivno prihvatio i potvrdio.

Oba su, dakle, staleža potreba Crkvi. Oba su usmjerena prema »kršćanskom savršenstvu«, oba ostvaruju poziv na »potpunu ljubav«, ali zaista nije im isti način.

Nadalje, pitaš me »čemu u Crkvi kontemplativci«? Nisu li ih »ljudi« izmislili, pa taj oblik života proglasili onda »voljom Božjom«? Ništa »aktivno« ne rade, nego se brinu oko »egoističkog posvećenja« ... Moj odgovor je kratak: iz samog smisla ljudskog rada izlazi da u Crkvi moraju postojati i kontemplativni redovi, jer su oni »simbol« ili »znak« pravog smisla ljudskog rada. Naš rad, naime, ima dva lika: nevidljivi ili unutrašnji, ovaj vidljivi ili izvanjski, tj. rad ukoliko je u sebi čašćenje Boga i ukoliko je radi čovjeka. Opasnost je da rad vršimo samo »radi čovjeka«. Zbog toga treba simbolički djelotvorno proživljavati što je zapravo rad u najdubljem svojem smislu, tj. služenje Bogu i odavanje časti Bogu. Upravo taj unutrašnji vid rada — više negoli ostali redovnici — izvršavaju i tako ostvaruju kontemplativci, zatvorene sestre iza rešetki, kojima ti i mnogi kršćani ne vidite više vrijednosti u Crkvi. Oni, dakle, izvršavaju rad »druge vrste«. Nije važno kakav je to rad izvana: rad u kuhinji, spremanje soba, molitva po sedam sati na dan ... Svakako, to je stvaralačko i slobodno oblikovanje svijeta iznutra u najvišem smislu riječi, u predoznačivanju vječnosti, za koju smo svi određeni i prema kojoj svi — htjeli ili ne htjeli — idemo. Jasno ti je da se ta »aktivnost« ne može mjeriti statistikama, nego se proživljava u vjeri i u nadi. Jasno ti je iz rečenoga da je to najizvrsniji rad na »progresu svi-

jeta«; to je »oduhovljenje svijeta«. Jasno ti je također da je takav život sve drugo samo ne »egoistički način posvećenja«. To je, čini nam se, najveći altruizam koji se na globusu susreće: »ljubav na drugi način« za čovjeka i za svijet, ali bez ikakvih utjeha izvanjskih vidljivih uspjeha.

BRAK

OSTALA JE TRUDNA — MORAM LI JE UZETI?

Hodao sam s djevojkom s potpuno ozbiljnim namjerama. Tijekom vremena uvidio sam da zbog različitih životnih stavova ne bismo mogli ostvariti harmoničan brak. U trenucima kad se nazirao kraj naše veze počeli smo, dijelom zbog moje slabosti, dijelom zbog možebitne želje djevojke da me zadrži, kao i zbog okolnosti koje su nudile njezine materijalne prilike, prakticirati petting, ali tako da je moja djevojka i dan-danas »virgo intacta« — netaknuta djevica. No ona je trudna. I ja ne vidim da bih mogao biti otac djetetu. Katolici smo i ne pomišljamo na abortus. Osjećam i nakon mnogog razmišljanja da ne mogu ući s njom u brak. Često sam dolazio na sastanak s odlukom da to više ne činimo jer mi je to izgledalo besmislenim, ali te iste volje nije bilo i kod moje djevojke. Htio bih se u toj svojoj teškoj situaciji ispravno i iskreno pred Bogom usmjeriti glede mogućnosti osnivanja bračne zajednice i glede mog odnosa prema djetetu.

N. N., student

U početku si je mislio uzeti. Niste se bili još dovoljno upoznali. Kasnije si uvidio da vas razdvajaju različiti životni stavovi, pa si posve pravilno zaključio da ne biste »mogli ostvariti harmoničan brak«. Ako među partnerima nema slaganja u bitnim idejama, temama, stavovima, pogledima u onome, na primjer, što se odnosi na ideološku, političku, društvenu orijentaciju, na životne ideale, na religiozna usmjerenja i uvjerenja,

na ćudoredne stavove, planiranje obitelji, broj djece, na osjećaj pravde, vrednovanje događaja — jasno je da im nedostaje jedna od bitnih oznaka prave ljubavi. Ako se ne može doći do tih bitnih zajedničkih stavova ni nakon ponovnih ozbiljnih pokušaja, tada razboritost i životna mudrost traže da se raziđu. I zato su tvoje uviđanje i zaključak bili ispravni. Dakako, ostalo je još pitanje načina kako to izvesti; ljubav i humanost traži u takvim slučajevima finoću i delikatnost, iako definitivnost u odlučnosti.

»U trenucima kad se nazirao kraj« vaše veze, a budući da su posrijedi bili objektivni razlozi, bilo je nerazborito dalje nastavljati afektivne međusobne odnose. Partneri koji ne podnose niti će kasnije podnositi neka svoja različita bitna uvjerenja, a ni kasnije u praksi neka odnosna ponašanja prema tim uvjerenjima, moraju shvatiti, osobito jer su vjernici, da se u stvari radi o životnim vidicima prvoga reda. Na njima počiva sreća ili nesreća njihova zajedničkog života. O njima ovisi čak i sama vječnost partnera. Priznaje se, kako sam napomenuo, da sam način kako ostaviti jedno drugo, osobito potpunim prekidom afektivnosti, zahtijeva veoma delikatno, ali u isto vrijeme jednako odlučno ponašanje. No ima i drugih važnih životnih situacija kad disciplina i nadvladavanje vlastitih osjećaja mogu na nas stavljati tvrde i neumoljive zahtjeve.

Umjesto da ste se u kritičnom trenutku odijelili i fizički, i duhovno, i emotivno, upadoste u klupko. Kad ste morali radikalno prekinuti sa sastancima, telefonskim razgovorima, s onom opasnom tendencijom »još samo jednom«, u kojoj je samokontrola sve teža; kad ste morali neminovno prekinuti s uspomenama i težnjama naravi, sa slikama fantazije, pismima, darovima, fotografijama i slično; kad ste se morali pozitivno usmjeriti prema drugim osobama, prijateljima, prema zdravom i otvorenom društvenom životu, lijepim uspomenama i svemu onome što bi neutraliziralo težnju za osamljenošću, tugom, utučenošću, osjećajem nesposobnosti i malovrijednosti, frustracijom — vi ste nesmotreno upali u veće zlo; u petting kao u neku »nadoknadu«, kao »hvatanje za slamku« da »spasite« svoje zajedništvo, kao iluzornu mogućnost da se održite na putu prema braku. To je bila varka. Takvim se načinima ništa ne spašava, sve se samo još više razara.

S jedne strane, veliš da je i danas »virgo intacta« — netaknuta djevica. A misliš li istinski da je ostala »djevica«? Može li se ostati djevica nakon prakticiranja pettinga? Biološki vid ili fizički integritet pri tome malo vrijedi. Neka djevojka može izgubiti svoj fizički integritet iz uzroka koji su neovisni od njezine volje — kao neka urođena anomalija, povreda himena nekim incidentom, povreda pretrpljenim nasiljem i slično, a da ipak ostane »djevica« u potpunom značenju te riječi. I obratno, neku djevojku koja se svojevoljno podala bilo kojem čovjeku, ali tako da pri tome njen anatomski integritet nije bio povrijeđen, očito više nitko ne može nazivati »djevicom« u osnovnom značenju toga izraza. Izraz u prvom redu ne označuje biološku cjelovitost, nego moralnu cjelovitost osobe, duh i spremnost da se otkloni svaki individualistički oblik seksualnog zadovoljavanja. Inače, izraz »djevica« može se upotrebljavati još samo karikaturistički ili posve u materijalnom smislu.

S druge strane, veliš, ostala je »trudna«. »I ja ne vidim da bih mogao biti otac djetetu« — zaključuješ. Jesi li posve siguran u tu svoju konstataciju? Jesi li posve siguran da nije moglo ni na koji način doći do oplodnje? Je li vaš način provođenja pettinga apsolutno isključivao mogućnost začeća? Nadalje, jesi li posve siguran u njenu vjernost? Ne može li to biti prikladan trik? A nije li posrijedi pitanje »pokrića«? Mislim da se u stvari ne radi o malom i neznatnom pitanju. To je, dakako, u svemu tome sržno što ti stvara stotinu glavobolja. Zaista, problem nije nipošto jednostavan.

Ipak je lijepo što ne pomišljate na najgore: na ukidanje trudnoće. Inače bi slijedila fatalnost na fatalnost. Jasno vam je da ne možete ući u brak. Ali oboje ste veoma slabi: jednako i ti i ona, zbog okolnosti koje si naveo. Dok se ti prema njoj postavljaš kao slabić, ona, kažeš, nema više volje da to prekine. Možda je pridošao i interes. No to se ne može ustvrditi bez sigurnih dokaza. Pohvalno je ipak, mada nakon svega može izgledati karikirano, da se želiš kao katolik-vjernik »ispravno i iskreno pred Bogom usmjeriti«, s obzirom na dva bitna pitanja: »osnivanje bračne zajednice« i »odnosa prema začetom djetetu«.

Ne uzimam sada u obzir mogućnost da dijete nije tvoje. Kad ne bi bilo tvoje, još si uvijek u savjesti obvezan da se djevojci ispričaš i zamoliš je za oproštenje što si upao u takav način odnosa (petting), pa si i nju u tome podržavao. Potrebno je da se izmiriš s Bogom i sa svojom savješću. Ali ako je dijete tvoje, pitamo se, da li je trudnoća sama po sebi dovoljan i odlučujući motiv radi kojega naravni roditelji djeteta koje se ima roditi moraju svakako ući u brak?

Da se uzmu iz obzira, a ne vole se, iz stida, a ne slažu se, bilo kakvom prisilom ili iz bilo kakvog interesa, bio bi nov nesmotren korak. U stvari manjka temelj braka: autentična zrela ljubav, kakva se neminovno traži — danas i prema crkvenim dokumentima — za valjanost braka. Sigurno, najbolje bi rješenje bilo da se u takvoj situaciji dvoje dogovorno i u punoj slobodi što prije uzmu, ukoliko njihova ljubav nije razorena i ukoliko ima čvrste nade da će ta ljubav porasti i doći do svoje zrelosti. Inače, nikad se to ne bi smjelo dogoditi, da se, naime, uzmu samo zbog nastale trudnoće. Tu moraju postojati i drugi mnogobrojni pozitivni faktori. U svakom slučaju treba da postoje krajnje važni uvjeti prije nego takvi partneri donesu odluku za brak: u oboje njih treba da postoji bitno afektivno međuslaganje i razumijevanje, normalne mogućnosti zajedničkog života, sposobnost odgajati djecu; sve to iz ljubavi i u ljubavi, koja se ne može odglumiti, niti stvarati umjetno, a najmanje se može poroditi ili uzrasti pettingom.

Prema tome, ne smije se na svaki način iznuđivati rješenje slučaja, niti rođaci, prijatelji ili sami roditelji smiju zastrašivati one koji su tako pogriješili. Da se uzmu i uđu u brak, smije se, dakle, savjetovati samo u slučaju ako je takva odluka donesena kao prirodan zaključak njihovih zajedničkih odnosa.

A što je s djetetom? Ako je odluka protiv braka, ako manjkaju najvažnije premise za vedar i siguran zajednički život, naravni otac djeteta mora znati da je u savjesti dužan pomagati svoje dijete tako dugo dok ono ne bude osigurano s drugih strana. Radi se ne samo o novčanom pomaganju nego i o pošteno prihvaćenoj brizi za prikladan odgoj. Radi se o očinskoj ljubavi koja mora dijete pratiti kroza sav život kako ono ne bi nikada palo u stanje moralne ili materijalne napuštenosti. A budući da takva djeca u sebi redovito nose traume, za njih je potrebna mnogo veća briga nego se to redovito događa. Potrebna im je mnogo veća ljubav negoli se to ostvaruje, jer je inače opasnost da se krivnjom oca i majke nikad ne razviju u skladne zrele ličnosti.

MOGU LI SE PROMIJENITI?

Život mi je tmuran poput sivih zamazanih gradskih ulica. Beznadna sam. Osjećam se starom i iscrpljenom kao da mi je blizu svršetak. Dani su mi strašni: umor na radnom mjestu i kad se vratim kući, dosadan muž i ukućani, osamljenost, strah pred budućnošću, bol zbog toga što je X. s kojim sam radila iskreno volio svoju ženu, što mu se nisam usudila približiti. Pred prijateljicom često plačem.

Vidim kako mi lice danomice sve više stari. Nekad me zahvati strah da ću svršiti ove godine. Htjela bih pomagati starcima u susjednoj ulici, ali ništa od toga. Život mi se gubi u tisuću sitnica. A ja uvijek samo mislim na sebe, nemarna u poslu, s velikim težnjama da budem voljena, da plačem, da se glupo smijem, da me svi razumiju, da mi pomažu.

Sedam godina radila sam s X. na istom radnom mjestu. Zavoljela sam ga. Nisam mu to rekla. Uvijek sam željela da mu se približim. Puštala sam maha osjećajima, mašti, sanjarila sam, bez obzira na Božji zakon. Hvatala sam samotne prilike da mu nešto progovorim, dadnem. Bio mi je neusporedivo draži od moga muža. Jednog dana stradao je u automobilskoj nesreći. Moja je samoća sada strašna. Potajno plačem. Sve mi je glupo, prazno, apsurdno.

Mogu li se promijeniti? Pokušala sam, ali bez uspjeha. Nastojala sam zaboraviti i prebaciti se na druge probleme, no nije išlo. Tražila sam i Boga, ali ga nisam nalazila. Sad više nemam ni pravih suza. Tupa sam, a od muža se sve više udaljujem.

Marijana

Čini mi se, vi ste melankoličan tip. Za svakoga vrijedi, a za tugaljive posebno: samoga sebe treba prihvatiti onakvim kakav već jesi, dakako, ne izolirana od okolnog svijeta, nego ugrađena u konkretne prilike obitelji, kuće, okoline, radnog mjesta, svih međuodnosa. To je važan princip životne filozofije. Dakle, vrijedi i za vas: prihvatite se takvom kakva jeste i pokušajte na sebi učiniti što se može. Vrijeme mnogo toga liječi. Radimo li na sebi, postajemo zreliji, uravnoteženiji, osjetljiviji za druge, otvoreniji pozitivnim vrijednostima života. A život je zadatak koji valja riješiti. Ne smijemo dopustiti da nas pregazi, slomi, pokopa. Nije sve tako crno kako se ponekad čini. Dobrom voljom i Božjom pomoću može se mnogo toga postići. Zato kršćanski optimizam!

Jasno, vi ne možete fizički postati druga osoba; ponovno se vratiti na svoju šesnaestu ili dvadesetu. Vaša visina, izgled, fizičke osobine nisu u vašoj vlasti. Lice, oči, nos — protiv vaše volje — pomalo stare. Kozmetika nešto mijenja, no ne mnogo. Skine li se koji kilogram, to ne znači puno. Sve se to postiže s mnogo napora i s malo koristi.

Ne možete mijenjati ni sposobnosti svoje naravi: takve ste prirode, ćudi, inteligencije, naobrazbe... Sigurno, teško je prihvatiti sebe manje nadarena, manje duhovita, profesionalno manje spremna. Htjeli ste mnogo toga postići, ali nije uspjelo. Zarobiše vas sitnice, velite. Godine se nanizale, a rezultati su jadni. Nekad vam se činilo da će biti lako, ali ste pred poteškoćama klonuli, pali u malodušnost.

Tragedija je što se nikako niste pomirili s činjenicom da ste takvi i da ne možete biti drukčiji ni fizički, ni sposobnostima, ni karakterno. Ako je netko melankolik, nikad neće postati posve vedar i spontano nasmijan tip. Radi li na sebi ustrajno, godinama, postat će zaobljeniji, manje težak drugima, s više ljubavi i otvorenosti, dobrohotnosti, mekoće i finoće, ali karak-

ter neće nikad posve promijeniti. Sve se može usavršiti, ništa kompletno promijeniti.

Ipak razlikujte! Na moralnom području čovjek se zaista može, pa nekad i mora, kompletno promijeniti, postati drugi, nov čovjek, onakav kakva je propovijedao Krist Gospodin. Ukoliko netko dulje vrijeme stanovitom upornošću radi na sebi, može mnogo postići, može zaista postati bolji i prema sebi i prema drugima, otvoreniji, velikodušniji, čovjek koji se daje drugima. Inače je opasnost da s godinama sve više tone u egoizam, da se sve više vrti oko sebe, bolesno samo misli na sebe i na svoju »malu sreću«, za kojom plače jer nije onakva kakvu je zamišljao. To stanje ide do prave bolećivosti, samoživosti, tuposti.

Spominjete radno mjesto i ljubav prema pokojnom X, mužu tuđe žene. Radi se o pravoj prijetećoj napasti našega vremena, koju mnogi olako shvaćaju: dnevno osam sati na radnom mjestu jedno uz drugo, tuđi muževi uz tuđe žene, mjesecima, godinama. — To je prava napast koju valja uočiti i za koju se treba izgraditi. Tuđa žena i tuđi muž žive na radnom mjestu velik dio svoga života (najsvježiji dio), da bi za bračnog druga, za kuću, za djecu ostali još samo umorni i teški popodnevni i kratki večernji satovi; satovi koji se odvijaju nakon službenog napetog vremena, kad se dnevna nervoza nakupi, kad nastaje opuštanje, kad dolazi do praskanja, pogotovo jer kod kuće umjesto zasluženog odmora, redovito čekaju mnogobrojni poslovi, počevši od spremanja ručka, uređivanja stana, do pranja rublja i slično. Večer se ispuni kojim izlaskom, posjetom, TV-programom, i dan je krcat, preko mjere nabijen.

U tih osam radnih sati godinama jedno uz drugo sve izađe na vidjelo; svatko se očituje kakav jest, ništa ne ostaje skriveno. Žena, ako je kod kuće neshvaćena, ako joj muž nije onakav kakvog želi, počinje tuđeg muža s kojim radi doživljavati kao jedino biće koje je savršeno poznaje. Pred njim si sve dopušta: on je jedini na svijetu koji zna sve njezine tajne, zanose, potištenosti, ludosti, čitavu skalu osjećaja, misli, reakcija, stavova. Kuće su im daleko. Kontrole nema. Među njima se pomalo stvara nova svojevrsna zajednica. Ta se »veza na radnom mjestu« produbljuje i proširuje na svim nivoima i pravcima na račun »zakonite veze« kod kuće s bračnim drugom, s djecom, s obitelju.

Nisu li im načela čvrsta, nije li takvo prijateljstvo na višem nivou, moguća je teška podvojenost osjećaja, volje, podvojenost ljubavi, života — kao svojevrsna razdvojenost ličnosti. Time se dolazi do uvjerenja da su se stekla »prava« jednog prema drugome, koja u stvari ne postoje. Nitko nema prava izgraditi ljubav na svakodnevnoj osamsatnoj odsutnosti zakonite ljubavi!

Pokušajte ponovno otkinuti svoje osjećaje od pokojnika X. i iskreno se, u svježini ljubavi, predati svome mužu, dužnostima obitelji, potražiti one starce u susjednoj ulici i donijeti im malo sunca, potražiti Krista Gospodina i novo prijateljstvo s njime, pa makar u početku to bilo i uz cijenu težeg odricanja. Bez toga ne ide! Treba nastojati promijeniti se. Violinist, pijanist, športaši dugo uvježbavaju. Jeste li i vi dugo uvježbavali? Gospodin ne ostavlja nijednog čovjeka ako on ne napusti njega.

JESTE LI SE ISPRAVNO VOLJELI?

Svečano smo se vjenčali u crkvi N. u Zagrebu. Prije toga smo tri godine hodali. Voljeli smo se, ali i uvijek svađali. Naše su svađe počele gotovo od prvih dana našega poznanstva. Izdržali smo u braku svega dvije godine. Onda je on otišao s drugom, a ja živim sama s djevojčicom. Život mi je uništen. O svemu razmišljam. Sigurno smo negdje pogriješili, no nije mi jasno gdje. Biste li mi mogli nešto reći o našoj pogreški? Iako meni više ne može koristiti, željela bih, kad odraste, upozoriti svoju kćerku da joj se ne dogodi isto.

Zdenka

Pitanje je, gospođo, kako ste se voljeli? Jeste li se ispravno voljeli? Negdje je bila pogreška, čak u početku, jer ste se od početka svađali. Brakovi redovito ne uspijevaju, jer ljubav u dva osnovna vidika nije bila onakva kakva je trebala da bude.

Prvi vidik je način »hodanja« ili vođenja ljubavi prije braka. Tu se mnogo griješi. Afektivni ili osjećajni izražaji među osobama koje se spremaju na ženidbu čine vrijednost tako dugo, dok ostaju u granicama ljubavi i procesa uzrasta međusobne povezanosti osoba kao osoba. Radi se o tome da se osjećaji zadrže u takvoj mjeri i jačini da ne prelaze okvir čestitog služenja prirodnom uzrastu ljubavi. U protivnom slučaju, ukoliko izražaji nježnosti postanu sredstva uzbuđivanja i spolnog zadovoljavanja, pretvaraju se u elemente koji koče, zaustavljaju, blokiraju i obaraju međusobnu ljubav. Zato takve načine nježnosti treba označiti kao rušilačke, a s etičke strane nisu dopušteni.

Veoma se često događa da se oba zaručnika zavaravaju misleći da takva erotska uzbuđivanja učvršćuju njihovu ljubav sve dotle da zauvijek protjeraju opasnost da jedno izgubi drugo. Međutim, stvarnost je sasvim drukčija: erotsko igranje prilično brzo svršava zaustavljanjem normalnog procesa približavanja dviju osoba, da ih neminovno sve dublje udalji jednu od druge. Mladi redovito na to ne misle; takvim načinom zapravo svako od njih egoistički traži sama sebe, svoje zadovoljenje.

Još s većim razlogom treba odstraniti potpune spolne odnose među zaručnicima. Na temelju iskustvenih podataka koje donose stručnjaci, pribjegavanje potpunom odnosu među kandidatima za brak nije nikad poboljšalo njihove uvjete ljubavi, niti je zaštitilo njihov afektivni život, nikad nije poslužilo kao dokazni materijal u smislu vjernosti i sposobnosti da zajedno žive. Radi se u stvari o teškoj zabludi i slabosti. Takvo ponašanje gotovo uvijek svršava i kod nje i kod njega, a osobito kod njega, oslobađanjem od bilo kakvih ograda, traženjem užitka i kultom užitka.

Time si sami sve više sužuju mogućnost pravog duhovnog međusobnog zajedništva i onemogućuju sazrijevanje ljubavi. Ne radi se o bilo kakvoj »ljubavi«. Ta riječ ima mnogo krivih značenja. Radi se o tome što se na takav način njezin duh i njegov duh, kao najizvrsniji dio njihovih osoba, neće naći u punom skladu i jedinstvu, bez čega nema ni međuradosti, ni stalnosti u braku, ni nepatvorene sposobnosti odgajanja djece, ni slaganja u obitelji, ni povjerenja, ni mira.

Tu je razlog mnogih svađa, brodoloma brakova, pa makar to bilo i nakon deset ili petnaest godina zajedničkog života. Tu je razlog da su mnogi već prije braka postali jedni drugima dosadni, obični, da se svađaju i ne podnose. Takvi ne bi smjeli ući u brak, jer nemaju šanse da uspiju.

Drugi vidik je način »izgradnje« svoje buduće bračne zgrade. Mnogi mladi nemaju ni pojma da brak treba izgraditi na pet temeljnih stupova, od kojih ni jedan ne smije uzmanjkati.

Gotovo redovito počinje s tjelesnom biološko-fiziološkom privlačnošću. Taj je temelj važan. Bez njega nema ni najsvetijeg kršćanskog braka. Ali s time se daleko pretjeruje. Ako je brak položen samo na taj temelj, koliko god on i ona bili tjelesno usklađeni, jedno drugome tjelesno privlačni, brak će se prije ili kasnije srušiti. Na samom tom temelju on ne može opstati. Tjelesna privlačnost od svega najbrže prolazi. Pa kad iza nekoliko godina jedno drugome nisu više zanimljivi, što onda? Budući da to nisu naučili prije i budući da ni tada ne traže ohrabrenje u vjeri i u Bogu, slijedi katastrofa.

Drugi je temelj ekonomski. Na prvi pogled nevažan. No ako ga bračni drugovi nisu prije braka dobro postavili, brak je u opasnosti. Muž ekonomski ne smije biti ovisan o njoj ili o njezinima. Ona opet ne smije biti toliko obuzeta idejom »što više zaraditi« da zanemari ono »biti žena i majka«. Ravnoteža u tom pogledu od bitne je važnosti za stabilnost braka; mladi moraju o tome voditi brigu prije nego će stupiti u konačnu vezu.

Treći je temelj afektivno-erotski. Tu se ne radi o prekoračivanju granica, o čemu smo već prije govorili. Radi se o prisutnosti onoga što se zove očitovanje čuvstava i nježnosti među zaručnicima, a kasnije među supruzima. I radi se o onome što ta očitovanja prati na posve spontan i plemenit način. Sve dok takva čuvstva ne blokiraju jedinstvo duhova, ona su prirodna i tipična za afektivno stanje zaručnika. Ni s moralne strane nema im prigovora. A u samom braku to je jedan od osnovnih temelja za čitav život, pa ako izostane, a nerijetko ga nestaje čak prije stupanja u brak, sam će brak i opet ostati u zraku. S godinama taj se vidik sve više očituje razumski, no on mora biti prisutan kroz život supruga.

Četvrti je temelj razumsko-prijateljski. Ljubav dvoje koji se uzimaju ili su se uzeli treba da je toliko prožeta razumom da oni kao najprisniji prijatelji mogu o svemu razgovarati bez poteškoće. Oni treba da su si najbolji, najintimniji, najbliži prijatelji, koji razumno prilaze svim pitanjima života, zajedničkog planiranja, kulture, vjere, nacionalnosti... Sve zajednički rješavaju. Ako treba, nemaju poteškoća i satima trijezno o svemu govoriti, jer nema tako tijesnog, tako dubokog, toliko otvoreno iskrenog prijateljstva kao što bi ono moralo biti između muža i žene. Često se ne misli koliko je taj temelj važan za vođenje normalnog i sretnog zajedničkog života. Tu je sadržano ono što nazivamo »iskrenost« i »povjerenje«.

Peti, napokon, temelj jesu djeca. Prije braka treba djecu predvidjeti, o njoj se dogovoriti, živjeti za taj veliki zajednički cilj — plod svoje ljubavi. Inače je opasnost, dođe li do ponovnog začeća, da muž baci prsten s prijetnjom: »Ili abortus ili razvod!« Statistike kažu: brakovi koji ne žele djecu gotovo redovito propadaju. A od brakova rastavljenih s djecom: 63 posto je s jednim djetetom, 42 posto s dva djeteta, 13 posto s troje djece.

K svemu ovome za nas kršćane dolazi vjernost Evanđelju, sakramentalnom životu, povezanost s Bogom kroz molitvu, dobra djela, služenje drugima.

Vaša je, gospođo, situacija teška. Treba je požaliti. Nažalost, u toj sudbini niste sami. Možda ćete u ovom razlaganju pronaći razlog sloma svoga braka. Obično bude više tih razloga. Daj Bože, da naši mladi zrelije ulaze u svoju doživotnu vezu, da budu pripravniji na otajstvo svetosti sakramenta ženidbe! A vi nastojte svoj život unovčiti služeći drugima!

MOŽE LI »DOBRA NAMJERA« POSVETITI »ZLO SREDSTVO«?

Zbunjuje me slijedeći slučaj. Moja kolegica na radnom mjestu nedavno se rastavila od muža. Uvijek je željela dijete, ali se muž protivio. Sada, napuštena i osamljena, moli jednog oženjenog kolegu s radnog mjesta da joj pokloni dijete i tako ukloni tugu i besmisao njena života. Ona ne misli kolegu otimati njegovoj zakonitoj ženi, niti raskidati njihov brak, samo želi od njega dijete. Dotični kolega misli da bi tako utješiti ožalošćenu i donijeti joj radost bio s njegove strane veoma humani čin. Ne vodi brige o preljubu prema svojoj ženi, a niti o tome da će imati vanbračno dijete. On smatra da je utješiti napuštenu moralniji čin nego paziti na nekakve norme o preljubu. Usput rečeno, oboje su kršćani i idu u crkvu.

Mi smo na radnom mjestu međusobno raspravljali o njihovoj namjeri i nismo se složili. Čini se da su simpatije uz njih. Što vi kažete?

B. Z.

Ne čudim se što te slučaj zbunjuje, to više jer su oboje kršćani. Zapravo se susrećeš s »moralom namjere« ili s »moralom bez normi«, kojim se oni u praksi vode a da nisu ni svjesni toga. U čemu je takav moral, govorim malo dalje. Oni se žele voditi »dobrom svrhom«. Ta život je rastavljene kolegice tužan, prazan i besmislen. Treba je »utješiti«, pružiti joj mogućnosti da dobije vlastito dijete jer ga toliko želi. Svrha je —

uzevši je za sebe — »dobra« i »humana«: »utješiti napuštenu ženu«, »izbaviti je od očaja«.

Ali kakvo se sredstvo za to misli upotrijebiti? Ona je »rastavljena«, a on je »oženjen«. O njem kažeš da »ne vodi brige o preljubu prema svojoj ženi, a niti o tome da će imati vanbračno dijete«. Oboje su vezani prema bračnom drugu obvezom pravednosti, ako već ne ljubavi. Kolegice i kolege koji s njima simpatiziraju reći će: »Što ima na tome zla ako su se oni dogovorili i ako oni zaista jedno drugome žele dobro? Nije li važnije njihovo subjektivno uvjerenje, dok oni smatraju da čine dobru stvar, nego gledati na zapovijed o preljubu? Muž je s njom ionako raskinuo, a kolega je spreman učiniti što ona od njega traži. Istina, žena kolege — kad bi čula — podigla bi revoluciju. Ali zar nije mudro da žena o tome ništa ne zna?« Tako ljudi, pa i kršćani, nerijetko stvari sasvim krivo postavljaju i krše osnovne vrednote, vodeći se subjektivnim netočnim uvjerenjima.

I on i ona i njihovi simpatizeri na radnom mjestu postavljaju »namjeru« ili »nakanu« iznad vrijednosti »objektivnog djela«. »Utješiti ožalošćenu« postavlja se iznad »ne čini preljuba«, pa tako ljubav prema čovjeku, kažu, treba da stupi ispred zakona. Međutim, ako se u razlučivanju moralnog dobra vodimo samo subjektivnim uvjerenjem, onda više ne možemo naći zajednički govor o onome što je »moralno dobro«, a što »moralno zlo«. Sve bi moglo biti i dobro i zlo: ubojstvo, silovanje, preljub ... Tu je objektivno djelo obezvrijeđeno do neznatnosti, a subjektivno uvjerenje pojedinca uzdignuto do najviše mjere. Takva etika uzdiže načelo: »Svrha posvećuje sredstvo«. Važan je motiv, a ono što se pred čovjekom pojavljuje u prostoru i vremenu ne vrijedi ništa, tvrdi ta etika.

Crkva se od svojih početaka borila protiv sličnih tendencija, i to na temelju svog vjerskog osvjedočenja po kojemu čovjekovo tijelo prihvaćeno po Kristovu utjelovljenju nije samo »predmet« koji Bog treba spasiti, nego »oruđe« samog djela spasenja. To temeljno

osvjedočenje, koje nalazi i svoj odraz u sakramentima, kršćanski moral ne smije napustiti, a još ga manje smije izvrnuti. Zbog toga će kršćanska etika uvijek polagati važnost i na objektivni vid moralnog djela. Zato »moral namjere« ne može biti izlaz za kršćansku etiku, nego prije bespuće, na kome ona i suviše brzo može zalutati.

Tako shvaćena etika nije ni u suglasnosti s Radosnom viješću o ćudorednom životu koji propovijeda Isus. Gospodin, doduše, zahtijeva »dobru namjeru«, ali istodobno potiče da se namjera pretvori u »dobro djelo«. Važnost moralnog djela u okviru Radosne vijesti temelji se na tome što Isus gleda čovjeka kao Božjeg suradnika, koji svojim djelovanjem suoblikuje Božje kraljevstvo. »Moral namjere« zbog toga protuslovi i kršćanskoj teologiji stvaranja, jer ta teologija vrednuje čovjeka pod vidikom njegova sudjelovanja u Božjim djelima.

Nadalje, ako je samo »nakana« mjerodavna za moralnu vrijednost nekog djela, tada ne postoji više ništa što bi uvijek bilo zlo i prema tome što bi uvijek bilo nedopušteno; nego bi isto djelo bilo zlo ili dobro isključivo prema »subjektivnoj nakani« pojedinca. A to je suprotno kršćanskoj postavci da »dobra namjera« nikad ne može posvetiti »zlo sredstvo«. Naprotiv, samo bi namjera bila ta koja posvećuje sva sredstva bila ona dobra ili zla. Tvrdnja da se unutar kršćanskog ćudoređa izvjesna djela moraju smatrati nedopuštenim odgovara uvjerenju koje se provlači kroz čitavu povijest kršćanskog morala. Opseg onoga što se mora smatrati »u sebi zlim« i obrazloženje zašto neka djela imaju takav negativan predznak mogu varirati prema pojedinim razdobljima. Ali praksa koja se živi pokazuje da se kršćansko ćudoređe ne može uskladiti s izrekom da načelno može biti sve dopušteno uz uvjet da je »nakana dobra«.

Stanovište tvog kolege i kolegice dosljedno dovodi i do »morala bez normi«. Mišljenje da je čovjek sam bez ikakvih postavljenih mjerila sposoban vršiti ćudoredna djela protivi se stvarnosti. Već samo za to da može

nešto izvesti, čovjek treba neke norme. Na području ćudorednog djelovanja to su stavke obvezatnog reda. S psihološkog gledišta one imaju zadatak odterećenja i omogućuju djelovanje koje je u skladu sa situacijom. Idemo li tako daleko da se zakon i norme načelno uklone iz našeg ćudorednog života, brzo ćemo doći do nesposobnosti ćudorednog djelovanja uopće. Takav »moral bez normi« ili samo po »namjeri« ubrzo će se pretvoriti u čistu subjektivnost, relativnost i u »etiku samovolje«.

Osim toga, »spoznaja moralnog dobra« vezana je uz zajednicu, a nije individualna stvar. Proces spoznavanja moralnog dobra ili zla temelji se na međuosobnoj zavisnosti. To načelo vrijedi za svaku ljudsku spoznaju, pa, prema tome, i za područje spoznavanja vjere, kamo spadaju i pitanja ispravnog ćudorednog ponašanja. Tako vjernik ono što je ćudoredno spoznaje u zajednici Crkve i s Crkvom, a ne sam. To načelo vrijedi kao temeljna postavka za sva područja našeg kršćanskog vjerovanja i života. I stoga »moral namjere« dovodi do precjenjivanja pojedinca. A to opet neminovno dovodi do nestanka crkvene povezanosti u kojoj krštenik po svom biću kao krštenik stoji.

U načinu postupka tvog kolege i kolegice čovjek (čak kršćanin) želi biti posve neovisan i od Boga i od Crkve, od svakog zakona i pravila, od objektivnih vrijednosti. On sam sebi želi biti prvo i zadnje mjerilo svih svojih djela, i to on kao pojedinac prema svojim subjektivnim uviđajima. A to se iz temelja protivi kršćanskoj nauci o ćudoređu.

JE LI POBAČAJ ZAISTA ŠTETAN?

Uvijek se nešto dogodilo što bi nas spriječilo da dobijemo dijete. Bili smo mladi, nije bio trenutak za prvo dijete jer sam zatrudnjela baš u vrijeme kad sam spremala diplomski ispit. Pobačaj!

Moj muž je spremao doktorat kad sam zatrudnjela drugi put. Nije ni tada bio trenutak za rađanje. Pobačaj!

Potom, trebalo je da odem na dvogodišnju specijalizaciju u inozemstvo i ne bih dobila stipendiju da sam trudna, a baš sam bila trudna. Pobačaj!

Na kraju, sve što je trebalo da učinimo i postignemo u životu ostvarili smo i završili. Najzad sam mogla roditi dijete. Tada se dogodila nesreća, koja se zove spontani pobačaj. Još jedna želja završila se vanmaterničnom trudnoćom. Shvatila sam na svoje zaprepaštenje da nećemo moći imati dijete. Među nama su se dogodile drame.

Sada sam rastavljena i sama. Moj muž se oženio mladom djevojkom. Imaju bebu od nekoliko mjeseci i sretni su. Moj život je završen, beznadan, propao.

Taj pobačaj! Ma je li on zaista toliko štetan?

A. N., Beograd

Ne znam, gospođo, da li razgovaram s religioznom osobom, s indiferentnom ili s osobom koja ne vjeruje. Iz vašeg upita ne mogu o tome ništa zaključiti. Ne spominjete Boga, ne spominjete vjeru. Ne znam jeste li bili

crkveno vjenčani. Iz opisa ne vidim je li vam žao zbog pobačaja ili samo zbog udesa koji je vas osobno, nakon svega, zadesio. Čini mi se da je posrijedi samo ovo zadnje, jer postavljate jedino pitanje: »Ma je li on (pobačaj) zaista toliko štetan?«

Odgovor na to pitanje jest tijek događaja vašeg života s teškom završnicom po vas. Budući da ne mogu ni iz čega znati vaše vjersko opredjeljenje i osjećanje, želim vam odgovoriti na istoj razini na kojoj se sami nalazite. Argumenti koje ću niže navesti posve su humanitarnog vida, pa uvidi u mnogostruku štetnost pobačaja mogu vrijediti i za vas i za one koji ne vjeruju, ne isključivši ni kršćane, ni katolike.

Tri pobačaja da se uzmogne diplomirati, specijalizirati, da muž uzmogne doktorirati, da se okućite, da »ostvarite« u životu ono što se može ostvariti u tom društvenom vidu, dakako, na materijalnom planu i planu definitivnog rješenja životnih uvjeta, to je teško, vrlo teško. »Bili ste mladi«, »nije bio trenutak za rađanje« i slično. Prva šteta koja je počinjena jest ta što ste dijete stavili na zadnje mjesto. Kažete: »Najzad, mogla sam roditi dijete.« Ali taj »najzad« je bio prekasno stigao. Mogućnosti su već bile promašene.

U tom planiranju života, nažalost, niste mnogo pitali za savjet vlastitu savjest. A trebalo je misliti i na to što će biti s bračnom ljubavlju, koja je neprimjetno sve više hladila, dok se ovako blokirana šokovima pobačaja nije smrznula, zaledila. Sve je bilo prije negoli dijete i budućnost s djecom. Iz vašeg opisa ne vidim kako se držao muž kod sva tri pobačaja. Je li on jednako bio sporazuman, ili je dopustio iz slabosti prema vama a da u sebi ipak nije odobravao? Nije se mislilo na neprimjetno ubijanje bračne veze, na beznađe koje će vas snaći, a izražavate ga riječima: »Moj život je završen, beznadan, propao.« Sa žalošću slušam te vaše riječi i htio bih vam na svaki način pomoći. Bojim se da to nisam u stanju. No najprije moram redom odgovoriti na pitanje.

Vidite, kazna prirode na materijalnom planu odrazila se spontanim pobačajem i vanmaterničnom trudnoćom. Na planu vaših supružničkih međuodnosa odrazila se razvodom, smrću muževe ljubavi i vašom, i nema sumnje, sada teškom ljubomorom i očajem: »Moj muž se oženio mladom djevojkom. Imaju bebu od nekoliko mjeseci i sretni su« — kažete. Vas je, dakle, odbacio kao nesposobnu da mu rodite dijete. Zaključujem da on voli djecu, pa je pitanje pojačano: je li on zaista srcem i dušom pristao uz ona tri pobačaja? Ako nije? U svakom slučaju, vi ih sada doživljavate »sretne« s bebom, dok sami pred sobom više ne vidite nikakva smisla životu.

Ne bih vam želio ništa dozivati u pamet, jer ste i odviše ranjeni. Vjerujem da si sve predbacujete na ovakav ili sličan način: Čemu sva ona trka za diplomama i specijalizacijama? Čemu sve ono uređivanje stana i traženje najboljih zaposlenja? Sve je to ostalo besciljno, užasno prazno, pokazalo se u svojoj stvarnoj slici besmisla, jer nije osmišljeno dubljim vrednotama. Koliko se toga krije u tim vašim šturim riječima! Potresno je prekasno shvatiti da se na taj način — nasiljem nad prirodom i ljubavlju — ne gradi životna sreća, da se ne učvršćuje brak, da to ne osvježuje ljubav. Žao mi je što se moram tako izraziti, ali stvari treba da dobiju svoja imena: egoizam je razorio sve, a ruševine samo bolno podsjećaju na početni zanos, na prvu ljubav, tada svježu i poletnu, još neokaljanu teškim činima, na planove budućnosti, koja je imala biti sretna.

Pišu se knjige i članci, iznose se reportaže i statistike o štetnim posljedicama pobačaja. Svi su pobačaji štetni i za tjelesno zdravlje majke i za njenu psihičku ravnotežu. Štetni su i za muža, i za pojedine članove obitelji. Slutila to žena ili ne, svaki je pobačaj u njezinoj svijesti, u njezinoj moralnoj savjesti, u njezinoj podsvijesti, u čitavu njezinu biću zabilježen katastrofalno: u stvari je to poraz sveukupne njene ženstvenosti, njenog partnerstva, njenog majčinstva — jednom riječju —

čitave njezine osobe u svim pravcima i područjima. Pogledajmo neke detalje!

Osjetili ste posljedice na tjelesnom zdravlju. Nije vas, doduše, pohodila smrt kao posljedica povrede krvnih žila pri radu kiretom, što u 1—2,5 posto, zbog naglog izljeva krvi, završava tragično. Pri tome gotovo redovito stradavaju mlade žene koje su namjerno tražile ukidanje prirodnog procesa u njima i podlegle njegovim posljedicama. Možda vas nisu zahvatile ni razne povrede maternice, krvarenja, infekcije, poremećaji mjesečnih ciklusa. O tome ne pišete. Ali vas je zato zahvatila teška nevolja spontanih abortusa, pa makar to bio samo jedan. Pri odstranjivanju ploda pobačajem često, naime, ostane komadić posteljice ili sluznice, što stvara u maternici odebljanja, koja redovito izazivaju krvarenja, a to je znak da sluznica nije kadra primiti novi plod. Na oštećenom mjestu stvara se ožiljak. Novi plod u takvoj materici ne dobiva dovoljno količine potrebnih sastojaka. Kad postane veći, ugiba i materica ga izbacuje. Tu ste, dakle, posljedicu osjetili. Ali i nju zapravo nosite kroz život dalje, kao i same prijašnje pobačaje, jer je ova njima uvjetovana. Niste mislili ni predviđali što bi moglo doći.

Osjetili ste posljedicu i na tjelesnom zdravlju: vanmaterična trudnoća. Infekcije, naime, nastale nakon pobačaja uzrokuju zadebljanja i srašćivanja na sluznici, materici i jajovodima. Ako je u jajovodima srašćenje potpuno, ne može više doći do oplodnje. Ako je srašćenje djelomično, i put jajašcu nije potpuno zatvoren, do oplodnje će doći, no jajašce neće moći stići u matericu. Ostat će u jajovodu i tu se ugnijezditi. Tako nastaje vanmaterična trudnoća, a s njome ne male komplikacije. Plod ni u kojem slučaju ne može doći živ na svijet. Računa se da je oko 50 posto svih vanmaterničnih trudnoća nastalo kao posljedica prijašnjih pobačaja. Uklanjanjem jajovoda — posebnim operacionim zahvatom — da ne dođe do rasprsnuća i tako do smrti žene, ostvaruje se, nadalje, bar 50 posto nemogućnosti daljnjeg

rađanja: žena je napola sterilna. A sterilnost nosi sa sobom posljedice i ostavlja teške tragove na čitavoj ženinoj osobnosti, pa time mijenja i sam njezin društveni položaj. Ona među ostalim zdravim ženama vrijedi kao invalid, kao osakaćeni čovjek koji je tu osakaćenost sam sebi pribavio. Svoj slučaj ste izrekli tužnom rečenicom: »Sad sam rastavljena i sama.«

Očito je, nadalje, da doživljavate mnogostruke posljedice na planu duševnog zdravlja i smirenosti. Zapravo sad živite »drugi svoj život upropaštene žene«. Ukoliko niste neosjetljivi, jedva će biti da pobačaje ne doživljavate i na podsvjesnom nivou kao umorstvo. Osjećaj krivnje koji iz toga izvire može uvjetovati patološka ponašanja i na društvenom planu. Možda se to pokazalo u raskidu vašega braka. O tome ništa ne pišete, no takve se posljedice redovito javljaju. Svaki put kad žena vrši pobačaj napušta samu sebe, degradira se i razara svoju vlastitu osobnost. Svaki put kad se sjeti svojih čina — a ne može ih se ne sjetiti, osobito u nekim okolnostima! — u njoj se obnavlja unutrašnja drama i doživljava se teška krivnja. I s razlogom! A ponekad je to toliko duboko da je zahvaća u najrazličitijim prilikama i okolnostima, da je progoni, da joj sugerira sablasne slike i predodžbe, da je tjera u neki somnambulizam — slično izvršiteljima umorstva koje opisuju romanopisci.

Napokon, je li potrebno još progovoriti o ćudorednoj šteti u savjesti, pred Bogom, narodom, Crkvom — ukoliko se radi o kršćanskoj ženi? O tome u pismu ništa ne kažete. Radi se o najdubljim predjelima ljudskog srca, gdje vodite dijalog sa samim Bogom kao »ja« s »Ti«. Ali to se srce može dotle preokrenuti da bezosjećajno (da li zaista?) prolazi pokraj tri vlastita djeteta i još dva — koji su svi stradali zbog majčina egoizma. Teško je u to zalaziti, i ja ne bih želio biti vaša »zla savjest«. Naprotiv, želio bih da vas sve to ne satre i totalno ne pregazi. Želio bih da se podignete i počnete novim životom.

Bog, sudac srdaca zna jedini kako bi se, vjerojatno, sretno odvijao vaš život usred ponuđene djece, koju vi niste htjeli primiti, jer su došla u nezgodan trenutak. Možda bi to bio život s manje karijere, sa sporijim stjecanjem titula, ali s radošću i srećom, ljubavlju i puninom koja se teško može opisati. Sve bi to pozitivno moglo trajno rasti, ničim ne bi bilo ometano, sve bi vas spajalo u zajedništvo bogatog i plodnog života. No to se nije dogodilo, ne zato što vam Gospodin ne bi nudio tu šansu!

A sada, gospođo, ako ste kršćanka, nađite se pred Bogom kao raskajani grešnik. On će i za vas imati riječ oproštenja. On će vas utješiti, podići, osmisliti vam život — kako samo on znade. Blago ljudima, koji u tim situacijama opet pronađu svoj put vjere! Svojim karitativnim životom, brigom za druge, nadoknadom ljubavi svima koji su gladni ljubavi — vi i opet možete živnuti. Ne dajte se utući, stati, da budete upropašten čovjek! Dignite se i pokušajte — koliko maksimalno možete — osmisliti svoj život!

POMIRENJE

IMAM LI BOLESNU SAVJEST?

Otac mi je veoma samovoljan čovjek, grub, uvijek naređuje silovito, zahtjevno, pod prijetnjom kazne. Majka je, naprotiv, plaho, tužno, zastrašeno stvorenje. Moj župnik, koliko se sjećam od djetinjstva, gotovo svake nedjelje u propovijedima, pa i na vjeronauku samo zastrašuje kako ćemo svi propasti i poći u pakao, kako su razna Gospina ukazanja dokaz da će Bog strašno kazniti izopačeni svijet, osobito grešnu raspuštenu mladež... Tako sam i sama prepuna uvijek nekog straha i tjeskobe. Život mi je težak. Mislila sam da će mi česte ispovijedi pripomoći da se oslobodim toga, ali svako novo ispitivanje savjesti sve mi je teže i svaka nova ispovijed postaje mi pravom torturom. Htjela bih biti dobra, točno ispunjavati sve to mnoštvo zapovijedi, no vidim da mi nije moguće. Došla sam do uvjerenja da ću i ja sigurno propasti, pa stoga da nema nikakva smisla da se i dalje ovako borim i mučim sa sobom. Nešto me tjera da sve odbacim pa da se tako konačno riješim nesnosnog tereta koji me pritišće kao mora.

Što kažete? Imam li bolesnu savjest? Što da radim jer mi je ovako dalje nepodnosivo.

Mirjana

Imaš li bolesnu savjest? Nažalost, ti si u teškom stanju bolesne savjesti. Okolina u kojoj živiš stvorila je u tebi krivu predodžbu Boga i čovjeka, poganskú, a ne kršćansku. Otac, majka i župnik nisu pogodovali da shvatiš da je Bog ljubav. Naprotiv, svojim jednostra-

nim postupcima uništiše u tebi mogućnost za duhovni doživljaj radosne i privlačive Božje ljubavi. Ti si godinama sve više zapadala u »neurozu straha« i »neurozu prisile«. Prekomjerno ispitivanje savjesti prije čestog primanja sakramenta pomirenja samo je pogoršavalo tvoje bolesno stanje. Svagdje si vidjela propise i zakone, ograničenja i zabrane. Shvaćala si ih kao neku vrstu »tabua« — što se ne smije dirnuti a da čovjek ne riskira svoje vječno spasenje. Ispovijed si shvaćala kao »osiguranje«, neku obredno-magičnu radnju koja bi te imala sačuvati od Božje srdžbe. Bila si uvijek spremna na ponovno bolno ponižavanje, ali sad vidiš da je i to uzalud. Da, ti si u teškoj fazi bolesne savjesti.

Ima li načina da ozdraviš? Ima, ali samo pod jednim uvjetom: da zaista poslušaš i hrabro počneš izvoditi ono što ti reknem. Moraš se promijeniti! Jesi li spremna na to? Obećaješ li čvrsto?

Korijen tvoje bolesne savjesti — pretjeranog straha i bolesnih prisila — u tome je što nisi uspjela pronaći svoj osobni kontakt ljubavi s Bogom i s ljudima. Bog nije Bog straha, nego Bog ljubavi i milosrđa. Mi kršćani ne stojimo pred tisućama, ili dapače pred milijunima velikih i malih zakonskih propisa i pravila koja bismo morali u tančine izvršavati, jer inače jao nama, nego stojimo pred živim osobnim Bogom, koji je u nama, u našem srcu, koji nas neizmjerno voli, koji nam se u Kristu nevjerojatno približio kao Brat i Prijatelj, a u Duhu Svetom nas je nježno zagrlio, dajući nam sama sebe kao dar. Mi smo pozvani na taj dijalog ljubavi s Bogom i s bližnjim.

Promatramo li odviše sami sebe, svoje slabosti i padove, možemo veoma brzo postati bolesni i posve klonuti. Ali ako promatramo Boga i njegovu dobrotu, njegovu ljubav prema nama i njegov dar samoga sebe nama sve do smrti na križu, tada u takvom Bogu svagda nalazimo osvježenje, ozdravljenje i radost. Stoga, ono što moraš učiniti svodim na pet točaka:

1. Oslobodi se svoje zatvorenosti u samu sebe; zatvorenosti pune straha i prisile, i, kao što se čaška cvijeta otvara zrakama jutarnjeg sunca, tako se i ti otvori Bogu i bližnjemu. Treba se osunčati na Božjoj ljubavi i u tom ozračju Božjeg sunca i ljepote trajno ostati. Takav je naš Bog. Takve nas on hoće!

2. Želiš li čuti zov Božji za svoj život i pronaći pravu odgovornost, ne smiješ se nikad svojevoljno prepustiti kopkanju po svojim pogreškama iz prošlosti. Dopušteno ti je ispovijedati samo one grijehe za koje bi se mogla bez straha i bez dužeg razmišljanja pred Bogom zakleti da si ih s unutrašnjom slobodom počinila a da ih još nikad nisi ispovjedila. Broj ispovijedi s vremenom treba svesti na normalu. Priznavanje grijeha isto tako treba svesti na nekoliko bitnih stvari; sve ostalo treba ispustiti. Strogo se zabranjuje svako ponavljanje ispovijedi. Da strah za spasenje svedeš u granice, kao i da se oslobodiš prisile pretjeranog nabrajanja grijeha, preporučujem ti povjerljiv razgovor s razboritim svećenikom izvan sakramenta ispovijedi o stvarima u kojima se očituje tvoja bolesna savjest. Zbog sumnji jesi li u milosti Božjoj ili nisi, nikako nije razborito odustati od svete pričesti; ako u takvom dvojbenom stanju primaš pričest, uvijek si na sigurnijem putu. To vrijedi za tebe, no to ne mora vrijediti i za svaki drugi slučaj.

3. Za tvoju bolesnu savjest odgovornost snosi i tvoja okolina. Ali tu ne možeš ništa promijeniti. Nego treba da ti postane sve očevidnije da tvoja bolest i s time skopčano trpljenje imaju odličnu zadaću ovdje i sada pred Bogom i pred Božjim narodom. Ti treba da svoje trpljenje i patnju preuzmeš svojevoljno, da se s njima pomiriš. Tvoja je neminovna zadaća da svjesno i radosno prihvatiš sebe samu upravo takvom kakva jesi, da prihvatiš upravo to što je ovaj trenutak u tebi bolesno, pa da tako svojevoljno činiš zadovoljštinu za grijehe drugih. To je glas Božji, koji te poziva prema sve istinskijem životu; jer život je jedan i treba ga

unovčiti pred Bogom ovakva kakav jest; Bog ga takva prima.

4. Posvemašnja poslušnost ovome što sam rekao uvjet je ozdravljenja. Ta poslušnost nije samo izvanjska, slijepa i od mene nametnuta. Ona se temelji na razlozima koje sam bar donekle uspio natuknuti, kao i na svestranom povjerenju koje želim imati prema tvojoj osobi, na punom shvaćanju tvojih duševnih patnji. Bio sam otvoren jer smatram da je potrebno da se upoznaš s uzrocima svoje bolesti, kao i s dubokim smislom što ga tvoja bolest ima u crkvenom vidu i za tvoje vlastito spasenje. To je sada tvoj put. On nipošto nije mračan. Naprotiv, on je pun nade. Ti si vrijedna i veoma plemenita ličnost. Potičem te da pustiš svoje mnogobrojne molitve, koje zasigurno prakticiraš, i da se prihvatiš nastojanja oko unutarnje osobne molitve na temelju čitanja nekog odlomka Biblije, laganog razmišljanja, a nipošto ne novog kopkanja po sebi. To će djelovati kao osvježenje na tvoju bolnu dušu.

5. Oslobodit ćeš se pomalo čuvstva straha i prisila ako se prema svojim skrupulima postaviš kao prema nečemu tuđem, onome što ne spada na te. Potrebno je da gajiš zdrav humor i radostan mir. »Kršćanin se može smijati svemu što nije grijeh« (Häring). Znaj da si veoma mnogo postigla ako se uspiješ smijati svojim skrupulima i praviti šale na taj račun, inače je opasnost da se predaš grijehu umorna od borbe, pa da »sve odbaciš«.

BRINE LI SE BOG ZA NAS?

Recite mi da li mladić koji je uvijek ljubio Boga treba da ga i dalje ljubi nakon smrti veoma mladog oca koji se brinuo za deset članova obitelji, ali koji je previše pio? Treba li ljubiti Boga i nakon smrti majke koja je bila veoma dobra, veoma duhovna, ali fizički preslaba i pretovarena dužnostima? Treba li da ga još ljubi, premda živi u napola srušenoj kući, gdje se gušiš od vrućine, a smrzavaš od zime, gdje ima sedmero maloljetne braće, koja neka se probijaju kroz život kako im vrijeme nanese bez ikakva odgoja i usmjerenja?

Ja mislim da u tom slučaju Boga više nije potrebno ljubiti. Štoviše, ja mislim da je to jedino biće na koje više ne treba misliti. U Evanđelju se kaže da je Isus volio djecu i one koji su čista srca. Ali ja mislim da čista srca mogu biti samo bogati, koji su svako jutro još u krevetu posluženi dobrom kavom. Ipak, za razliku od svoje braće, uvijek sam vjerovao u Boga. Sve do smrti naših roditelja nikad nisam psovao. Sad mi je jasno da se Bog nalazi u nekom prostoru gdje za sebe sretno živi, pa ne može ili neće da se zanima za ono što se na svijetu događa. Njega ne zanima sedmero braće koji su, da bi uzmogli živjeti pasjim životom, prisiljeni zakopati sve svoje talente; oni se neće moći školovati kao ni ja.

Recite mi, vidi li Bog zaista sve to što se na zemlji događa ili mu je posve svejedno što je s nama ljudima?

Marko iz A.

Tužna je tvoja ispovijest, dragi Marko! Duboko para srce i uzbuđuje sve osjećaje. To je krik ojađena mlada čovjeka, puna boli, razočaranja, osame, napuštenosti. Riječi su strašne, oštrije od mača. I koji bi kršćanin mogao izbjeći njihovu udaru? Samo se čini da su krivo adresirane, a to je upravo ono što boli. Mnogi koji ih budu čitali pomislit će da su te riječi stvarno uperene protiv Boga, koji se »nalazi u nekom prostoru«, daleko od nas, »gdje za sebe sretno živi«, ne brinući se što je s nama ljudima. Mnogi koji budu čitali te riječi pomislit će da su one stvarno upravljene protiv Boga.

Ali one to nisu ni za trenutak. Naprotiv! To je Božja poruka, preko tvojih usta, Marko, upravljena nama kršćanima, koji imamo svega i koji zaboravljamo brata u nevolji. To su proročke riječi osude. Bog se poistovjetio s patnicima, a mi ga ne prepoznajemo. Krist je u našoj braći, a najviše u onima koji trpe, a mi ga mimoilazimo. Zato će upravo takav biti naš sud u posljednji dan i tko će mu od nas uspjeti izmaknuti? »Jer ogladnjeh, i ne dadoste mi jesti; ožednjeh, i ne dadoste mi piti; stranac bijah, i ne primiste me; gol, i ne zaogrnuste me; bolestan i u tamnici, i ne pohodiste me... Zaista, kažem vam, što god ne učiniste jednome od ovih najmanjih, ni meni ne učiniste« (Mt 25, 42—45).

Jest, mi kršćani često sakrivamo Božje lice i maleni ga ne mogu u nama više prepoznati. Ta poruka na tvoja usta govori nam i više, kao na usta proroka: »Gdje ste vi što se još mojim imenom zovete? Ovaj mladić u svome jadu i stvarnoj bijedi života koja ga je pritisla kaže da nema Mene. To je vaša osuda. Sakrili ste moje lice. Ja vam sada kažem: nema vas! Da vas ima, zar ne bi i Mene bilo ondje gdje ste i vi? Ali vas nema i ja nisam mogao pomoći Marku i njegovoj nejakoj braći. Vi niste bili na mjestu, vi niste pomogli, niste donijeli kruha, niste obukli, niste sagradili kuću, niste bili ljudi s onima koji Me trebaju, koji ne mogu bez vas i vaše pomoći. A budući da vi niste pomogli, sad se kaže da nisam Ja pomogao. Vi niste ljubili, a sad se kaže da

Ja nisam ljubio. Vi niste priskočili u potrebi — teškoj životnoj neimaštini — a sad se kaže da Ja nisam priskočio. Vi niste bili nazočni, a sad se kaže da Ja nisam bio nazočan. Mislite li da ćete izbjeći osudi? Sudit će vam krik ovog mladića u posljednji dan!«

Zaista, kao da Gospodin izgovara nad svima nama kršćanima one strašne riječi: »Nema vas!« Kad bi nas bilo, dokazali bismo da je Bog na djelu. Dokazali bismo Marku da je Bog nazočan i da se brine i da mu nije »svejedno« što se to događa s nama ljudima na zemlji. Nažalost, nismo u takvoj situaciji, mi dobro situirani kršćani pustili smo jednu obitelj, nejaku djecu da propadnu, dok smo sami imali u obilju. Čudna je ta naša kršćanska savjest pred jasnim evanđeoskim zahtjevima. Da, da, nije zatajio Bog nego smo mi zatajili; nismo dopustili da preko nas Bog pomogne, nahrani, obuče, školuje, postavi na noge potrebne. A da i ovo ne budu samo riječi, ja sam drugim putovima već uputio apel svim našim kršćanima da vam se osigura pomoć. Uvjeren sam, Marko, da ćemo tebi i tvojoj braći na taj način vratiti povjerenje u Gospodina, koji, ponavljam, preko nas djeluje. Mi smo ti to povjerenje, nažalost, bili oduzeli; nitko se nije našao tko bi vas prihvatio i pomogao. Uvjeren sam da će se sada stvar dobro riješiti i da tebi i braći Gospodin neće uskratiti svoj blagoslov. U našoj se domovini organiziraju radne akcije za kojekakve izgradnje. Vjerujem da će se nakon odavde upućenog apela naći mladih kršćana koji će vam velikodušno pomoći — ne kao nekim siromasima i nevoljnicima — nego kao svojoj predragoj braći.

Tebi, međutim, i braći velim: ne klonite! Nemojte se dati utući! Sutra će biti bolje! Vjerujem da ćete sutra biti opskrbljeni, da ćete se probiti, da ćete se moći i školovati i sve urediti kao normalni građani. Uvjeren sam da Bog s vama želi učiniti čudo, samo mu je potrebno dovoljno naše ljubavi. On će izvesti čudo kad mi kršćani otvorimo dovoljno svoja srca prema vama. Preko nas On će vam izgraditi kuću, On će vas školovati;

vjerujem da će se naći dovoljno obitelji koje će htjeti školovati bar po jedno od braće i sestara. Ima mnogo obitelji bez djece, a prihoda imaju za obitelj s više članova. Uvjeren sam da će se naći takvi koji će htjeti sve učiniti za vas; pružiti vam sve što treba i omogućiti vam kompletnu životnu opremu. Da, drugo je zvati se kršćaninom, a drugo je biti kršćanin, živjeti kršćanstvo; još konkretnije: živjeti Krista i svjedočiti ga. Onda ćete preko kršćana upoznati Boga, njegovu dobrotu i brigu!

Tada će i tvoj pojam o Bogu biti nov, drukčiji, točniji, stvarniji. Bog je uvijek s nama, ali On radi preko nas ljudi. Treba da nas uvijek hrabri i podiže to da Bog živi s nama i među nama, da nas neizrecivo ljubi, da se u svakoj situaciji nalazi, da svaku okolnost poznaje do dna, da nikad ni u kojem slučaju ne može činiti ili željeti zlo, da je apsurdno pomisliti da bi mu bilo svejedno ako je netko u bijedi, a drugi odviše ima.

Pa ako bismo nekako ljudski izrekli, možemo zaista reći da Bog duboko žali što »drugotni uzroci« uzrokuju zlo. Čovjek uzrokuje zlo. Mi uzrokujemo zlo. Ne moramo u tome uvijek biti zlobni, ali objektivno mi smo krivi — čovjek je krivac: njegov susjed umire od gladi, a njemu je svejedno; previše pije jer je utučen i pritisnut životom ili jer je odviše slab, a vino je zavodljivo; prekomjerno radi jer nije dovoljno odmjerio svoje sile ili jer ga tjera čudna ambicija; premalo uči pa padne na ispitu jer je lijen i jer se teško prisiljava na rad... I tako u svim stvarima. Mi smo krivi, mi ljudi smo krivi! Kako bismo za te ljudske postupke mogli okrivljivati Boga? Ta Bog nam upravo daje sposobnosti i nuka nas da činimo dobro i pravo, u skladu s ljudskim dostojanstvom i životnim zadacima.

Tako se ponekad čini kao da Bog ne mari za čovjeka u teškoj situaciji, da nema ni pojma o onome što se događa među ljudima, da je negdje »izvan« i »iznad« ovoga svijeta u nedokučivim sferama, sam u sebi »sretan« — kako veliš, bez obzira na nas. Naprotiv,

mi smo ti koji zanemarujemo svoju braću i svoje dužnosti, mi smo ti koji zaboravljamo da Bog u svijetu preko nas radi, a mi mu se ne damo nego se otimamo i idemo svojim putovima, mi zaboravljamo da je Bog »u« svijetu, »u« ljudskom srcu, ali da to srce i ta srca mogu mnogo toga pokvariti svojim samovoljnim neodgovornim slobodnim djelovanjem bez obzira i bez ljubavi prema potrebnima. Nažalost, mnogo puta smo u povijesti dali loš primjer kršćana i tako smo zasjenili pravi lik Boga i Gospodina našega Isusa Krista.

Ipak treba da ti ne zasjenim ni onu pavlovsku dimenziju, koja uvijek dolazi u obzir, a osobito kad nas naša braća zanemare: »Smatram, uistinu: sve patnje sadašnjega vremena nisu ništa prema budućoj slavi koja se ima očitovati u nama« (Rim 8, 18).

IMA LI ISPOVIJED JOŠ SMISLA?

Nedavno sam doživio velik smijeh od drugova iz razreda jer su čuli da se ja još ispovijedam. Mama me često tjera na ispovijed. Iako idem na ispovijed, meni zaista nije jasno zašto bih se morao ispovijedati nekom svećeniku. Ne bi li bilo prirodnije da to, ukoliko sam sagriješio prema bližnjem, s njim sredim, a ako sam sagriješio Bogu, da to u savjesti sam sredim s Bogom? Uostalom, čini mi se veoma jeftino, mehanički i magički kleknuti u ispovjedaonicu, »odverglati« grijehe i dobiti odrješenje s pokorom od nekoliko očenaša, dok se u sebi zapravo ništa ne mijenjam. Ništa ne osjećam da sam postao bolji. Desi se da već sutra ili za nekoliko sati opet padnem u iste grijehe, čak i na isti način. Oprostite, ali ja mislim, ako je ispovijed sakramenat, onda bi ona morala djelovati mnogo dublje, ozbiljnije, životnije, djelotvornije, a ne nekako banalno i komotno kao kad me ista mama pošalje u samoposlugu da kupim nešto na brzinu jer su došli u kuću gosti.

Možda vas time zamaram, ali ja tako mislim.

Ivo, srednjoškolac

Nisi osamljen u takvom načinu mišljenja. Često čujemo iste prigovore. Mnogo si toga načeo. Kratkoća prostora ne dopušta mi dulje odgovore. Pođimo redom!

Drugovi te ismjehuju što se »još« ispovijedaš. Ukoliko su ateisti, ne čudi se tome! Ako su i sami vjernici, onda je to znak stanovite krize ispovijedi, koja se danas u Crkvi osjeća. Stoga je i Koncil imao potrebu narediti: »Neka se prerade obredi i obrasci pokore da jasnije izražavaju narav i učinak sakramenta« (SC 72). Način privatne ispovijedi potvrđen novim Redom pokore, koji je inače u praksi kroz duga stoljeća, mnogima, osobito mladima, čini poteškoće. To je naglasila i Biskupska konferencija Švicarske g. 1971. Mladi u zapadnim zemljama pristupaju Pričesti a da se nisu ispovijedali. Da li ne griješe (daj Bože!)? Ili su zabacili ispovijed kao nešto teško i staromodno? Zašto? Ili im pojam grijeha više nije jasan? Oni više ne smatraju da Pričest moraju vezati s ispovijeđu da im ona bude propusnica ili »pasoš« — kako se izražavaju — za Pričest. Ne vide dovoljno, zbog raznih poteškoća, da se ispovijed sastoji u ljudskom dijalogu, od srca k srcu, koji postaje sredstvo spasenja.

Ali, Ivo, nisi li i ti u istim poteškoćama? Kažeš: »... meni zaista nije jasno zašto bih se morao ispovijedati nekom svećeniku«? Zar se ispovijedaš čovjeku? Ne priznaješ li svoju krivnju Bogu? Svaki put kad se dižeš iz grijeha, Bog se kao Otac u Isusu zauzeto spušta prema tebi. Isus, Božji Sin, kaže uzetome: »Sinko, opraštaju ti se grijesi!« (Mk 2,5) Slično veli grešnici: »Oprošteni su ti grijesi« (Lk 7, 48). Istu vlast predao je apostolima i njihovim nasljednicima do danas: »Zaista, kažem vam: što god svežete na zemlji, bit će svezano i na nebesima i što god razriješite na zemlji, bit će razriješeno i na nebesima« (Mt 18, 18). »Kao što je mene poslao Otac, tako i ja šaljem vas ... Primite Duha Svetoga! Kojima oprostite grijehe, oprošteni su im; kojima zadržite, zadržani su im« (Iv 19, 21—23). Tako, dakle, Kristova je ustanova da se moram ispovijedati službeniku Crkve ili, točnije rečeno, moram se ispovijedati Crkvi.

Zašto je Krist htio da preko Crkve dobivam oproštenje? Zato jer svaki grijeh — javni ili tajni — vrijeđa zajednicu; ona od toga trpi. Klasičan je primjer Pavlova postupka s rodoskvrniteljem u Korintu, koji je živio sa

svojom maćehom: »Neka se ukloni između vas počinitelj toga nedjela..., kako bi se njegov duh spasio na dan Gospodina Isusa« (1 Kor 5, 1—5). Svaki naš grijeh, kao i dobar čin, ima svoj društveni vidik. Vjernik nije u prvom redu neki osamljeni pojedinac, koji ima svoje prijatelje među ostalim vjernicima, dok svoje odnose privatno uređuje s Bogom posredništvom sakramenta pokore. Ne! Vjernik je u prvom redu član Crkve, dio zajednice, veće ili manje mjesne zajednice, u kojoj neposredno djeluje i živi. Crkva mu je darovala krštenje. Ona mu pruža riječ Božju i njeno tumačenje. Ona mu dijeli sakramente. On je s tom zajednicom Crkve bitno vezan. Stoga, svaki negativan čin nekog člana zajednice ima odraza na cjelokupnu zajednicu. Nužno je, dakle, da preko Crkve primam oproštenje od Boga; naprije se moram pomiriti sa zajednicom, da dobijem oproštenje od Boga.

Kažeš da bi bilo »prirodnije«, ukoliko si sagriješio prema bližnjemu, da to s njime urediš, a ukoliko si sagriješio Bogu, da sam to s njim u savjesti ispraviš. Moram ti kazati, Ivo, da nemaš ispravan pojam grijeha. Time što si povrijedio bližnjega, uvrijedio si i Boga. Povrijedivši neku strukturu svijeta, povrijedio si Boga, koji je dao te i takve strukture svijeta, pa se s njima toliko sjedinio da ih podržava, da preko njih djeluje. Ima struktura svijeta kojima je čovjek gospodar: kad prema fizičkim, biološkim, kemijskim i drugim prirodnim zakonitostima stvara veći napredak na svim područjima znanosti, kulture, civilizacije. Ali postoje i strukture čudorednog reda, dubinske strukture svijeta (poštivanje tuđeg života, smisao ljudske spolnosti...) s kojima čovjek ne smije manipulirati, ne smije ih kršiti niti okretati u svoje egoističke svrhe jer čovjek nije gospodar takvih dubinskih struktura svijeta. On ih mora poštivati. Ako ih krši, griješi i protiv Boga i protiv bližnjega i protiv zajednice u kojoj se nalazi. Osim toga, čovjek grijehom vrijeđa Boga, prekida religiozni odnos sina s Ocem, prijatelja s najvjernijim Prijateljem, zaručnice sa Zaručnikom. Tu se prekidaju osobni najdublji i najprisniji odnosi. Kako je danas izblijedio pojam grijeha, to je veća opasnost da se krivo shvate i osnovne zasade kršćanskog života. A kad uz to ne bi postojala crkvena dimenzija grijeha, jasno, ti bi tada mogao sam u svom srcu srediti svoje račune s Bogom. No tome nije tako.

»Jeftino, mehanički i magički« primaš odrješenje, dok se u sebi zapravo ništa ne mijenjaš. Oproštenje grijeha neopozivo traži promjenu, nov život, novog čovjeka, obraćeni život. A obraćenje je odvraćanje od svakog bezakonja, napuštanje tame i laži, prestanak nanositi nepravdu Bogu. To je promjena mišljenja, promjena mentaliteta, promjena srca, povratak iz progonstva grijeha u domovinu milosti, ponovno uspostavljanje potpunog prijateljstva s Bogom u Savezu ljubavi kao dijete s Ocem. Obraćeni će čovjek, možda, još dugo bolovati od rana i ožiljaka svojih moralnih stranputica, i zato obraćenje treba dalje produbljivati, nastavljati, učvršćivati ga novim obraćenjima. Tada se neće dešavati da baš ništa ne postaneš bolji. Jesi li već pokušao doživjeti potpuno obraćenje, odlučni temeljni izbor za dobro u korjenitom odvraćanju od zla i onoga što u zlo navodi? Ako nisi, gdje je razlog? A obraćenje treba da se zbiljski dogodi prije ispovijedi, nemoj na to zaboraviti!

Ipak, treba jasno reći da i nakon obraćenja svatko ostaje svoj psihološki tip sa svojim dobrim i lošim karakternim osobinama. I dalje će se pojavljivati iste napasti, ti ćeš se i dalje boriti s istim manama, čak i na isti način. No to te ne smije obeshrabriti jer je to normalno stanje svakog »obraćenog čovjeka«. Borbom i naporom svoje obraćenje samo produbljuješ. Treba da ga vršiš u strpljivosti, u napetostima, u odricanju u svim pravcima, a osobito ondje gdje te najviše stoji, ali i u radosnom očekivanju kraljevstva slave. Dakle, što brzo padneš u iste grijehe, to će redovito biti znak da tvoje obraćenje prije ispovijedi nije još bilo potpuno,

nego si dijelom srca neuredno ostao privezan uz stvorenja. Nadalje, to će biti znak one osobite tvoje unutrašnje slabosti, koja te opetovano obara i s kojom treba da trijezno i stalno u životu računaš. A onaj »isti način«, zaista će ostati više-manje takav, jer ti i kao »obraćeni čovjek« nosiš i dalje svoje karakterne osobine, takvu svoju narav.

Kažeš: »Ako je ispovijed sakramenat, onda bi ona morala djelovati mnogo dublje . . .« Jesi li stvorio uvjete za to? Sakramenat ispovijedi nije zaista neko magično sredstvo kao ni drugi sakramenti. On će toliko duboko djelovati koliko si se ti potrudio i raspoložio da ga primiš s većom skrušenošću: kako u samoj pripravi, tako u optužbi i u vršenju sakramentalne pokore. Ukoliko ne doživljavaš (ne čuvstvima, nego vjerom!) da ti je svaka ispovijed kao novo krštenje, nov početak nove velikodušnosti, tada s tvojim obraćenjem nešto nije bilo u redu.

Pri kraju da se osvrnem na ono »tjeranje« s mamine strane. Jasno, jedan sedamnaestgodišnjak, dvadesetgodišnjak ima drugu svoju »vjersku slobodu« nego onaj od sedam ili četrnaest godina. Mlad se čovjek progresivno »oslobađa«. Ipak takav mamin način ne mora biti poticaj na srdžbu, na teško protivljenje, na osjećaj poniženja. Naprotiv, može biti zov da osobno i s uvjerenjem zrelo prihvatiš praksu česte ispovijedi, uvjeren u njenu neizmjernu korist. Ona treba da postane nešto intimno tvoje, ne nešto što ti se izvana nameće bilo crkvenim zakonom, bilo maminim dosađivanjem. Zrio kršćanin sve slične izvanjske poticaje pretvara u svoja osobna uvjerenja, koja prihvaća svjesno, slobodno, radosno s punom odgovornošću. A skrušena ispovijed je najbolje sredstvo za psihičku ravnotežu čovjeka, kako to dokazuje i sama dubinska psihologija, koja je, inače, u tolikim slučajevima nemoćna. Svaka ispovijed je zaista novo krštenje, nova radost, nov Uskrs!

GDJE NAM SE OPRAŠTAJU GRIJESI?

Htjela bih postaviti nekoliko pitanja o sakramentu pomirenja. Ta je tema u našoj javnosti uzbudila mnoge duhove, osobito prigodom Svećeničkog tjedna 1976. Možete li mi odgovoriti na slijedeće upite: Kome se smije predložiti da sudjeluje u Euharistiji? Na što upućuje povijesni razvoj u tom pogledu? Kolika je povezanost Euharistije i sakramenta pomirenja?

Na pokorničkom slavlju doživi se stanovito obraćenje. Može li se na temelju toga doživljaja sudjelovati u Euharistiji? Koju težinu pridati nabrajanju čina, a koju stavu skrušenosti? Da li je bitno u sakramentu pomirenja tajno ispovijedanje grijeha samom svećeniku?

Koje pomake vidite od Tridentskog sabora dalje? Je li ispovjednik prvotno sudac ili nešto drugo? Što je to »deprivatizacija« grijeha i pokore?

Oprostite ako sam vam postavila previše pitanja. Sve me to veoma zanima.

Jasna

»Kome se smije predložiti da sudjeluje u Euharistiji?« Ukoliko »sudjelovati u Euharistiji« ovdje znači isto što i sudjelovati »kod Mise«, ne smijemo među sudionicima praviti nikakve razlike; opravdani, kao i grešnici, katolici i drugi kršteni, kršćani i nekršćani — svi prema svome unutrašnjem stanju i otvorenosti prema Bogu primaju plodove Euharistije.

Ukoliko se pak pod »sudjelovati u Euharistiji« ovdje misli na »primiti pričest«, onda to mogu svi krštenici koji u ispravno formiranoj savjesti sebe do-

življavaju kao osobe pomirene s Bogom; dapače i oni koji u nesavladivo pogrešnoj savjesti drže da su opravdani, mada to zapravo nisu. Uzevši negativno, onaj tko bi smatrao da je u teškom neoproštenom grijehu, ne bi u takvom unutrašnjem stanju smio pristupiti pričesti, prema Apostolovoj: »Stoga tko god jede kruh ili pije čašu Gospodnju nedostojno, bit će krivac tijela i krvi Gospodnje. Neka se, dakle, svatko ispita pa tada od kruha jede i iz čaše pije. Jer tko jede i pije, sud sebi jede i pije, ako ne razlikuje Tijela« (1 Kor 11, 27—29).

»Na što upućuje povijesni razvoj u tome pogledu? Kolika je povezanost Euharistije i sakramenta pomirenja?« Kroz povijest Crkve susrećemo raznoliku praksu sudjelovanja u Euharistiji ili u pristupanju pričesti. U prvim stoljećima, kad se sakramenat pomirenja teološki jednako vrednovao kao i sakramenat krštenja, tj. kad se smio primiti jedanput u životu, vjernici su pristupali Euharistiji bez ispovijedi, ali pošto su se skrušili i pokajali za grijehe, u čemu je bila uključena i odluka pristupiti sakramentu pomirenja u povoljno vrijeme. Oni su, dakle, u vidu sakramenta pomirenja i u moralnoj povezanosti s njime, nakon skrušenja i kajanja vjerovali da su opravdani i da čista srca pristupaju pričesti. Štoviše, bilo je u to doba i naredaba sa strane crkvenog autoriteta da vjernici više puta na godinu pristupaju Euharistiji ili sudjeluju u Gospodnjoj gozbi.

Nakon uvođenja pojedinačne ispovijedi, od VI. stoljeća dalje, ustalila se praksa ispovijedanja prije sudjelovanja u Euharistiji za sve vjernike koji su se osjećali teško opterećene savjesti. U tom smislu je Tridentski sabor dao odredbu da je svima koji nakon krštenja teško sagriješe za oproštenje grijeha i spasenje nužna sakramentalna ispovijed grijeha (tj. optužba unutar sakramenta pomirenja), i to svih i pojedinačnih teških grijeha.

U istom smislu govori i novi »Red Pokore«: »Da bi postigao spasonosni lijek pokore, vjernik mora po rasporedbi Božjeg milosrđa ispovjediti svećeniku sve i

pojedine teške grijehe kojih se, nakon ispita savjesti, sjeća« (br. 7a). Ipak ostatak starokršćanske prakse održao se kroz stoljeća sve do danas u teološkoj nauci, da vjernici koji su se skrušili i pokajali mogu i bez pojedinačne ispovijedi pristupiti pričesti ako za to postoji ozbiljan razlog.

Sakramenat pomirenja ima svoje izvorište u Euharistiji i s njome je tijesno vezan. Stari su kršćani, s jedne strane, bili svjesni da sudjelovanje u euharistijskom slavlju ima pokorničku i očišćavajuću vrijednost, s obzirom na zaista pokajane grijehe. U tom vidu se danas postavljaju pitanja o ponovnom vrednovanju pokorničkog obreda unutar euharistijskog slavlja. Dok se među teolozima stvari raspravljaju, praksa se provodi prema živućim odredbama Crkve. Nedavno je Biskupska konferencija Švicarske svojim svećenicima uputila »Notu«, u kojoj kaže da samo vrhovni autoritet Crkve (kome je dana moć od Krista Gospodina) ima vlast promijeniti i utvrditi oblik sakramenta, dok pojedinac svećenik »nikad sam po sebi ne može donijeti bitnu promjenu u praksi ispovijedanja... Dosljedno, molimo sve svećenike da u tom vidu ne mijenjaju ništa na svoju vlastitu inicijativu.«

Time je očito da Crkva može, a nekada i mora, zahtijevaju li prilike, mijenjati svoju prijašnju praksu s obzirom na podjeljivanje nekog sakramenta, što vrijedi i za sakramenat pomirenja.

Dalje postavljate pitanje: »Na pokorničkom slavlju doživi se stanovito obraćenje. Može li se na temelju tog doživljaja sudjelovati u Euharistiji?« Od mnogih sam čuo da pokornička slavlja ponekad zaista mogu izvanredno djelovati u smislu unutrašnjeg skrušenja. Tu se kroz zajedništvo vjernika, kroz Crkvu koja moli, pjeva, razmišlja, kaje se, čini pokoru, »jasnije očituje eklezijalni značaj pokore«, dublje se doživljava Božje milosrđe, dolazi do izražaja tješnje zajedništvo svih vjernika povezanih međusobno u Kristu kao Glavi, prija-

telju i bratu. Svakako, doživljaj obraćenja moralno je povezan sa sakramentom pomirenja.

Prema novom »Redu Pokore« čak i u slučaju zajedničkog odrješenja traži se »naknadna« pojedinačna ispovijed. Tekst obrednika glasi: »Kojima su skupnim odrješenjem otpušteni teški grijesi, neka pojedinačno pristupe ispovijedi prije nego će ponovno primiti skupno odrješenje, osim ako su u tom opravdanim razlogom spriječeni. No, svakako treba da u roku godine dana pristupe ispovjedniku, osim ako postoji moralna nemogućnost« (br. 34). Iz toga je očevidna objektivna vezanost doživljaja skrušenosti na pokorničkom slavlju i pojedinačne ispovijedi, prema živućoj praksi Crkve.

»Koju težinu pridati nabrajanju čina, a koju stavu skrušenosti?« — pitate dalje. U neka vremena crkvene ispovijedne tradicije davalo se odviše važnosti nabrajanju »čina«, detaljnim razlikovanjima grijeha, uviđanju u sve konkretne okolnosti. Kad to izvire iz unutrašnjeg stava i uvjerenja pokornika, tada se radi o očitovanju skrušenosti i odvraćanju od grijeha. Ali ukoliko se više inzistiralo na materijalnom nabrajanju čina negoli na unutrašnjoj skrušenosti, postojala je opasnost da se prijeđe na »moral čina«, tj. da se grijesi promatraju »postvareno«, kao da je zloća u njima samima, u njihovoj količini i okolnostima u kojima su počinjeni. Time se išlo sve do stanovite materijalne cjelovitosti na ispovijedi, koja nije niti moguća, a niti je potrebna. Znalo se događati da bi i djeca bila prilično opterećena detaljnim nabrajanjem grijeha, iako se u stvari nije uopće radilo o teškim prekršajima.

Novi »Red Pokore« uvodi »uosobljenje« cjelokupnog sakramenta pomirenja. U prvom se redu radi o stavu pokornika, o njegovu temeljnom izboru za Boga ili protiv Boga. Naši obrasci ispitivanja savjesti, priprava za primanje tog sakramenta, propovijedi i kateheze trebale bi biti usmjerene u tom vidu koji je bitan. Ne radi se prvotno o »činima«, jer se ti mogu i posve izvanjski promatrati, nego se prvotno radi o unutrašnjem stavu

grešnika-pokornika. Bog gleda osobu pokornika koja je grijehom postala otuđena zajednici, Bogu i sebi. Po odrješenju se »obnavlja iznevjereni Savez« među osobama, pa tako taj osobni vid novog odnosa s Ocem, Sinom i Duhom dolazi u središnju točku promatranja. Sve se to još upotpunjuje u najosobnijem susretu u Euharistiji.

Prema tome je jasno koje mjesto u obnovljenom sakramentu pomirenja ima skrušenost. Ona se, doduše, uvijek tražila. Ali ipak, sakramenat pomirenja u prvoj Crkvi obilježen je idejom zadovoljštine ili ispaštanja grijeha pomoću prvenstveno izvanjskih djela: postova, molitava, djela milosrđa... Od srednjega vijeka do novog »Reda pokore« uglavnom je sve bilo usredotočeno na samu ispovijed ili optužbu kao nuždan uvjet svećenikova odrješenja, pa su tako i pokornici i ispovjednici prije svega bili zaokupljeni cjelovitošću optužbe. Išlo se predaleko u toj cjelovitosti — sve do neke materijalne apsolutne cjelovitosti, koju smrtan čovjek, jednostavno, ne može postići.

Novi obrednik uvodi treću strukturu cjelokupnog pokorničkog događaja u okviru crkvene dimenzije, gdje se susreće obraćenje pokornika s prijemom Božjeg milosrđa, koje se u svim vidovima tako očito ostvaruje u otajstvu Crkve. Novi Red pokore ne donosi, dakle, jedan ili drugi novi propis, nego novi duh, novi stav, uvodi novi mentalitet, novu viziju crkvene pokorničke prakse.

U tom smislu, dakako, nabrajanje »čina«, koje se, kako smo vidjeli, traži s pravom i od novog »Reda pokore«, ima svoju važnost jer se ne ide od čina prema nutrini pokornika, nego obratno, iz unutrašnjeg stava pokornika izlazi zahtjev da se navedu »svi i pojedini teški grijesi«, pa i drugi koje savjest osjeća kao opterećenje.

»Da li je bitno u sakramentu pomirenja tajno ispovijedanje grijeha samom svećeniku?« — glasi daljnje vaše pitanje. U sakramenat pomirenja bitno ulazi skrušenost i kajanje, tj. bol i žaljenje zbog počinjenog gri-

jeha, s odlukom: ne griješiti više! Radi se o unutrašnjoj promjeni čitava čovjeka. To je prvo. Drugi bitni dio jest ispovijed ili optužba. Treći je odrješenje. A četvrti, koji spada na cjelovitost sakramenta pomirenja, jest zadovoljština za grijehe.

Dakako, može se postaviti pitanje da li tako shvaćena optužba ili ispovijed u tajnosti samom svećeniku spada, po ustanovi samoga Krista, na bitnost sakramenta pomirenja ili je to nastalo odredbom Crkve, koja ima vlast da odredi tvar i lik sakramenta. Iako se kroz stoljeća smatralo da je upravo na taj način sam Krist ustanovio sakramenat pomirenja, danas se među teolozima raspravlja da li taj način »kao način« zaista potječe od Gospodina ili je nastao tijekom crkvene prakse. Ukoliko je sam način — »takovost načina« — crkvena stvar, a nije Gospodinova ustanova, jasno je da ga Crkva s vremenom može, a možda čak i mora, promijeniti.

»Koje pomake vidite od Tridentskog sabora dalje?« — pitate također. Pomaka ima više. Najznačajniji je od izolirane, osamljene pojedinačne ispovijedi prema zajedničkom slavljenju sakramenta. Crkveno-bogoštovna dimenzija sada bitno ulazi u sam čin opraštanja grijeha. Dogodio se zaokret prema mnogostrukom udioništvu crkvene zajednice, ne samo u vidu dvostrukog novog skupnog slavljenja prema formuli »B« i »C« nego i u unutrašnjem milosnom i mistagogičkom vidu. Radi se o pobjedi suvremene teološke misli o crkvenosti vjerničkih djela, koju je usvojio i novi »Red pokore«. Po nama je »Crkva grešnika«, »Crkva pokornika«, »Crkva izmirenih«. Pomirenje se vrši s Ocem u Isusu Kristu preko Crkve — tj. vidljive i živuće osobe Isusa Krista u svojim vjernicima. Pomirenje je tako u konačnici sama osoba Isusa Krista, u koju smo ugrađeni i koju živimo; novi Savez u novom bitnom jedinstvu.

U činu pomirenja sudjeluju svi vjernici: svjedočenjem, zaslugama, molitvom, ljubavlju, pomaganjem. Tu se nalazi i dubok teološki razlog zašto se ide za tim da se podesi obred pomirenja na taj način da bi uzmogla

sudjelovati čitava zajednica koja nastupa kao »sredstvo obraćenja i odrješenja pokornika« (br. 8).

Razlozi zbog kojih se odstupa od tradicionalnog načina služenja tog sakramenta, a naglašava se taj zajedničarski, službenički, psihološki i karizmatički utjecaj zajednice, mogu biti različiti. Čini se da se htjelo odgovoriti na poteškoću koju susreću vjernici prepušteni samima sebi kad treba da se pripreme na sakramenat pomirenja u svijetu u kome vlada svjetovnost i otuđenost zbog grijeha.

U tom vidu čini se da najviše odgovara formula »B« novog »Reda pokore«, no još će proći prilično mnogo vremena dok je autentično shvatimo, usvojimo i plodonosno sprovedemo. A sud o tome postoje li uvjeti da se odrješenje podijeli prema formuli »C«, tj. bez prethodne pojedinačne ispovijedi, ali nakon skrušenja i pokajanja, »pridržan je dijecezanskom biskupu, pošto se posavjetovao s ostalim članovima biskupske konferencije« (br. 32). Naša Biskupska konferencija donijela je u tom vidiku neki propis koji, dakako, ona može i promijeniti.

Daljnja novost sa strane zajednice jest liturgijsko-pastoralna dimenzija, tj. vratili smo se na stariji »stil«, onaj iz otačkih vremena, koji je bio mnogo više pastoralan nego juridičan. Sa strane udioništva pokornika traži se temeljito obraćenje u dubokom poštivanju pokornikove osobe. Sa srane službitelja novi »Red pokore« donosi više lik liječnika nego suca, mada ni taj vidik nije zapostavljen.

»Je li ispovjednik prvotno sudac ili nešto drugo?« Upravo sam rekao da je više liječnik nego sudac. On je, želimo li mu funkcije poredati po nekoj skali, prije svega službenik riječi, službenik sakramenta, učitelj, liječnik, a onda tek sudac. Sve to objedinjuje time što se doživljava u kvaliteti oca koji ljudima otkriva Očevo srce, na sliku Krista Pastira.

Novi »Red pokore« ukazuje nam se kao ozdravljenje današnjem često živčano oslabljenom čovjeku, pa

tako pruža ruku naporima psihoterapije zadnjih desetljeća. Tu susrećemo tijesni odnos između spasenja, pomirenja i izlječenja. Krist je tako nastupao: oslobođenje i izlječenje išlo je zajedno. Veliki terapeuti humanisti, kao Karl Menninger, Erich From i Viktor Frankl, definiraju autentično ljudsko zdravlje na putanji zdravih međuodnosa koji oslobađaju od mnogovrsnih otuđenja. Pa ako je grijeh otuđenje od tih ispravnih odnosa s Bogom, bratom čovjekom i samim sobom, onda je sakramenat pomirenja oslobođenje i izlječenje. Kazuistička moralka nije dovoljno naglašavala taj vid služitelja sakramenta pomirenja.

I napokon zadnje pitanje: »Što je to ‚deprivatizacija' grijeha i pokore?« Taj izraz »deprivatizacija« izgleda na prvi mah donekle nerazumljiv. »Red pokore«, kako smo rekli, naglašava crkvenu dimenziju sakramenta pomirenja. Time se izvanredno razvija vjernička crkvena odgovornost.

Najprije »deprivatizacijom grijeha«, koji se ne odnosi samo na Boga i na dotičnog pojedinca nego jednako i na Crkvu koju smo kao grešnici »svojim grijehom ranili« (LG 11). Dakle, grijeh nije »privatna stvar«. Pomanjkanje vrhunaravnog života jednog uda oslabljuje sudjelovanje i posredovanje spasenja čitava organizma.

Isto se događa »deprivatizacijom pokore«: sada Crkva sudjeluje u obraćenju kršćana grešnika ljubavlju, primjerom, molitvom (LG 11), dok obraćeni grešnik Crkvi vraća ljubav, primjer, molitvu — a to je opet »materijal«, da se tako izrazim, s kojim Crkva surađuje na obraćenju druge braće. Dakle, ni pokora nije »privatna stvar«.

Postoji, napokon, i »deprivatizacija pomirenja«: obredi stare Crkve jasno nam danas pokazuju da pomirenja s Crkvom nema bez Crkve. A prvi učinak pomirenja jest povratak Crkvi, uključenje u crkveno jedinstvo. Dakle, ni pomirenje nije »privatna stvar«.

Grijeh uvijek »razdvaja i raspršuje«, a ljubav »ponovno privodi jedinstvu« (br. 99). Kršćanska pravednost kao cilj trajnog obraćenja uključuje pomirenje s konkretnim bližnjim (br. 5), solidarnost sa svim ljudima dobre volje u svrhu mira i pravde u svijetu. Smisao je novog obreda nanovo izraditi uključenje kršćanina grešnika u rastući proces usavršavanja u Kristu i nasljedovanja Krista. Izraz je veoma rječit te vraća raniju vrijednost dinamičkog shvaćanja kršćanstva kao »puta prema cilju« koji se postiže kroz čitav život.

VJERA

Da sam musliman, hinduist ili budist . . .?
Rođenjem kršćanin . . .
Stavom relativist . . .
Vjerom protusvjedok . . .
Životom grešnik . . .

Može li čovjek susresti Boga?
Čovjek — »slika Božja«
»Susresti« Boga u svijetu?
»Susresti« Boga u povijesnoj religiji?
»Susresti« Boga u samome sebi?

DA SAM MUSLIMAN, HINDUIST ILI BUDIST . . .?

Ja sam kršćanin, katolik, u prvom redu rođenjem. Zašto tako kažem? Znam da bih, da sam se rodio kao musliman, hinduist, budist i sl., vjerojatno pripadao dotičnoj religiji.

Ja bih vjerojatno s istim stavom branio te religije, možda i od kršćanstva, kao što to čine pripadnici drugih religija. Ta kršćanstvo ipak nije toliko uočljivo kao ispravno, jer ima mnogo inteligentnih pripadnika drugih religija, pa ne uočavaju ispravnost kršćanstva . . . Reći će se: »Ipak su samo ljudi, ne mogu nikada biti potpuno objektivni, nemaju mogućnosti da sve to prouče . . .« Tim istim riječima mogu i ja sebe kritizirati, pogotovo što nisam nikakav genij. Tim istim riječima mogu se kritizirati geniji s kojima se mogu kritizirati i geniji pripadnici drugih religija.

Kršćanin sam rođenjem, ali ja to sada želim postati istom mjerom kao što bih postao da sam rođen kao pripadnik neke druge religije.

Marin, student

Pitanje postavljaš teoretski: ». . . da sam se rodio kao musliman . . .« Iz sklopa tvojih misli vidim da sada praktički ni na kraj pameti ne želiš postati ni musliman, ni hinduist, a ni budist. Tebe muči pitanje stanovite relativnosti svih vjeroispovijesti: ako baš i nisu jednake, ipak svaka od njih prilično zadovoljava težnje, dapače i čovjeka intelektualca. Stoga intelektualac hinduist ili budist ne traži dalje nego se nastoji »produbiti« u svo-

joj vjeri toliko da bi bio kadar braniti istu vjeru od kršćanstva, ako bi ustrebalo, jer se ono, uostalom, ne ukazuje »toliko uočljivo« među drugim religijama da bi svatko smjesta morao pred njim kapitulirati i pasti na koljena.

Veliš da se upravo sada i sam želiš produbiti u svojem kršćanstvu kao što bi se želio produbiti u bilo kojoj drugoj religiji da si se ondje rodio. Otvoren si i želiš se srediti. Tvoje je raspoloženje u svakom slučaju pozitivno. Ipak možeš zahvaliti Bogu što te je rodila kršćanska-katolička majka.

Rođenjem kršćanin...

Kakva je to uopće prednost? Da sam se rodio budist, bio bih jednako »gorljiv« vjernik, čini mi se. Ne govori li to baš ništa? Govori, kako ne!

Na tvoje se pitanje osvrnuo II. vatikanski sabor u deklaraciji »Nostra aetate« — o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama. Tamo se, među ostalim, kaže da »ljudi očekuju od različitih religija *odgovor* o skrivenim zagonetkama ljudske egzistencije, koje, kao nekad, tako i danas duboko uzbuđuju ljudska srca: što je čovjek, što je smisao i cilj našega života, što je dobro, a što je grijeh, odakle boli i zašto, koji put vodi do istinske sreće, što je smrt, sud i nagrada nakon smrti i što je, napokon, onaj konačni i neizrecivi misterij koji obuhvaća našu egzistenciju i odakle smo došli i kamo idemo« (NA 1)?

Sve te religije imaju svoje odgovore na navedena pitanja. U svim tim vjeroispovijestima »već od najstarijih pa sve do današnjih vremena nalazimo kod različitih naroda neko zamjećivanje one *tajanstvene moći* koja je prisutna u tokovima svijeta i u događajima čovječjeg života, a ponekad dapače i priznavanje najvišeg božanstva ili također Oca. To zamjećivanje i priznavanje prožima njihov život dubokim religioznim smislom« (NA 2).

Koncil posebno govori o vrijednostima hinduizma i budizma. Ali se ne zaustavlja samo kod njih, nego ide dalje: »Tako i ostale religije širom svega svijeta nastoje različitim načinima priteći u pomoć *nemiru ljudskog srca*, predlažući putove, tj. nauke i zapovijedi života i svete obrede« (NA 2).

Ako, dakle, pripadnik bilo koje od navedenih vjeroispovijesti živi po svojoj savjesti uvjeren u ispravnost svoje nauke, mada je čuo za druge religije, ali se u njih nije toliko uputio da bi imao razloga da napusti svoje uvjerenje, on se zaista u svojoj vjeri spašava. On u svojoj vjeri može postati svetac, poput velikog pokornika Milarespe (živio je kojih 500 godina prije Krista) na Tibetu. Tako i te religije imaju svoje svete ljude, pokornike, askete...

Stavom relativist...

Ako još dodamo i to da Koncil s posebnim pohvalama govori o islamskoj vjeroispovijesti (NA 3), pa o židovstvu (NA 4) zbog poznate jednakosti s nama u štovanju jednoga Boga i zbog drugih važnih elemenata zajedničkih s kršćanstvom, onda ćeš se posve smesti. Ta nije li u tome živa opasnost da kršćanstvo i katolicizam izjednačimo, stavimo ga u istu »uravnilovku« sa spomenutim vjeroispovijestima? Čemu onda napor oko evangelizacije i čemu katoličke misije? Onda je i Sinoda biskupa u Rimu 1974. o problemu naviještanja bila besmislen posao.

Koncil se sličnih upita ni najmanje nije bojao. On neustrašivo tvrdi: »Katolička Crkva ne odbacuje ništa što u tim religijama ima *istinito* i *sveto*« (NA 2). On, dakle, tim religijama priznaje istinu i svetost. Nije, doduše, rekao kolik postotak istine i svetosti, da li 60 posto ili više. On to i ne može kazati. Ali je pošteno rekao da ima i istine i svetosti. Uostalom, to nam jasno dokazuje i povijest dotičnih religija: svaka se trudi oko što

čišće nauke, oko kulta. Svaka od njih ima svoje religiozne velikane.

Još više! Crkva se divi nauci i životu mnogih pripadnika tih religija, pa to i očituje: »S iskrenim poštovanjem (Crkva) promatra te načine djelovanja i življenja, te zapovijedi i nauke koje, premda se umnogome razlikuju od onoga što ona sama drži i naučava, ipak nerijetko odražavaju zraku one Istine što prosvjetljuje sve ljude« (NA 2). Time Crkva javno, pred cijelim svijetom ispovijeda dva veoma važna stava: iskreno poštuje život i nauku tih religija, mada se »umnogome razlikuju« od života i nauke same Crkve; možda više od nauke nego od života. Drugo, Crkva priznaje da uz rečene nedostatke iste religije očituju zraku one Istine (»Istine« — pisane velikim slovom!) što »prosvjetljuje sve ljude«; znači, one očituju zraku božanske Istine! To je zaista pošteno i lojalno priznanje. Tim se Crkva izvanredno otvorila prema svim ljudima; službeno je izrekla svoj pozitivan stav prema milijunima, možda i milijardama, tzv. »anonimnih« ili »bezimenih kršćana« — kako ih je nazvao teolog K. Rahner, a koji kao pripadnici drugih religija, možda čak i kao ateisti, žive i djeluju »u dobroj vjeri« po svojoj savjesti.

Nije li zaista time evangelizatorsko pitanje izgubilo svoj smisao? Nisu li misije deplasirane? Nipošto! Crkva »bez prekida naviješta i dužna je naviještati Krista, ‚koji je put, istina i život' (Iv 14, 6), u kome ljudi nalaze *puninu* religioznog života, u kome je Bog sve sa sobom pomirio« (NA 2). U čovjeku je neutaživa težnja za istom puninom. Krist nam nudi čast suradnika. Crkva, dakle, nedvojbeno od nas traži da razglašujemo Krista, jer je On, i samo On, »Alfa i Omega — Svevladar« (Otk 1, 8). Pa ukoliko se spašavaju pripadnici drugih religija, spašavaju se u istom Kristu i po njegovoj milosti, mada to ne znaju, mada to »u dobroj vjeri« niti ne žele. Drugi put spasenja ne postoji, jasno je iz Petrova govora židovskim poglavarima: »I nema ni u kome drugom spasenja. Nema, uistinu, pod nebom

drugoga imena dana ljudima po kojemu se možemo spasiti« (Dj 4, 12).

Smijemo poći čak tako daleko da kažemo: kad bi netko »u dobroj vjeri« po savjesti smatrao, bio uvjeren — ukoliko ovo što govorimo nije apsurd — da mora odstupiti od katoličke vjere i Crkve jer se, recimo, razočarao nad nama kršćanima, pa ukoliko nakon svestranog iskrenog nastojanja ne bi mogao po savjesti doći do toga da i dalje smiren ostane u Katoličkoj Crkvi, taj bi tada morao izvršiti nalog svoje savjesti. Drugo je pitanje, da li je bez grijeha mogao doći do takvog stava savjesti; to Prvi vatikanski sabor niječe. No kad bi on zaista tako »u dobroj vjeri« napustio Crkvu i živio po savjesti »u dobroj vjeri«, on bi se spasio u istom Kristu, kojeg je napustio. Pa i onda kad bi se nakon toga direktno protiv Krista i Crkve borio, on se stvarno ne bi borio protiv Krista i Crkve, nego protiv svoje krive slike o Kristu i Crkvi koju je bio prije stekao, a koja nije bila realna. On bi se borio protiv nakazne predodžbe, dok u stvari želi služiti svojoj savjesti. Možda je naš kršćanski život bio kriv da je došao do tako nakazne slike o Kristu i Crkvi. Takav čovjek, živi li po savjesti, na putu je spasenja, mada to u prvi mah izgleda zaista apsurdno.

Vjerom protusvjedok...

Ozarena tim svjetlom, više nije neobična tvoja tvrdnja da bi »vjerojatno s istim stavovima branio te religije možebiti i od kršćanstva«. Bilo zbog kojeg manjka vanjskog ili unutrašnjeg kršćanstvo bi ti tada moglo izgledati manje vjerodostojno od tvoje vlastite vjeroispovijesti, recimo, od budizma, u kome bi se po pretpostavci rodio. Pa kad bi vidio pripadnike istog budizma kako se mole, kako se zatvaraju kao monasi u samostane i žive u celibatu, kako su skloni djelima pobožnosti, dok se u isto vrijeme sekularizirani evropski

kršćani odaju svim vrstama tjelesnih slabosti i poroka, ti bi vjerojatno novim oduševljenjem optirao za svoj budizam. Da si se rodio kao hinduist, pa usporedio svoju hindu-umjetnost, literaturu, film, televiziju sa svime ovim što se zbiva na »kršćanskom Zapadu«, ti bi se, vjerujem, razočaran izrazio slično glasovitom indijskom filozofu i državniku Gandhiju, koji, kad se ono bio našao u Parizu i vidio slobodarski život Parižana-kršćana, odlučno reče da nikad neće postati kršćanin.

Ovdje se očito radilo o *protusvjedočanstvu* nas kršćana. Jedno naučavamo, a drugo privatno i javno živimo; ne živimo po nauci naše vjere, a nerijetko ne živimo niti po zahtjevu prirodnog čovjeka u nama ili prirodnog zakona, nego po diktatu požuda i slabosti. Tako dajemo protusvjedočanstvo životom. Koliko bi nas vjerojatno bilo danas više u Kristovoj Crkvi da nije kroz povijest bilo tih protusvjedočanstava!

Time smo se dotakli neuralgične točke tvoje bojazni: »Kršćanstvo ipak nije toliko uočljivo kao ispravno.« Jasno da nije. A nije zato jer mi kršćani-katolici ne dopuštamo da ono takvo bude, jer nismo »svjetlo svijeta«, nismo »sol zemlje«, nismo »grad na gori« nego smo tama, bljutavost i ruševina. To očito nisu posljedice darivanja u ljubavi prema Bogu i bližnjemu nego su plodovi egoizma.

Životom grešnik . . .

Prvi vatikanski sabor naučava: Krist je svoju Crkvu opskrbio tako jasnim oznakama da je kao takvu »svi mogu spoznati« (DS 3012), da je kao takva »trajan motiv vjerodostojnosti i neslomiv svjedok svoga božanskog poslanja« (DS 3013). Prema viziji Izaije (usp Iz 11,12) Crkva je »poput znamenja uzdignuta među narodima« (DS 3014) da potakne i privuče one koji još ne vjeruju.

Drugi vatikanski sabor donio je manje idealnu, ali zato cjelovitiju i realniju sliku o Crkvi. Dok »Krist, ‚svet, nevin i neporočan' (Heb 7,26), nije poznavao grijeha (2 Kor 5,21), nego je došao da zadovolji samo za grijehe naroda (usp. Heb 2,17), Crkva, koja u svom krilu *obuhvaća grešnike*, u isti mah *sveta* i uvijek *potrebna čišćenja*, neprestano vrši pokoru i obnovu« (LG 8). Tako Crkva svoje zemaljsko putovanje prosljeđuje kao u porođajnim mukama. »Od moći uskrsnuloga Gospodina ona dobiva snagu da strpljivošću i ljubavlju pobijedi svoje žalosti i teškoće, unutarnje i vanjske, i da otkrije svijetu Njegov misterij vjerno, iako nesavršeno, dok se na svršetku ne očituje u potpunom svjetlu« (LG 8).

Taj tekst Drugog vatikanskog sabora naglašava *tri* empiričko-povijesne konstatacije: 1. Crkva »u svom krilu obuhvaća grešnike«. To je nedvojbena istina. 2. Crkva je u isti mah »sveta« i trajno potrebna »čišćenja«. 3. »Crkva neprestano vrši pokoru i obnovu.«

Kritičko oko današnjeg mladog čovjeka, pogotovo intelektualca, veoma pomno analizira epohe dekadencije u crkvenoj povijesti, dok u isto vrijeme slabo shvaća ljepotu Tajne Crkve. Neke prelijepe sistematske i apstraktne tvrdnje o Crkvi, koliko god bile istinite, kao ove Prvog vatikanskog sabora, u ušima suvremenog, pogotovo mladog čovjeka, ne zvone više veoma uvjerljivo. Valja ih staviti sučelice stvarnoj povijesti, gdje možda više izranja element grešnosti nego element svetosti. Neki su s kard. Journetom konflikt dobra i zla u Crkvi htjeli neuvjerljivo riješiti tako da kažu: grijeh ranjava srce čovjeka, ali ne ranjava srce same Crkve. No mi se smjesta pitamo: što bi zapravo značio takav govor? Tko je onda Crkva ako to nismo mi vjernici? Točnije govori K. Rahner kad tvrdi da je Crkva »Die Kirche der Sünder« — Crkva grešnika. Neki idu tako daleko da Crkvu nazivaju imenom »casta meretrix« — čista prostitutka; »čista« jer je Crkva u biti svojoj i objektivno sveta, »prostitutka« ili »bludnica« jer njezini

članovi griješe, pa je zato sama grešnica. Oni koji tako govore pozivaju se na Stari zavjet, gdje se Božji narod naziva Zaručnikovom Zaručnicom, ali gdje je Zaručnica opisana kao nevjerna, kao preljubnica, kao grešnica, bludnica, prostitutka (Hoš 1—3), koju stoga milosrđe i ljubav njenog Zaručnika (Boga) treba da uvijek iznova diže, pročišćuje, posvećuje.

Iako je golema razlika između starog Božjeg naroda i novog Božjeg naroda — Kristove Crkve, kao neizrecivog misterija spasenja, koja time daleko nadmašuje sve što je samo ljudsko i čisto humano, ipak je važna ova aluzija sa Starim zavjetom.

Crkva je »objektivno sveta« u svojoj instituciji, kao čuvarica Božje Objave, u svojoj vjernosti predaji, zbog čistoće nauke, svetosti sakramenata i sl. Ali ona se uvijek iznova mora truditi da bude i »subjektivno sveta«, tj. u svojim članovima, ukoliko ne misli postati »grozna laž u svijetu«, kako bi se izrazio K. Rahner. A subjektivno sveta je onda kad njezini članovi žive u skladu s misterijem sudioništva na Božjem životu, koji ona jest i koji u sebi nosi. U tom se smislu divimo mučenicima, herojima kreposti, asketama, djevicama, nesebičnim evangelizatorima, uzornim supruzima, redovnicima i sl. Takva »sveta Crkva« u isti je mah »obeščašćena« ukoliko je po grijehu vjernika u kontrastu i kontradikciji sa samom sobom i sa svojom biti, tj. s onim što ona uistinu jest. Nažalost, stanovit je kontrast neizbježiv i on se u Crkvi trajno ponavlja iz generacije u generaciju. Nastavlja se raskorak svetosti Crkve sa životom vjernika; misterija s konkretnošću, ortodoksije s ortopraksijom, nauke s djelovanjem.

Što se onda čudiš ako ti kršćanstvo nije »toliko uočljivo«? Dobro da stvari, gledajući naš svakidašnji život, i gore ne stoje. Je li ono po tebi bar išta uočljivije? Ili, nastojiš li, dok se želiš »produbiti« kao kršćanin, da ono bar pomalo po tebi postane uočljivije, uvjerljivije, privlačnije? Stoga onima koji proučavaju Crkvu

izvana, pa bili ne znam kakvi genijalni ljudi, nije uvijek lako razlučiti sve te elemente da napokon smireno pristanu i kažu »Credo« — Vjerujem.

Uostalom, to nitko sam od sebe ne može postići jer vjera nije znanost. Ona je dar odozgo, a Bog ga daje otvorenima srcem. Ti želiš postati kršćanin ne samo rođenjem nego i osobnim zrelim uviđanjem i uvjerenjem. Čestitam ti na toj otvorenosti! Ali imaj hrabrosti da to zaista i postaneš, danas, u ovoj sekulariziranoj okolini! Tada će bar po tebi Crkva biti uočljivija, bar na nekom određenom sektoru, bit će uvjerljivija u svojoj svetosti. Riječi i diskusije malo koriste, traže se uzorni životi!

MOŽE LI ČOVJEK SUSRESTI BOGA?

Za sebe mogu reći da vjerujem u postojanje Boga te da je čovjek jedino biće na zemlji stvoreno na »Božju sliku i priliku«. Logično je da čovjek kao takvo biće u svom životu »susreće« Boga. Uostalom, nije mi baš jasan pojam »susresti Boga« u ovozemnom životu. Može li uopće čovjek u smrtnom životu Boga »susresti«?

Marin, student

U ovih nekoliko rečenica zbio si podosta pitanja. Prije svega, valja razglobiti pradavni izraz »čovjek — slika Božja«, koji nije sam po sebi razumljiv. Zatim ću se potruditi zajedno s tobom da pokušamo naći rješenje pitanja o mogućnosti »susresti« Boga. Pitanje je posve životno, ali neobično teško, jer o Bogu nije moguće govoriti na eksperimentalan način, kao što se postupa u kemiji, fizici, biologiji, matematici ili u kojoj drugoj tzv. »egzaktnoj« znanosti. Biblijski mogu govoriti vjerniku. Ali kako govoriti nevjerniku, odnosno mladom čovjeku, koji je možda sav u sumnjama o Božjoj opstojnosti? A moram govoriti tako da i takav, i napose takav, u mojim riječima pronađe sebe i traženo svjetlo koje mu je toliko potrebno da ponovno, možda, oživi u svojoj vjeri. I tebi, dakle, i njemu želim biti pokazatelj, želim vas uputiti na ono vaše vlastito praiskustvo o kojem rijetko ili možda nikad ne reflektirate. Pokušat ćemo, stoga, reflektirati na temelju svoga iskustva i tom metodom »iskustva« doći do zadovoljavajućih odgovora. Velim da ćemo »pokušati«. Čovjeku dobre volje i otvorenu prema istini taj će naš pokušaj nešto reći.

Ta se formulacija nalazi u tekstu Biblije: Post 1,26 sl; 5,1—3; 9,6; usp. Ps 8,6. Zadnjih je godina postala pravi slogan, osobito nakon koncilske konstitucije »Gaudium et spes« — o Crkvi u suvremenom svijetu. Kao da se radi o posve jasnoj i očitoj formulaciji! Ali ta formulacija nipošto ne izgleda ni jasna ni očita sama po sebi. Pa ako je upotrebljavamo bez tumačenja koje bi nadilazilo biblijski sadržaj, onda nastojimo nejasan problem osvijetliti još nejasnijim sredstvom.

Formulu »čovjek slika Božja« obično uzimamo u tzv. »ontološkom« smislu, tj. čovjek je po svojoj *biti* slika Božja. No smjesta nastaje pitanje: što bi u tom vidu spadalo na bit čovjeka? Nije li on bitno tjelesan? Može li on kao takav, tjelesan, biti slika Boga, koji je bitno netjelesan? Biblija sama u tom pitanju ne donosi razlučivanja koja su i nužna i očevidna. Nazivati čovjeka jednostavno, to jest po čitavu njegovu biću Božjom slikom, je li to metafora, stanovit »prikladan govor«, ili je zaista neka puka analogija? Pitanje zasad ostavljamo otvoreno. Na nj ćemo se vratiti kasnije.

Čovjeka bismo, nadalje, mogli promatrati kao sliku Božju pod vidom »djelovanja«.

Ali Božje djelovanje, promatramo li ga pod fizičkim vidom (ovdje »fizički« nije isto što »empirički«, nego označuje vidik bitnosti ili ontološki vidik), jest stvarateljsko djelovanje, a ljudsko nije stvarateljsko; uvijek radim »iz« nečega i »u« nečemu. A pod moralnim vidom Božje je djelovanje dobro jer proizvire iz apsolutno svetog izvorišta, dok moje čovječje djelovanje istječe iz pale naravi, mada podignute milošću.

Krivo bi bilo tumačenje koje bi htjelo da »slika Božja« u čovjeku označuje ono »vrhunaravno« ili milosno, kao da bi to vrhunaravno ili milosno u čovjeku bio neki dodatak s Božje strane, kao da bi čovjek bio ili bi se mogao zamisliti nekako »na katove«: najprije »naravan čovjek« kao baza, zatim »vrhunaravan

čovjek« kao nadogradnja. Nije li čovjek jedinstvena naravno-vrhunaravska *cjelina?* Možemo li cijepati tu cjelinu?

Isto su tako netočna i ostala tri mišljenja: ono koje bi htjelo čovjeka kao sliku Božju protumačiti isključivo njegovom duhovnom prirodom, ili čak tjelesnom, ili, napokon, spojem duhovno-tjelesne čovjekove prirode ne vodeći brige o čovjeku ukoliko je i vrhunaravno biće.

Putem rješenja poći ćemo na slijedeći način. Čini se, prije svega, da je čovjek sličan Bogu ili Božja slika ukoliko i jer *reprezentira* Boga na zemlji. To tumačenje, prema nekim tumačima Sv. Pisma, želi da bude *izvorno*, genetičko, uzevši u obzir izvorno značenje riječi još prije same biblijske uporabe. Naime, orijentalni kraljevi starine, slično kao i neki današnji lideri, smještali bi svoju sliku ili kip po raznim i najudaljenijim dijelovima zemlje, daleko od carske rezidencije. To su činili s namjerom da ih dotične slike ili kipovi ondje reprezentiraju. Jasno, takvi kipovi, koji su ih imali »reprezentirati«, ontološki ili po svojoj bitnosti nisu bili slični onome koga su predstavljali — dotičnom vladaru; bili su načinjeni od kamena, drveta ili neke druge materije.

Tumačeći biblijsku formulu »čovjek — slika Božja«, možemo reći u istom smislu: čovjek predstavlja Božju vlast na zemlji, kao što su oni kipovi smješteni u udaljenim predjelima carstva predstavljali dotičnog cara. U tom tumačenju očevidno je: »biti slika« ne uključuje nužno zajedničku *kvalitetu* slike s originalom. Čovjek je znak, znamenje Božje. To on sasvim lijepo može biti a da ne sudioništvuje u Božjim kvalitetama. Kao što neki kip može reprezentirati čovjeka a da onome koga predstavlja nije mnogo ili nikako nalik (sjetimo se Tomislavova spomenika pred zagrebačkim kolodvorom, ili Njegoševa spomenika na vrhu Lovćena!), a nema ni života u sebi, ni duha, ni slobode... No čovjek ipak na neusporedivo odličniji način predstavlja Boga.

Čovjek, naime, nije bilo kakva statička slika ili kip. On je živo dinamično biće. I kao takvo reprezentira Boga u mnogo *dubljem* smislu, pogotovo, uzevši u obzir kršćansku istinu o životu Boga u čovjeku; uzevši tumačenje ugradnje čovjekove kao transcendentnog bića u svoj apsolutni Temelj; uzevši u obzir — ne samo drevno tumačenu analogiju bića — nego pokušavši shvatiti istu analogiju *izvorno.* Iako nam ovdje nije moguće zaći u sve vidove tog dubljeg shvaćanja čovjeka kao Božje slike, važno je ipak naglasiti da imamo pravo na ontološko tumačenje, jer smo zaista po bitnosti slični Bogu. U sebi, u svojoj tjelesno-duhovnoj cjeloti, nosimo dva božanska modaliteta ili načina: transcendenciju i milost. Čovjek je svjesno, duhovno, transcendentno biće. On je biće obdareno vrhunaravnom milošću, kome se Bog dariva na način kakav je On sam. Time smo, ako ne protumačili, a ono bar ukazali na najdublji smisao formulacije »čovjek — slika Božja«. Puninu ostvarenja iste formulacije treba da potražimo u najidealnijem Čovjeku, u utjelovljenoj Riječi, Isusu Kristu.

»Susresti« Boga u svijetu?

Što to znači? Može li čovjek »susresti« Boga? Radi se o teškom, nipošto olakom jednostavnom pitanju! »Susresti« Boga u svijetu? — nije li isto kao i pitanje: gdje se može »naići« na Boga i na njegovo djelovanje? Može li nam o tome što reći naše konkretno povijesno iskustvo? Znamo da nam je astronaut Titov poručio da Boga nije susreo u svemiru. No Titov nije sebi postavio pitanje da li ga je uopće mogao »susresti«.

Marine, ovdje ti napominjem način moga postupka. Ne govorim ti kao »vjerniku«, mada se takvim deklariraš, nego ti govorim, prije svega, kao »čovjeku«. Želio bih da i oni koji nisu vjernici, koji kolebaju ili su u krizama vjere u ovim recima pronađu sebe. Zato uzimam samo tri vidika mogućnosti, odnosno, nemo-

gućnosti čovjekova susreta s Bogom: »u svijetu« (pazi, stavio sam to u navodne znakove!), u nekoj povijesnoj religiji, u samome sebi. Kako, na koji način?

Na pitanje »susresti Boga u svijetu« ili, što se još vulgarnije izražava ovako: Jesi li Boga vidio u svijetu, u svemiru? Jesu li ga ljudi susreli na Mjesecu? Mogu li ga susresti na bilo kojem planetu? Odgovaram: nisam Boga nigdje susreo niti ga igdje mogu susresti u smislu nekog određenog predmeta ili nekog omeđašenog živog bića. Čini se da tim pitanjem i odgovorom dotičemo osnovnu poteškoću današnjeg modernog čovjeka u odnosu prema praktičnoj religiji: Boga koji nije niti može biti kao neki predmet do predmeta, nego je neizreciva, neobuhvativa pretpostavka, temelj i ponor svega što postoji, tajanstvena sržnost svih bića (a da se ipak od njih stvarno razlikuje), tog i takvog Boga nije moguće susresti u njegovu svijetu ili svemiru poput nekog osamljenog i uzvišenog bića, koje bi negdje samotno boravilo u tko zna kojim sferama. To bi bilo veoma grubo mitološko poimanje Božjega bića.

Boga ne možemo zamisliti niti kao nekog pojedinca koji pokraj sebe susreće i »drugo« što nije on, slično kao što mi ljudi susrećemo »ono drugo« što nismo mi. Naprotiv, kad bi se Bog htio pojaviti u ovome svijetu, bar nam tako izgleda, time bi smjesta prestao i biti on sam takav kakav jest, tj. nosivi Temelj svega što se pojavljuje, dok on sam niti jest niti može biti neka »pojavnost« — fenomen. Objektivirati Boga na taj način da nam on postane »pojavnost« ili fenomen koji bi se mogao povijesno-vremenski navesti i odrediti s izrazima »evo ga tu«, »evo ga sada«, čini se da to u bitnosti ne bi više bio Bog. Nije nam moguće Boga na taj način »objektivirati«, niti ga svesti u naše kategorije mišljenja. On je, naime, Pratajna i nosivi Pratemelj sve stvarnosti, u svemu jest i sve je u njemu. Pa kad želimo postaviti razliku između njega i nas ljudi, tada je ta razlika sasvim druge vrste negoli razlika između mene i moga partnera ili između stola i radijatora, jer ni ja ni moj

partner, ni stol, ni radijator ne bismo bili da nismo u Njemu i da nam On u trajnom činu stvaranja naše biće kao u nekim snopovima neprestano ne dariva.

U tom smislu u velikoj podudarnosti govori o Bogu i cjelokupna Objava. »Bog je duh« (Iv 4,24), nije kao čovjek kojega možemo vidjeti i susresti, kao neki predmet koji možemo dotaknuti. »Boga nitko nikada ne vidje« (1 Iv 4,12) jer ga ovim tjelesnim očima ne možemo vidjeti, jer on u ovom našem pojavnom svijetu za nas ne može postati »pojava«. Odatle i ona Ivanova: »Jer tko ne ljubi svoga brata koga vidi, Boga kog ne vidi ne može ljubiti« (1 Iv 4,20).

Slično govori i sv. Pavao: »(Bog) prebiva u svjetlu nedostupnu, koga nitko od ljudi ne vidje niti ga vidjeti može« (1 Tim 6,16). Pavao je hrabar kad prvim kršćanima filozofskim rječnikom svoga vremena sasvim neustrašivo naglašava »niti ga vidjeti može«. Radi se, dakle, o pravoj nemogućnosti da čovjek »vidi« Boga kao što inače vidi neki predmet ili neku pojavu. Istu misao izriče i Petar: »Njega, iako ga ne vidjeste, ljubite; u njega, iako ga još ne gledate, vjerujete...« (1 Pt 1,8). Pri tome ono »još« aludira na drugi život onkraj groba, gdje »ćemo ga vidjeti kao što jest« (1 Iv 3,2).

Ukoliko se Bog ikada, primjerice u Starom zavjetu Izraelcima, napose Mojsiju i prorocima, »pojavljivao«, to nikad nije bilo pravo pojavljivanje Boga niti pravo gledanje Boga, nego samo kroz simbole ili znamenja. Ovamo spada iz knjige Izlaska o slavi Jahvinoj ono glasovito mjesto: »‚Pokaži mi svoju slavu', zamoli Mojsije. ‚Dopustit ću da ispred tebe prođe sav moj sjaj — odgovori — i pred tobom ću izustiti svoje Ime Jahve. Bit ću milostiv kome hoću da milostiv budem; smilovat ću se kome hoću da se smilujem. A ti — doda — moga lica ne možeš vidjeti, jer ne može čovjek mene vidjeti i na životu ostati... Lice se moje ne može vidjeti'« (Izl 33, 18—23).

»Susresti« Boga u povijesnoj religiji?

Kako susrećem Boga u nekoj povijesnoj religiji, na primjer, u kršćanstvu? Prema onome što je rečeno, ni na području kršćanstva jednako ne mogu susresti Boga kao što susrećem predmet ili čovjeka. A ipak, nije li svaka povijesna religija, osobito kršćanstvo, nastojalo Boga toliko objektivirati i približiti čovjeku da nam se ponekad čini da Boga imamo nadohvat ruke.

Nije li kršćanstvo religija molitve za Božji zahvat u svijet i u naš konkretan život? Nije li to religija liturgije i Euharistije — nepojmljive nazočnosti i blizine Boga čovjeku, religija čudesa, religija knjige nadahnuća — Biblije — koja nam dolazi od Boga i donosi njegovu poruku? Nije li to religija povijesti spasenja, koja se luči i ističe od ostale povijesti upravo u tom spasenjskom vidu, religija u kojoj su određeni nosioci božanskih ovlasti, u kojoj postoje autorizirani proroci kao nosioci Objave? Nije li to religija Pape, koji se naziva Kristovim namjesnikom na zemlji, pri čemu se riječ »Krist« više-manje čuje kao i sama riječ »Bog« itd.? Zar kršćanska religija zaista ne pruža određene pojave, specifične objektivacije i manifestacije Boga tako da se Bog bar na taj način unutar ovog pojavnog svijeta našega iskustva javlja na određenim točkama za razliku od ostalih?

Očevidno je da religija, osobito naša kršćanska, nastoji Boga približiti čovjeku koliko je to najviše moguće i dopustivo, ali ga ne smije u njegovoj biti nikad iznakaziti. Ne smije mu pružiti krivu sliku Boga, pa je kao takvu još i apsolutizirati. Nažalost, nije se tek jednom desilo da su vjernik ili skupina vjernika bili pritisnuti krivim predodžbama, iznakaženim slikama Boga, pa su ih takve prenosili na djecu i unuke: »bog starac«, »bog osvetnik«, »bog tvrdica« ...

Gledamo li Boga kao Temelj svega što postoji, kao onoga koji svu stvarnost trajno utemeljuje, tada je on »svuda« i na »svakom mjestu«. Gledamo li ono što je

stvoreno »kao stvoreno«, tj. kao neizmjerno različito od Stvoritelja, tada nam je Bog dalek. I tako nam se čini da je Bog suviše udaljen od našeg modernog eksperimentalnog shvaćanja tog spoznatljivog svijeta. Ali nije tako! Kad ne bi bio Utemeljitelj sve stvarnosti, ne samo kao onaj koji je dao početni impuls, nego kao onaj koji stvarnost neprestano utemeljuje, a da ipak ta stvarnost nije on sam, onda bi on bio zaista udaljeni Bog. Ali tako on nam je bliži od oca i od majke, od prijatelja i od nas samih, jer je on upravo sržnost naše srži, nama »imanentan«, možemo reći »Srce našega srca«, neizmjerno blizak i intiman, od koga nam dolazi svaki impuls, svaki zamah, svaki pokret, a opet ne tako da bi ukidao našu osobnu djelatnost i našu osobnu punopravnu slobodu. Taj tako bliski Bog, koji je u Isusu Kristu postao naš brat i djelitelj naše sudbine, nosilac naše povijesti, ujedno je »transcendentan« svakoj stvarnosti, sve nadilazi, »šutljivi Bog«, o kojem zbog toga neki radije šute poput Wittgensteina s izgovorom: »O čemu se ne može govoriti, o tome valja šutjeti.«

No mi o našem Bogu smijemo, možemo i moramo govoriti. O njem ne smijemo šutjeti jer nam o njemu naše iskustvo neodoljivo govori, »jer nam naša transcendencija neizbježivo pruža provaliju kao Temelj« (K. Rahner). Znači, čovjek kao transcendentno biće u svakoj spoznaji, u svakom razlučivanju, u svakom svjesnom činu, u svakom izvršavanju osobne slobode »dotiče« Uvjet mogućnosti tih operacija, dotiče beskrajni Horizont naše transcendencije, dotiče Bitak.

»Susresti« Boga u samome sebi?

I ovdje ti, Marine, želim progovoriti najprije kao čovjeku. U drugom dijelu ovog odgovora reći ću ti nekoliko riječi kao kršćaninu.

Svaki čovjek doživljava sebe kao *osobu* ili *subjekt*. I zanimljivo je da to nerijetko doživljava kao sebi strano, odnekud nametnuto. Na što takav doživljaj upućuje

čovjeka? Upućuje ga na nekoga od koga njegov subjekt potječe. Ako je čovjekov subjekt, njegovo »Ja« nešto kao njemu strano, ako nije nikakav zbir sveukupnih njegovih (tjelesno-duševnih) elemenata, ako nije nikakav element pokraj drugih elemenata, ako nije nikakav najveći ili najvažniji element među elementima i slično, nego je nešto iznad svega toga, ne kao njihov rezultat, nego nešto samosvojno, što svime upravlja, onda se pitamo: »odakle« taj subjekt i »kamo« s tim čovjekovim subjektom? To je ono prastaro pitanje: Odakle sam i kamo idem? Kao da doživljavam da sam »zaboden« u nešto Apsolutno, u nešto što me daje, a ne pita hoću li, u nešto što mnome upravlja, dirigira. U »Nešto« pisano velikim slovom.

Nadalje, u svakoj čovjekovoj spoznaji i u svakom slobodnom djelovanju pred čovjekom se otvara beskrajni horizont Bitka, koji doživljava kao sam sebi darovan. Gdje god, naime, čovjek u svojoj *transcendentnosti* (ukoliko je duhovno biće) sebe doživljava kao pitaoca, tom pojavom uznemirenog svog bića on sebe ipak nikad ne može shvatiti u smislu apsolutnog subjekta koji upravlja Bitkom i koji sam sebe otkriva, nego se s tim u vezi može shvatiti jedino kao primalac Bitka, kao onaj kome je njegov bitak darovan. Od koga darovan? Možda i tu, bar izdaleka, »dotičemo« Apsolutnog?!

Ako je *sloboda* temeljna osebujnost osobnog bića koje u izvršavanju nekog vremensko-prostornog čina, ukoliko ga čini odgovorno, posjeduje sama sebe, onda u čovjeku postoji bar »dvoslojna« sloboda: ona »površinska« kojom izvodim pojedine vremensko-prostorne čine i ona »dubinska« kojom se čovjek kao cjelina u nekom činu egzistencijalno ostvaruje. U tom drugom dubinskom smislu čovjek je zapravo jedan jedini egzistencijalan slobodni čin, dok su svi površinski slobodni čini rezultat tog jednog jedinog ontičkog slobodnog čina. Tako shvaćena sloboda i opet nas upućuje na neku dubinu u nama ljudima. Izgleda nam kao neki derivat

Božje slobode, kao nešto zaista tajanstveno u čovjeku, kao najdublji konstitutiv i egzistencijal čovjekov.

To su, dakako, samo tri naznačena pokušaja ili tri puta kojima bih mogao doći do toga da u samome sebi »susretnem« Boga. Tim putovima reflektiranja trebao bi se uputiti svaki čovjek i pokušati da u sebi samome susretne i doživi Onoga koji u njegovim najdubljim dubinama jest.

Pri kraju želim ti, Marine, reći još nakratko kao kršćaninu da je čovjek zapravo događaj nezasluženog i uvijek opraštajućeg Božjeg darivanja samoga sebe. Ne radi se o izvanjskom darivanju. Kad bi Bog nekim čudom, recimo, učinio da se na nekoj ploči pojavi rečenica: »Ja sam Trojedini Bog«, tada bi se moglo reći da se tu Bog čovjeku saopćuje, očituje, ali na način govornika, na izvanjski način. No o takvom samodarivanju Boga ovdje ne govorimo. Htio bih reći o unutrašnjem saopćavanju Boga čovjeku, gdje se Bog nama dariva kao naša vlastita najintimnija stvarnost, gdje nam se dariva tako da postaje čovjekov najskrovitiji konstitutiv. Daruje nam se kao osoba; On, nama neizmjerno dalek i neizmjerno blizak. U tom darivanju Darovatelj je sam po sebi najdragocjeniji čovjekov Dar, Darovatelj se sam po sebi predaje u vlasništvo svoga stvorenja kao njegovo vlastito savršenstvo. Time smo neizravno dotakli i nauku »o milosti«, u koju dalje ne možemo zalaziti.

Jasno mi je da bi se na tvoj upit »Može li uopće čovjek u smrtnom životu Boga ‚susresti'« moglo i drukčije odgovoriti, s nekog drugog pristupa, ali meni se činilo da je ovaj vidik najprikladniji da kao kršćanin uviđiš da pitanje koje na prvi pogled izgleda samo po sebi razumljivo nipošto nije takvo, a kao čovjek da reflektiraš o raznim mogućnostima, miljokazima, putovima, izlaznim točkama čovjekova »susreta« s Bogom. U svakom slučaju »susret« s Bogom je na sasvim drugim nivoima nego što nam može pružiti ova naša povijesno-vremenska prostorno-eksperimentalna stvarnost. »Bog je

duh, i koji se njemu klanjaju, u duhu i istini treba da mu se klanjaju« (Iv 4,24).

Susret s Bogom bude ponekad neobičan, egzistencijalno doživljen, toliko snažan da posve preokreće nečiji životni smjer. Mladi francuski novinar André Frossard doživio je svojevrstan »susret s Bogom« u kapelici sestara »Pomirbenog klanjanja« u Parizu. Ušao je u kapelicu da bi potražio prijatelja i tu je doživio prvi udar milosti: »Onamo sam ušao kao skeptik i bezbožac krajnje ljevice... zaokupljen sasvim nečim drugim, a ne Bogom, koga čak više nisam pomišljao ni nijekati... Nekoliko minuta kasnije izišao sam kao katolik... Dogodilo se, eto, da ja znam na izvanredan način istinu, i to istinu o stvari o kojoj se najviše raspravlja i o najstarijem procesu: Bog postoji, ja sam ga susreo.« U knjizi pod tim naslovom, koju je kasnije napisao i koja je u samoj Francuskoj za nekoliko mjeseci dostigla nakladu od 200.000 primjeraka, a prevedena je i na mnoge jezike — pa među ostalima i na hrvatski — taj događaj u kapelici opisuje ovako: »Sedamnaest je sati i deset minuta. Za dvije minute bit ću kršćanin... Ja, tihi bezbožnik... gurnem mala gvozdena vrata da kao crtač ili kao danguba izbliže točno promotrim zgradu u kojoj on (tj. prijatelj Willemin, kojeg je nestrpljivo čekao na ulici), rekao bih, vjekuje (u stvari bit će da sam ga čekao tri ili četiri minute)...

Prednji dio kapelice prilično je živo osvijetljen. Iznad glavnog oltara, zaodjenuta u bijelo, u silnom skupu svijeća, svijećnjaka i ukrasa ističe se najvidljivije velik metalni križ, pomno izrađen, koji ima u sredini okruglu zagasito bijelu ploču. Tri ostale ploče istog opsega, ali neosjetno drukčijih nijansa, učvršćene su na krajevima križa. Ulazio sam već u crkve, iz ljubavi prema umjetnosti, ali nikad nisam vidio popunjenu pokaznicu, pa čak, mislim, ni hostiju, i ja ne znam da sam pred Svetootajstvom, prema kojemu se dižu dva reda zapaljenih svijeća. Uz dodatne okrugle ploče i zamršenu

pozlatu ukrasa još mi je teže razaznati što je to udaljeno sunce.

Značenje svega toga izmiče mi to lakše jer ga i ne istražujem. Stojeći kod vratiju, tražim očima svog prijatelja, no ne uspijeva mi da ga prepoznam među likovima što kleče preda mnom. Pogled mi prelazi od sjene na svjetlo pa se opet vraća na prisutne ljude a da pritom nemam nikakve misli, ide od vjernika do nepokretnih redovnica i od redovnica do oltara, pa se zatim, ne znam zašto, ustaljuje na drugoj svijeći koja gori nalijevo od križa. Ne na prvoj ni na trećoj, nego na drugoj. A onda se naglo pokrenu val čudesa i svojom će neumoljivom žestinom u jednom trenu strgnuti kabanicu s besmislenog bića, kakvo sam ja, i donijet će na svjetlo dana dijete, zabliješteno sjajem, koje ja nisam bio nikad...

Ne kažem da se otvara nebo, ono se ne otvara, nego se ruši na me, iznenada se diže poput tihog sijevanja munje, iz te neslućene kapele u kojoj se nalazilo tajanstveno zatvoreno. Kako da to opišem...? To je nerazoriv kristal, beskrajno proziran, gotovo neizdrživo sjajan (jedan stupanj više bio bi me uništio) — radije bih rekao: plav, svijet, neki drugi svijet takva sjaja i gustoće da se naš odrazuje od njega poput krhkih sjena nedovršenih snova. On je stvarnost, on je istina, vidim ga s tamne obale gdje sam još zadržan...

Vani je još uvijek bilo lijepo vrijeme, imao sam pet godina, a taj svijet, učinjen najprvo od kamena i katrana, bio je velik vrt, gdje će mi biti dano da se igram tako dugo dok se nebu svidi da mi to dopusti. Willemin, koji je hodao pokraj mene i koji je, čini se, otkrio nešto neobično na crtama moga lica, gledao me oštrinom liječnika: ‚Što ti je?' — ‚Ja sam katolik.' I, kao da se pobojah da se nisam dovoljno jasno izrazio, dodadoh: ‚apostolski i rimski' da bi moja ispovijest bila potpuna... ‚Bog postoji i sve je istina.'... Bog je bio stvarnost i bio je dapače tu, objavljen i zaklonjen tim svjetlom što ga je sam poslao te koje je bez govora i slika omogućivalo da se sve razumije i sve ljubi. Vidim zaista

da takvi navodi mogu sadržavati u sebi nešto neizmjerno, ali što ja mogu kad je kršćanstvo istinito, kad postoji istina i kad je ta istina jedna Osoba, koja nikako neće da ostane nepoznata.

Čudo je trajalo mjesec dana. Svakog sam jutra ponovno s udivljenjem našao to svjetlo pred kojim je blijedio dan, tu blagost koju neću nikad zaboraviti i koja je moje cijelo bogoslovno znanje... Jedan redovnik reda Svetog Duha preuzeo je dužnost da me pripravi na krštenje, poučavajući me u vjeri o kojoj, to više ne treba da navodim, nisam znao ništa. Što mi je govorio o kršćanskom nauku, to sam očekivao i primao s veseljem; nauka Crkve bila je istinita do zadnjega zareza i ja sam je pri svakome retku primao na znanje s novim oduševljenjem... Samo me jedna stvar iznenadila: Euharistija. Ne kažem da mi je izgledala nevjerojatnom, nego to da je Božanska Ljubav našla takvo jedinstveno sredstvo da se priopći, to me zadivilo, a osobito da je, da bi to učinila, izabrala kruh, koji je hrana siromaha i omiljeno jelo djece. Od svih darova što ih je kršćanstvo preda mnom prosulo taj je bio najljepši.« (Usp. André Frossard, *Bog postoji, ja sam ga susreo*, hrv. prijevod, izd. FTI, Zagreb 1971, 110—118.)

Bog, dakle, može na čudesan način obdariti svojom prisutnošću i jasnoćom o sebi koga hoće. Svako izvanjsko očitovanje Božje prisutnosti samo je izražavanje naizvan (eksplicitacija) onoga što čovjek u sebi nosi. A u sebi nosi prisutnu tu neizrecivu Tajnu!

CRKVA

Zašto neslaganja, antagonizmi, hereze u Crkvi?
Židovske predaje
»Kraljevstvo Božje«
»Prozeliti pravde«
Rješenje čvora
Mi smo Crkva
Daje li kršćanstvo smisao povijesti?
Krist — cilj ljudske povijesti
Krist — sveobuhvatni smisao povijesti
Krist — zadnja jasna »cezura« povijesti

ZAŠTO NESLAGANJA, ANTAGONIZMI, HEREZE U CRKVI?

Veoma me zbunjuje jedna činjenica. Od prvih početaka Crkve susrećem neslaganja, antagonizme, hereze, ljudske razmirice i slabosti. I Crkva, koju nazivamo »svetom«, sve to trpi kao da se toga ne može osloboditi.

Zato, kad god se govori da smo tobože mi vjernici Crkva, da smo mi »živi Krist na zemlji«, onda mi se taj govor ne čini posve stvarnim; ne osjećam to niti doživljavam.

Marin, student

Mnoga neslaganja dolaze od ljudskih slabosti, zavisti, nesporazumaka. Druga dolaze jednostavno iz naše ljudske ograničenosti shvaćanja, nesposobnosti prilagođivanja načinima mišljenja i postupanja drugih, naše netolerancije. Crkva, iako sveta u objektivnom smislu, grešnička je, jer je činimo mi grešni ljudi.

Kad čujem da se u nekoj crkvenoj zajednici — župi, maloj zajednici ili redovničkoj kući svi »sjajno slažu«, da su svi kao »jedan u svemu«, da je njihova bratska ljubav na tolikoj zamjernoj visini da nikad nitko nikoga ne povrijedi, tada sam sklon u to posumnjati. Duh Sveti koji daje različite darove, upravo ne radi u smislu nekog općeg niveliranja kao neke malograđanštine. Duh daje da Crkva trpi poteškoće iznutra i izvana kako bi na taj način rasla i sazrijevala do punine. I iz tog izvorišta predvidjeti je da će stanovitog neslaganja uvijek biti.

Ovdje bih, prije svega, zanemarivši donekle druge, htio upozoriti na taj vidik. A on će biti bjelodan ako se spustimo samim počecima kršćanstva sve do Pracrkve. Ona je u doba svog rađanja morala svladati tri goleme zapreke, iz čega možemo učiti i danas mi vjernici nakon Drugog vatikanskog koncila.

Židovske predaje

Prva zapreka s kojom se sukobila mlada Crkva bilo je neznanje o tome kakav stav zauzeti prema staroj Objavi, prema Izraelu, prema židovskoj religiji, prema hramu, prema sinagogi i sinagogalnoj liturgiji. Zagonetka nije bila u čas riješena. Istom je pomalo postajalo jasno da se u Crkvu moraju primati i Nežidovi uz jednake uvjete kao i djeca Izraela. Ali to nije bilo jednostavno provesti. U početku su svi Izrael i dalje smatrali izabranim Božjim narodom. Oni što ostadoše vjerni Mojsijevu zakonu gledali su u Crkvi veličanstveni cvijet koji je imao procvasti i donijeti plodove na drevnom deblu Jišajevu. Važno je naglasiti da je skretanje bilo teško. Raskinuti sa židovskim nacionalizmom i radikalnim zaokretom probiti se u novu povijest, bila je ne mala smionost.

Kao što je Providnost bila povjerila Grcima razvoj znanosti, umjetnosti i filozofije, kao što je Rimljanima bila povjerila usavršenje državno-pravnog poretka, tako je Židovima bila povjerila zadatak da čuvaju Objavu, da njeguju nadu u Mesiju kako bi svijet, kad nadođe »punina vremena«, bio spreman primiti Nosioca spasenja.

Izrael je, međutim, malaksao u vjeri. Pomalo ju je posve izmijenio. Ideju o jednom Bogu, inače zajedničku svim ljudima, ograničio je i suzio samo na sebe, na mali židovski narod. Time je pravog Boga izjednačio s ostalim poganskim nacionalnim bogovima. Iskrivio je, dakle, i tjesnogrudno unakazio sliku pravoga Boga.

Isto tako ideju Spasitelja svega čovječanstva, koju je mogao prilično vjerno primiti preko velikih i malih židovskih proroka, Izrael je prometnuo u ideju nacionalnog kralja, koji će ga osloboditi od rimskog jarma. Predodžbe Boga i Mesije teško su iskrivljene i zatvorene u granice male Palestine, vezane su potpuno sudbinom jednog malog u se zatvorenog naroda.

Jasno, raskid tih i takvih nacionalnih židovskih okova po kršćanstvu nije bio ni ugodan, niti lagan posao. No on se ipak dogodio, mada se to događanje zbivalo kao u porođajnim bolima. Mladi kršćani, Gospodinovi učenici i sami apostoli bili su prisiljeni misliti u dosad njima nepoznatim novim kategorijama. I to je bio prvi zaokret povijesti novoga svijeta, sudbinski zaokret povijesti spasenja.

»*Kraljevstvo Božje*«

Druga zapreka i težak nesporazum vezan je uz sržno Isusovo propovijedanje, uz ideju »Kraljevstva Božjeg«. S tim u vezi očitovala se teška drama, gotovo tragedija. Velik dio Izraela nije prihvatio niti će ikad prihvatiti Isusa iz Nazareta. Premda je Crkva nikla na izraelskom tlu, premda su i Isus sam, i Marija, i apostoli, i učenici bili Židovi, izabrani je narod kao cjelina odbio da pristupi u Crkvu. Ali taj narod ipak ostaje i dalje Božji narod, izabrani narod. On je, svakako, prvi pozvan. Postojanje tog naroda sadržava u sebi tajnu koju možemo osjetiti u 9. i 11. poglavlju pisma Rimljanima. Naglašavam da je tu poslanicu napisao Židov Pavao.

Kao narod Židovi su kudikamo bliži spasenju nego bilo koji drugi narod, kako je izričito u naše dane naglasio Drugi vatikanski koncil. Iz Svetog pisma nije moguće izvesti da su Židovi *kao narod* odbačeni ili prokleti (NK 242). »Premda su židovske vlasti sa svojim sljedbenicima inzistirale na Kristovoj smrti, ipak se ono što je u njegovoj muci počinjeno ne može uračunavati niti

svim Židovima bez razlike koji su tada živjeli, niti današnjim Židovima. Iako je Crkva novi Božji narod, neka se ipak Židovi ne prikazuju kao da su od Boga odbačeni i prokleti, kao da bi to proizlazilo iz Svetoga pisma. Stoga, neka svi paze da u katehezi i u propovijedanju Božje riječi ne naučavaju nešto što se ne bi slagalo s evanđeoskom istinom i s Kristovim duhom« (NA 4).

Židovi su bili iznakazili pojam »Kraljevstva«, kako je spomenuto, pretvorivši obećano kraljevstvo u židovsko ovozemaljsko svjetovno carstvo. Ali i mnogi kršćani židovskog porijekla, koji su, doduše, stekli smisao o duhovnom Božjem kraljevstvu, očekivali su da će se konačno ipak ostvariti Izraelovo kraljevstvo. Ta Abrahamu je bilo rečeno da će mu potomstvo biti kao zvijezde na nebu (Post 15,5). Davidu je obećano da će iz njegove kuće izići očekivani od naroda (2 Sam 7,12—16.24.27). Krist je napokon sam rekao da nije došao dokinuti zakon nego usavršiti ga (Mt 5,17 sl.).

Jasno je, dakle, da su mnogi judeo-kršćani Crkvu smatrali proširenjem Izraela, novim procvatom Jakova, da su je smatrali potpuno židovskom. Pa i apostoli najprije propovijedaju Židovima: Petar na Duhove govori Židovima iz Dijaspore, kasnije dolazi na red Judeja, pa gradovi gdje je bilo Židova, i to sve u sinagogama. Pokoravaju se židovskim običajima, na primjer obrezanju i propisima o hrani. Jednom riječju: Crkva je svuda počinjala sa sinagogom, uvijek je gradila na židovstvu. Liturgija Pracrkve nosi na sebi sve oznake sinagogalne liturgije. A kršćanske zajednice u prvo vrijeme nisu drugo po gradovima nego židovske četvrti. Tako su ih smatrali drugi. Tipičan je primjer sa židovskom četvrti u Rimu i s glasovitim rimskim požarom židovske četvrti za vrijeme Nerona.

To je dovelo do bolne podvojenosti koja će trajati nekoliko stoljeća. »Bila je to prva od mnogih i teških podvojenosti (raskoli, shizme) koje će zadesiti Božju Crkvu. U Novom zavjetu spominju se i krive nauke (krivovjerja, hereze). Život i rast Crkve, kao što vidimo,

bilo je mučno tapkanje, opterećeno poteškoćama i neslogom ... To, naravno, ne znači da je svaki koji se odmetnuo ili naučavao krivu nauku bio osobno potpuno kriv, ali je svakako činjenica da se u tim zabludama može naći stanovita mjera častohleplja i tvrdokornosti. To je presuda koju donose pisci Novoga zavjeta. Osjećamo tu kako je od svoga početka Crkva davala veliku vrijednost očuvanju apostolske vjere u svoj njezinoj čistoći, i kako je s odvratnošću gledala na svako krivo tumačenje, osiromašenje, ili iskrivljivanje objave« (NK 243).

»Prozeliti pravde«

Treća poteškoća bilo je shvaćanje prozelitizma u starom židovstvu. Jedni su se zvali »prozeliti vrata«. Oni nisu smjeli prijeći nego vrata predvorja jeruzalemskog hrama. Primljeni su u zajednicu nepotpunim načinom. Bili su isključeni iz sudjelovanja u bogoslužju. Hram je za njih bio zatvoren. Kao štićenici Židova smatrali su se »Židovima druge kategorije«. Drugi su se nazivali »prozeliti pravde«. Oni su potpuno primili židovsku vjeru i obvezali se vršiti sve zapovijedi i sve propise bez ikakvih iznimaka. A kako su ih primali obredom obrezanja (osnovni židovski sakramenat), imali su ista prava i iste dužnosti kao i Židovi po rođenju. »Prozeliti pravde« zapravo su postali, jer su morali, *po narodnosti* biti Židovi. To je bio apsolutan uvjet. Takvi su primali pismenu potvrdu o pritjelovljenju u židovsku naciju, pa su odsad činili ne samo dio sinagoge nego dio istoga židovskog naroda. Tako su Židovi, ne odbijajući nikome pravo da s njima štuje pravoga Boga, tražili da svaki od tih štovatelja na neki način od njih primi *investituru* i tako sam postane više ili manje Židov, prema većim ili manjim pravima koja je htio uživati. Autohtoni Židov smatrao se u jezgri pravih Božjih štovatelja elitnim članom. Ono što je bilo Levijevo pleme među

izraelskim plemenima, time je sebe židovski narod smatrao među narodima — Božjim miljenikom!

Taj su, dakle, mentalitet prvi kršćani-Židovi prenijeli u mladu Crkvu. I time je Crkva shvaćena kao sinagoga višeg ranga, kojoj je Bog objavio tamni i nejasni smisao proroštva, ali ipak u svojoj srži puka sinagoga. U nju nije mogao ući nitko tko nije najprije bio član židovskog naroda, ili po rođenju, ili po adopciji, u smislu pravila »prozelita pravde«. Jasno nam je da takvo nešto nije bio tek neznatan rubni problem mlade zajednice okupljene u Kristu!

Uzmimo, na primjer: kad bi danas protestanti svih oblika, anglikanci, odijeljeni bilo kojega tipa, nesjedinjeni, koji bi htjeli opet postati jedno s Katoličkom Crkvom, morali najprije po narodnosti postati Talijani, kad bi se morali odreći vlastite narodnosti, bi li bilo ikakve nade za jedinstvo Crkava? Bi li uopće bio moguć ikakav ekumenski pokret i njegov rad? Ipak, Talijani, ako baš hoćemo usporediti, nisu danas prezreni među narodima kao u ono doba Židovi među ostalim narodima, kako nam to objavljuju Tacit i drugi pisci onoga vremena. Odreći se vlastite grčke ili rimske narodnosti da postaneš Židov, nije značilo samo odreći se svojih narodnih predaja nego je značilo baciti se u porugu i sramotu, postavši članom naroda na neki način izopćena iz civilizacije. Eto, u tolikoj je silnoj mjeri židovski narod bio zapreka širenju Evanđelja. Sve dok se on stavljao između Spasitelja i ostaloga čovječanstva, morao je nužno udaljivati ljude od kršćanstva.

Ipak valja reći da to što mi danas iz perspektive od 20 stoljeća gledamo nisu vidjeli kršćani Pracrkve, pa čak ni sami apostoli. Tko da im to rekne ili objasni? Štoviše, Jakov Mlađi — Isusov rođak — bio je čovjek koji se najstrože pridržavao Zakona, pa ga je narod zbog tog savršenog obdržavanja tradicija i nazivao »pravednim«. On, svakako, nije mogao nazrijeti niti sagledati pogibelj kojoj je bila teško izložena mlada Crkva »u smrtonosnom zagrljaju židovstva, a još manje rastrgnuti vez kojim se činilo da je Crkva zauvijek privezana uz sinagogu.« (G. Kurth, *Crkva u preokretima povijesti*, Split 1940, 15. Napominjem da u čitavom ovom odgovoru slijedim Kurthova izlaganja.)

I tako je kršćanstvo, mada određeno za sve narode, dokle god nije prešlo granice židovstva, bilo vjera židovskog naroda. Pisci onoga doba opazili su neki unutrašnji vjerski prevrat — kao Tacit i Svetonije — i znaju da je začetnik te »revolucije« neki određeni »Krest« (Krist), pa još i to znaju da su Židovi zbog toga bili protjerani iz Rima.

Rješenje čvora

Konačno rješenje i oslobođenje donijelo je samo nebo. Poznata je Petrova vizija u Apostolskim djelima 10. poglavlja. Po prvi put ulazi u Crkvu Nežidov — poganin Kornelije i njegov dom. On nije bio prošao kroz sinagogu. Upravo zbog te činjenice mnogi su se od zajednice veoma žestili na Petra. Teško im je bilo odreći se svoje nacionalne superiornosti nad poganima, pa su tražili da svaki poganin bude podvrgnut obredu obrezanja.

U istom smjeru Petrova viđenja Kristov je Duh vodio neovisno i sv. Pavla. U Jeruzalemu je nastala ne mala zabuna među braćom kad se pročulo da u Antiohiji ima mnoštvo kršćana, ne samo Židova nego i bivših pogana, kojima je nepoznat židovski obred, a nije im poznata ni razlika između »čiste« i »nečiste« hrane. Kako su samo mogli biti ti i takvi primljeni u Crkvu a da im je potpuno nepoznata židovska baština? Još i to: kršćani u Antiohiji kao da su htjeli naglasiti kako su prekinuli s tradicijom i počeli nešto posve novo, zaista autentično Kristovo. Zato se ondje najprije i prozvaše »kršćanima«. U Jeruzalemu jezgra judeo-kršćana smatrala je te, iz poganstva pridošle u Antiohiji kao nešto što ih ponizuje. Nisu mogli shvatiti kako je moguće da netko bude

kršćanin koji nije prošao kroz sinagogu. Pitali su se je li to dopušteno. I jasno, bijes i srdžba oborili su se na mladu Crkvu u Antiohiji. Prispješe i poslanici iz Jeruzalema, ali se namjeriše na neviđenu silu i na neslomiv otpor sv. Pavla.

Kao u svako doba Crkve — sve do Drugog vatikanskog koncila (1962—1965) i dalje, tako je i ovdje Duh Sveti, za koga vjerujemo da trajno asistira Crkvi, morao sam direktno zahvatiti. Pavao s Barnabom polazi u Jeruzalem da se stvari srede. I sredile su se na prvom koncilu u Jeruzalemu g. 49. Petar je ovdje pokazao svoju nepristranost, veličinu i zamjernu superiornost. Pružio je ruku apostolu pogana, Pavlu, i uzeo je pod zaštitu njegove Crkve. Još je veći i neočekivaniji uspjeh bio u tome što je uz Petra i Pavla pristao i sam »najpravedniji« od pravednih — sv. Jakov Mlađi, Isusov rođak, koji je na saboru govorio u istom pozitivnom smislu kao i Petar. Time je definitivno otvoren ulaz svim narodima bez razlike u Kristovu Crkvu, s dragocjenom rezolucijom Koncila: »Dakako, Duh Sveti i mi odlučili smo ne stavljati na vas nikakva drugog tereta osim ovih potrebnih stvari« (Dj 15,28 sl).

Jeruzalemski je koncil na taj način spasio kršćanstvo, ali je žrtvovao Izrael. Crkva je postala sveopća, katolička, a zahtjevi židovske grupe zauvijek su pokopani. Stranci odsad »na velikoj gozbi« zauzimaju mjesto sinova obitelji. Ono što su navijestili proroci o »kraljevstvu i o Sionu« sad se jasno pokazalo kako to valja shvatiti: *duhovno*, nipošto materijalno. Interes čovječanstva pobijedio je interes jednog malog naroda. Nakon jeruzalemskog koncila jedni se kršćani i dalje opiru, slično kao i iza svih koncila kroz povijest Crkve. Nažalost, upravo ti isti ostati će ležati u vlastitoj krvi godine 70. za vrijeme goleme katastrofe, koju je Krist prorekao. Razlog je tome njihova nepopustljivost i tvrdoglavost. Uostalom, katastrofa u Jeruzalemu bila je samo potvrda one objave u Jopi, pa je tako krštenim Židovima postalo bjelodano da Izrael nije više odabrani

Božji narod. To je sada Kristova Crkva. Židovstvo je odigralo svoju ulogu u povijesti spasenja. Ono u cijelosti nije odgovorilo pozivu da se uklopi u kršćanstvo, pa u povijesti spasenja prestaje njegova dotadašnja uloga. Unatoč tome, prema Apostolu, Židovi ostaju sveudilj vrlo dragi Bogu, čiji su nepožaljeni dar i pozvanje, zbog otaca« (NA 4).

Ta pouka povijesti: raskid Crkve s nestalnom sudbinom jednog naroda uz razumijevanje i odobravanje jednih i nerazumijevanje i neodobravanje drugih, upravo može poslužiti kao »predložak« za mnoge nesporazume u Crkvi. Duh Sveti vodi Crkvu, pa zato ne dopušta učmalost mišljenja i djelovanja. Duh Sveti je djelitelj različitih karizama ili darova: druga je karizma Petrova, a druga Pavlova. Jedan i drugi treba da djeluju prema svome daru milosti.

S druge strane, jasna je pouka da takve situacije Crkvu samo unapređuju, pomlađuju i da je čine sposobnijom za zadatke dotične epohe. Duh Sveti ne želi nemira i nesloge. Ali konzervatizam sv. Jakova Mlađeg i progresizam sv Pavla uvijek su u Crkvi potrebni da se dođe do onoga što je pravo. A put kojim se dolazi do onoga što je pravo nije jeftino izmirenje tih dvaju ekstrema, nije površna dijalektika gledišta, nego je to ozbiljno i mučno traženje istine, mučan zadatak trajnog stvaralačkog utjelovljivanja u dotičnu epohu povijesti spasenja kako bi se u što punijoj mjeri dostiglo ono što Duh želi: spasenje čovjeka.

Kao da već čujem tvoj prigovor: primjer Pracrkve dobro tumači nesloge i antagonizme unutar jedinstvene Crkve, recimo, unutar Katoličke Crkve. A što je s onima koji su rastavljeni od nje (protestanti, pravoslavni) i takvi i dalje ostaju? Odgovaram s Koncilom: »U toj jednoj i jedincatoj Božjoj Crkvi već su od samog početka zinule neke pukotine. Apostol ih žestoko kori kao vrijedne osude. U kasnijim pak stoljećima javili su se još veći razdori, i nemale su zajednice odvojene od punog zajedništva Crkve Katoličke, ponekad ne bez kriv-

nje ljudi na objema stranama. Oni koji se sada u takvim zajednicama rađaju i vjeru u Krista upijaju, ne mogu se okriviti za grijeh rastavljenosti, i Katolička ih Crkva grli s bratskim poštovanjem i ljubavlju ... Dakako, zbog razilaženja koja na razne načine traju između njih i Katoličke Crkve, kako u doktrinalnim, a ponekad i disciplinarnim pitanjima, tako i glede ustrojstva Crkve, mnoge se zapreke, ponekad i teže, protive punom crkvenom jedinstvu. Ekumensko gibanje teži da ih prevlada« (UR 3). Među ostalim, dakle, Crkva javno priznaje da je u počecima hereza, shizma, otpada krivnja nerijetko obostrana, jer je ono ljudsko na obje strane u pojedinim vremenima većih slabosti u ljudima prevladalo na račun onog svetog i božanskog u jedincatoj Božjoj Crkvi.

Mi smo Crkva

Crkva nije apstrakcija. Sastoji se od vjernika iste vjere, istih sakramenata, istom upravom organski ujedinjenih u Duhu Svetomu, koji su se sastali u različitim mjesnim Crkvama. To je Crkva promatrana u sebi (OE 2, LG 14). Tako smo doista mi vjernici Crkva. Taj govor, koji ti se »ne čini posve stvaran«, izražava zbiljnost Crkve; ti i ja, mi smo Kristova Crkva.

Kad je kard. Suenens upitao teologa K. Rahnera zašto u ovo naše doba toliko opada marijanski kult, tada se ovaj zamislio i rekao: »To je sasma prirodno. Danas su, naime, mnogi kršćanstvo sveli na apstrakciju. A apstrakcija nema majke. No Crkva nije apstrakcija, niti ideologija. Crkva je živa obitelj, u kojoj kuca Majčino srce. Obitelj se ne može zamisliti bez Majke.« Gdje je obitelj, tamo je život, ključanje života, nabujalost života. Ti i ja članovi smo te obitelji utemeljene na Kristu.

Crkvu sačinjavamo mi vjernici, koji smo po krsnoj kupelji s Kristom »jedan« (Gal 3, 26—28). Krist je živa osoba. Mi smo žive osobe. Među nama je tako tijesno jedinstvo da Pavao upotrebljava sliku organizma, sliku

jednog Kristova tijela sa svim oznakama i karakteristikama tijela, odnosno organizma. »Da bi ostala i još istinskije postala tijelo Kristovo, ona jede i pije svaki dan na unutrašnji i izvanjski način, ustima i srcem, euharistiju, Tijelo Isusovo« (NK 251).

Zaista je, dakle, tako da smo mi današnji vjernici (ti i ja, mi) nastavljači one Pracrkve o kojoj je ovdje riječ, ali ne samo povijesno nego životno i stvarno — mi smo vezani s Kristom po milosti njegova života; u nama ključa taj život i mi smo obvezani prenositi isti život drugima i oplođivati srca ljudi do kraja vjekova.

DAJE LI KRŠĆANSTVO SMISAO POVIJESTI?

Zvuči mi prilično nestvarno kad neki propovjednici trijumfalističkog načina govore da je kršćanstvo dalo usmjerenje cjelokupnoj povijesti čovječanstva. Nije mi jasno kakvo je usmjerenje moglo dati hinduistima, budistima i drugim vjernicima nekršćanskih religija? Kakvo je usmjerenje dalo ili daje ateistima i bezbrojnim izgubljenima (ideološki) koje svakodnevno susrećem na asfaltu našega grada?

Za svjetsku povijest ono malo ili nimalo ne znači. Još je uvijek na rubovima zbivanja. Pred čovjekom moderne civilizacije smiješni smo i naivni s takvim tvrdnjama. Mislite li da je to dobar put evangelizacije nekršćana?

Marin, student

Kad je govor o kršćanstvu, uvijek je opasnost da mislimo na *izvanjsku* suvremenu »divovsku« konstrukciju Crkve sa zakonima, administrativnim aparatom, prometom novca, tiskom, diplomatskim predstavništvima i slično. Promatramo li današnju strukturu hijerarhije, onda se pitamo je li to još Crkva ribara s Genezaretskog jezera, proizvođača šatorskog platna iz Tarza, svetkovine Duhova, Crkva katakomba ...?

Svojim upitom ukazuješ na *unutrašnju bit i srž* kršćanstva ukoliko je ono u Božjem planu *put spasenja* svakog pojedinog čovjeka i cjelokupnog čovječanstva. Ako Crkva i danas evangelizira i želi evangelizirati, što je pokazala i sinoda biskupa 1974., onda ona želi ono

isto što su željeli Petar, Pavao i ostali apostoli: da pokaže *put spasenja što većem broju ljudi*. Ako je kršćanstvo vrhunac Objave u osobi Isusa Krista Bogo-čovjeka, onda nam je prilično shvatljiva Hegelova tvrdnja: »Sva povijest ide Kristu i dolazi od njega. Pojava Božjega Sina je os svjetske povijesti.« Tako »trijumfalistički« poput Hegela jedva da si čuo govoriti nekog propovjednika. No pokušajmo donekle odgovoriti na tvoje upite!

Krist — cilj ljudske povijesti

Možda će biti prikladno da najprije pogledamo što o toj stvari kaže Koncil. Ne sjećam se da bi njega itko optužio da govori trijumfalistički. Njegov je govor izrazito pastoralan, jednostavan, suvremen. Taj problem zahvaća stvarno iz njegova *unutrašnjeg* vrhunaravnog vida. Promatra tajnu Kristovu u odnosu sa svijetom u eminentno pavlovskom pravcu mišljenja.

Prema Koncilu Krist zauzima središnje mjesto u povijesti svemira i čovječanstva. Kao Očeva Riječ središte je sve stvarnosti (LG 8) i ljudskog roda (GS 45), početak i svršetak. Alfa i Omega je ljudske povijesti, jer od njega proizlazimo, za nj živimo i k njemu smo upravljeni (GS 45; AG 3). On je punina ljudskih težnja (GS 45) i svjetlost svijeta (GS 57). Pogledajmo samo jedan od tekstova:

»Riječ naime Božja, po kojoj je sve stvoreno, nama je postala tijelom da kao savršen čovjek sve spasi i u sebi rekapitulira. Gospodin je *cilj ljudske povijesti* (podcrtao ja), točka prema kojoj smjeraju želje povijesti i civilizacije, središte ljudskoga roda, radost svih srdaca i punina njihovih težnji. Njega je Otac uskrisio od mrtvih, uzvisio i posadio o svoju desnu, postavivši ga

sucem živima i mrtvima. U njegovu Duhu oživljeni i ujedinjeni, putujemo prema konačnom dovršenju ljudske povijesti, koje potpuno odgovara planu njegove ljubavi: ‚Obuhvatiti pod jednu glavu u Kristu sve što je na nebesima i što je na zemlji' (Ef 1, 10). Sam Gospodin veli: ‚Evo! Dolazim naskoro i plaća moja sa mnom da svakome naplatim prema njegovu djelu. Ja sam Alfa i Omega. Prvi i Posljednji. Početak i Svršetak' (Otk 22, 12—13)« (GS 45).

Prema Koncilu, dakle, Krist je onaj koji je svojim utjelovljenjem sve ugradio u sebe, sve uzdigao u sebi do Boga, sve spasio i ponovno spojio s Ocem. Krist je taj koji je ljudski rod sav u sebi, u svom čovještvu — kao u sržnosti — obuhvatio. Nitko od ljudi više ne može doći k Ocu, osim po Kristu i kroz Krista. Zato su stari učitelji Krista i nazivali »ostium« — Krist je vrata k Ocu (Bonaventura). I nitko od Oca ne može doći k nama osim preko istog Krista i njegova Duha. Sav čovjek, sve čovječanstvo je u Kristu i kroz Krista, po Kristu i s Kristom spojeno s Bogom. Drugog puta nema do Boga. Drugog spoja s Bogom Objava ne priznaje.

Prema tome, u Božjem je planu čovjek u Kristu svaki čovjek, sve čovječanstvo. Znači, nema u Božjem planu više čovjeka koji ne bi bio *homo christianus* — kršćanin, mada on o toj tajni ništa ne sluti, mada to i ne želi, mada to i posve svjesno odbacuje. Teološki gledano, unutrašnjim metafizičkim, metahistorijskim pogledom vjere — na temelju Objave — mnogo više i dublje negoli tek historijski, kulturno, civilizatorno ili bilo kojim drugim vremensko-prostornim kategorijama, Krist jest i ostaje Alfa i Omega sve ljudske povijesti i svega zbivanja u stvarnosti.

Time smo ukazali na temelj kršćanske antropologije.

Jean Danielou u svom djelu *Esej o tajnama povijesti*, tragajući za neprolaznim smislom povijesti, ide postupno, no za nas veoma instruktivno.

Kao stručnjak u pitanju prvo naglašava da povijest kraljevstva Božjeg ne smijemo smjestiti u neku *opsežniju povijest*, gdje bi ona tvorila neki njen sastavni dio. Sveta povijest ili povijest spasenja od početka do svršetka, tj. od stvaranja do paruzije, obuhvaća sveukupnu povijest kozmosa. Logos kao Stvoritelj i Logos kao Otkupitelj jedna je ista Riječ Očeva. Bog Staroga zavjeta i Bog Novoga zavjeta jedan je. I bilo bi krivo, bitno netočno, kad bismo shvatili da se radi samo o napretku na političkom, ekonomskom, kulturnom, civilizatornom području — na području onoga što se vidi i pipa — kao da bi unutrašnji Božji, milosni, metahistorijski element bio tek neki dodatak ili dopunski doprinos. U stvari, u svojoj sržnosti postoji samo *jedna* povijest: sveta povijest Božjih djela. Pokraj svih filozofskih i teoloških razlučivanja koja bismo ovdje mogli provesti, povijest kraljevstva Božjeg ostaje potpuna; svjetovna povijest propada, ukoliko se od nje odijeli.

Iz toga je jasno, nastavlja Danielou svoje razmatranje, da Krist, odnosno kršćanstvo, daje tako povijesti *neprolazni smisao*. U tome se suprotstavlja drevnom shvaćanju o vječnom ponavljanju, u čemu se slažu i grčka i indijska filozofija. Krist (kršćanstvo) nam svjedoči o *jedinstvenom* povijesnom shvaćanju, o takvom jedinstvu da se to zbivanje povijesti više niti može opozvati niti ponoviti. Krist je prema poslanici Hebrejima jednom zauvijek ušao »u svetinju nad svetinjama«.

Kršćanstvo odbacuje pretjeranost *egzistencijalističke* misli, koja smatra povijest heterogenim slijedom djelovanja slobodnih bića, bez ikakve međuovisnosti. Naprotiv, slobodna bića, kaže Danielou, povezana su *jednom biti*. A ta je bit ekonomije spasenja na objektiv-

nom i na transcendentnom planu. To ne može shvatiti onaj tko u svojoj filozofiji povijesti, slično kao Jaspers, računa samo i isključivo s vremensko-prostornim kategorijama.

Kršćanstvo odbacuje i raspršuje varke *evolucionizma* Darwinova tipa ili kojeg drugog pozitivističkog smjera, koji ne bi računao s Kristom kao što računa Teilhard de Chardin. Upravo u utjelovljenom Logosu vrijeme se ispunilo. Krist je stigao do vrhunca povijesti. U njemu je izražena svaka novost. Izvan njega nema zapravo ništa novo. Ne postoji nikakva savršenost koju ne bismo već u njemu posjedovali. Krist je »novissimus« — posljednji. S njime se završava svijet, s njime dolazi svršetak, a ujedno i vječna mladost svijeta. U njemu svako biće dolazi do svoje evolutivne kulminacije. U Kristu se sastaje čovjek s Bogom. Nitko više ne može biti izvan Krista, pa na svijetu nema drugog čovjeka u Očevu planu negoli »čovjek kršćanin« — čovjek u Kristu. Dakako, to je chardinovska, kršćanska evolutivna slika svijeta.

Ovdje se može još preciznije negoli gore postaviti pitanje: na koji je način netko »u Kristu«, da li otvorenom legitimacijom aktualnih kršćana ili anonimno, bez otvorene legitimacije, poštivajući tu stvarnu ontološku ovisnost od Krista ili se boreći protiv nje; u svakom je slučaju *svaki čovjek u Kristu.* To je Objava. To je vjera. To je i završetak evolutivnog razvoja čovječanstva. Drukčije ne može biti, bilo to nekom konkretnom čovjeku po volji ili ne.

Kršćanstvo, nadalje, raspršuje i varku *sinkretizma,* koji u raznim vjerama (hinduizmu, budizmu, konfucionizmu, islamu...) gleda ili slične manifestacije jedne tobožne prvobitne predaje ili slične prolazne faze uspona duhovnih moći prema *jednoj* vjeri budućnosti, o čemu nas žele uvjeriti sinkretistički futurolozi. Ne poričući, kaže lojalno Danielou, dio istine drugim učenjacima, kršćanstvo ipak naglašava svoju neumanjenu vri-

jednost, neospornost i izvornost. Koji su osnovni razlozi na kojima to temelji? Glavni razlog, rečeno je, jest utjelovljeni Logos, njegovo Uskrsnuće, objava tajne Trojstvenog Boga. Velike nekršćanske religije *suprotstavljaju* svijet vječnosti prolaznom svijetu vremena. One jedva znaju za *prodor* vječnosti u ovu našu kategoriju vremena. One su, usudio se reći Danielou, u odnosu prema kršćanstvu, ako ćemo pravo govoriti, »zastarjeli pogledi na povijest«.

I tako povijest ispod *površinskog* promatranja događaja u sebi skriva mnogo bitnije *skrivenije* područje, u sebi skriva »tajanstveno usmjerene snage koje određuju tok povijesti«. Jasno je, tako shvaćena povijest ne može biti nego posve *podudarna* s poviješću spasenja: Krist (kršćanstvo) daje povijesti sveobuhvatni smisao.

Krist — zadnja jasna »cezura« povijesti

Da ti još više objasnim svoj kršćanski odgovor, postavljam pitanje: je li moguće ispravno *strukturirati* cjelokupnu povijest? Pitanje je prilično teško jer tu ne možemo mimoići mnoge pojavnosti vremensko-prostornog karaktera.

Tko vidi smisao profane povijesti u tome da čovjek teoretski i praktički sam sebe nađe i preuzme putem progresivnog hominiziranja i humaniziranja samoga čovjeka i njegova ambijenta (pomisli na mnogostruku manipulaciju svijeta, društva, vlastitog tijela ili psihe...!) taj i ne uspijeva da u povijesti čovječanstva opazi određene strukture i cezure, osim u nekoliko, možda, posve određenih i nejasnih slučajeva.

Tko se i u profanoj povijesti jednom otvorenošću duha usudi tražiti dublji smisao, recimo u povijesti Izraela kroz čitavo starosavezno razdoblje, taj ne može, ako objektivno promatra, tu povijest shvatiti drukčije nego kao *zadnju pripravu* na događaj Krista. Onih 1000

ili 1500 godina prije pojave Krista, od Abrahama ili Mojsija, predstavljaju samo najneposredniju prethistoriju prije Krista.

Osim na Krista, Bibliju bismo mogli jedva svesti na *jedinstven* smisao: jedan narod u svojoj dugotrajnoj povijesti sebe poznaje kao *partnera* onog jednog živog Boga koji sudi i dijeli milost, pa zato svoju povijest načelno čuva otvorenom prema nekoj nepoznatoj mu, ali spasonosnoj budućnosti koja ima doći. Konkretnim sadržajem ta povijest prije Krista u Starom savezu ne postaje poviješću Objave, jer se, gledajući kategorijalno (prostorno-vremenski), ne događa zapravo ništa što se ne bi pojavljivalo i u svakoj povijesti bilo kojeg naroda. Ono karakteristično jest *tumačenje* te povijesti kao događanja dijaloškog partnerstva s Bogom — Jahvom Izraela — i kao perspektivne težnje u pravcu budućnosti. Iz toga slijedi da se takva povijest mogla dogoditi i u povijesti drugih naroda. Taj tako karakterističan »partnerski element« kod malog naroda Prednje Azije dopušta nam spoznaju kontinuiteta i epohalnu strukturiranost posebne povijesti Objave, pa takve sličnosti više nemamo ni kod koje od ostalih povijesti religija, a svakako ne u takvoj jasnoći, u tako sigurnom izražavanju, u takvoj punini. Tako se ta starozavjetna povijest Objave može priznati kao zaista *jedinstven slučaj* povijesti Objave uopće.

Ako je, nadalje, tumačenje starozavjetne povijesti spasenja i Objave za nas moguće *isključivo* s obzirom na Krista kao Nosioca spasenja, onda starozavjetna povijest, inače profanog karaktera, za nas uistinu može imati *religiozno* značenje, i to u smislu kao najneposrednija i najbliža prethistorija samoga Krista.

Time za nas postoje samo dvije čvrste točke i jedna cezura uistinu odlučujućeg reda; ono što je bilo prije Krista, ovo poslije Krista, a cezuru čini sama pojava Krista na planetu. To se može ustanoviti u našoj vlastitoj povijesti spasenja kategorijalne vrste: početak povijesti spasenja, punina povijesti spasenja u Kristu, pojava Krista samog. Takvu *cezuru* s takvim početkom i svršetkom možemo jasno uočiti tek *u cjelini* povijesti uopće.

U kratkom razdoblju od nekoliko tisuća godina (prema Jaspersu, Rahneru) čovječanstvo je »došlo k sebi«. Ali u istom razdoblju došlo je i k *Bogo-Čovjeku*, k apsolutnoj povijesnoj *objektivaciji* svoga transcendentnog odnosa prema Bogu, u kojoj objektivaciji Bog, koji se dariva čovjeku, i čovjek, koji darivanje Božje prima u Isusu Kristu, postaju *jedno*.

U pogledu profane povijesti čovječanstvo je steklo utisak da tek sada počinje povijest, jer se sada postepeno ostvaruje pravo oslobađanje čovjekovo od njegovih raznih »otuđenja«: od otuđenja u prirodi, od otuđenja u religiji, od otuđenja u društvu ... S obzirom na teološku povijest možemo, naravno, reći da je tek s Isusom Kristom nastupila punina vremena; on je konačno dokinuo mnogostruka čovjekova otuđenja, on je taj u kome je eshatološka pobjeda povijesti budućnosti od strane Božje zagarantirana, pa time postaje povijesno posve konkretnom i opipljivom.

Tako posljednja i jedina osnovna cezura profane povijesti kao i posljednja osnovna cezura povijesti spasenja i Objave padaju *u isti povijesni* prelazni trenutak: u pojavnost Isusa Krista nosioca Spasenja čovječanstva.

OD ISTOG AUTORA

1. **Osobno doživljeno kršćanstvo**
2. **Kršćanstvo bez vjere?** — rasprodano
3. **Kršćanska zrelost na ispitu današnjice**
4. **Predbračna ljubav** — rasprodano
5. **Bračna ljubav**